

T.C.

**HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK
BİLİMİ UNSURLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA DEVECİ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kürşat TÜRKAN

Hatay-2020

T.C.

**HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK
BİLİMİ UNSURLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA DEVECİ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kürşat TÜRKAN

Hatay-2020

ONAY

Mustafa Deveci tarafından hazırlanan **HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURARI** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.. / .. /2020

Jüri Üyeleri	İmza
Unvan Ad SOYAD (Tez Danışmanı – Başkan)	
Unvan Ad SOYAD (Üye)	
Unvan Ad SOYAD (Üye)	

Mustafa Deveci tarafından hazırlanan **HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURARI** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Enstitü Müdürü Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (... / ... / 2020)

Mustafa Deveci

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK BİLİMİ UNSURLARI

Mustafa DEVECİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kürşat TÜRKAN

ÖZET

Konargöçerlik, temeli hayvancılığa dayanan Türklerle özdeşleşen Anadolu'yu vatan haline getirdikten sonra da uzun yıllar sürdürülen bir yaşam biçimidir. Tarihi süreç içerisinde bu yaşam biçimi merkezinde kendine özgü bir kültür oluşmuştur. Hatay, Antep, Maraş, Kayseri ve Adana bölgeleri tarih boyunca konargöçer yaşam biçiminin sürdürüldüğü daha çok kışlak olarak kullanılan ardından yerleşik hayata geçilen bir coğrafya olmuştur. Söz konusu yaşam biçimi günümüzde, geçmişteki kadar canlılığını korumamakla birlikte, bölgede yaşamaya devam etmektedir. Bu çalışma Hatay bölgesinde konargöçerliği geçmişte yaşamış ve halen yaşamaya devam eden Yörük ve Türkmenleri konu edinmektedir.

Bu çalışmada binlerce yıllık, göçebe Türk kültürünün son temsilcisi olan Yörüklerin yaşam biçimini, kültürel hayatımıza katkılarını, binlerce yıllık Türk tarihindeki oynadıkları rolleri ele alınmıştır. Türk toplumunun içerisindeki bazı gruplar yerleşik hayata geçip, şehirler kurup, tarım yaparak yaşamış olsalar da Türklerle ve Türk kültürü ile özdeşleşen yaşam biçimi konargöçerlik olmuştur. Yine çalışmamızda Yörüklerin nereden geldiği ve Yörük- Türkmen kavramlarının açıklanması ve Yörük soy ağacından bahsedilmiştir. Kırıkhan Yörüklerinde geçiş dönemleri olan doğum, evlilik ve ölüm konuları ile birlikte işlevlerinden ve uygulamalarından dinî-millî bayramlar ve törenlerin nasıl yapıldığı ve mevsimlik uygulamaların nasıl olduğundan bahsedilmiştir. Yörüklerde hayvancılık hakkında bilgi verilmiş Yörüklerde deve ve deve ile ilgili terimler, devenin ekonomik katkılarında; koyun ve koyun ile ilgili ekonomik faaliyetler ve koyun ile ilgili terimlerden keçi, keçi adları ve hayvanlardan yapılan süt ve et ürünleri ile alakalı bilgiler verilmiştir. Hayvan hastalıkları ve tedavi yöntemlerinden bahsedilmiştir. Sosyokültürel yapı çerçevesinde, Yörüklerde kültürel yapı, yardımlaşma dayanışma, eğitim öğretim, teknolojik araçlar, göçebelik ve göç ve yaşam tarzları hakkındaki konulardan ve yaşam tarzları ile kıl çadırın yapılışı ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Halk kültürü ve buna bağlı meslekler ile birlikte halk hekimliği ve halk hekimliğine bağlı olarak kullanılan şifalı bitkiler ve uygulamaları

hakkında bilgi verilmiştir. Yörüklerde lakaplar ve kullandıkları öz Türkçe sözcükler ve anlamlarından bahsedilmiştir. Yörüklerde çocuk oyunları, köy seyirlik oyunları ve giyim kuşam bahsedilmiştir. Yörüklerde anonim ve ferdi halk anlatımlarından bunların içerisinde yer alan atasözü, deyim, ağıt, masal, hikâye, şiir, fıkra anlatıları hakkında bilgi verilerek örnekler verilmiştir. Bu çalışmayla Kırıkhan bölgesindeki konargöçer halk kültürünü tespit etmek, tarihi süreç içinde söz konusu kültürde yaşanan değişim ve dönüşümü ortaya koymak, konargöçerlerin oluşturdukları ve konargöçerliği konu edinen halk bilimi ürünlerini kayıt altına almak, benzer çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yörükler, konargöçer, halk kültürü, hayvancılık, geçiş dönemleri

FOLK SCIENCE ELEMENTS IN HATAY / KIRIKHAN YORUK

Mustafa DEVECİ

Department of Turkish Language and Literature, Master Thesis, 2020

Supervisor: Dr. Lecturer. Hüseyin Kürşat TÜRKAN

ABSTRACT

Transhumance is a way of life, which is identified with Turks based on animal husbandry, continued for many years after making Anatolia homeland,. In the historical process, this lifestyle has created its own unique culture at the centre. Hatay-Antep-Maraş-Kayseri-Adana regions have been used as barracks lifestyles throughout the history. Although this lifestyle does not preserve its vitality as in the past, it continues to live in the region. This study focuses on Yoruks and Turkmens who have lived in the past in the Hatay region.

In this study, the life style of the nomads, the last representative of the nomadic Turkish culture of thousands of years, their contribution to our cultural life, and their roles in Turkish history for thousands of years are discussed. Although some groups in Turkish society settled down, established cities and lived by agriculture, the way of life identified with Turks and Turkish culture has been nomadism and nomadism. Again, in our study, the origin of the Yoruks and the explanation of the Yörük-Turkmen concepts and the Yörük family tree were mentioned. In Kırıkhan Nomads, the transitional periods of birth, marriage and death, as well as their functions and practices, how religious-national holidays and ceremonies are performed and how the practices are were mentioned. In the nomads, information about animal husbandry is given; Economic activities related to sheep and sheep and terms related to sheep, names of goats, goats and milk and meat products made from animals are mentioned. Animal diseases and treatment methods are mentioned. Within the framework of the sociocultural structure, issues about cultural structure, solidarity, education, technological tools, nomadism and migration and lifestyle in Yoruks were mentioned. Along with folk culture and related professions, information was given about the medicinal plants used in folk medicine and folk medicine and their applications and hair tents and their applications were mentioned. Nicknames and their pure Turkish words

and their meanings are mentioned in nomads. Children's games, village theater games and dressing are mentioned in nomads. Examples of anonymous and individual folk narratives in nomads are given by giving information about proverbs, idioms, laments, tales, stories, poems, and anecdotal narratives. With this study, it was aimed to identify the nomadic folk culture in the Kırıkhan region, to reveal the change and transformation in the culture in question in the historical process, to record the folklore products created by nomads and to contribute to similar studies.

Keywords: Nomads, folk culture, animal husbandry, transition periods

ÖN SÖZ

Kültür, tarihsel ve toplumsal gelişmeleri ve bu gelişmeler çerçevesinde oluşan her türlü değerleri ve bu değerlerin sonraki kuşaklara iletmede kullanılan vasıtaadır. Bu çalışmanın ana nedeni Binlerce yıllık, göçebe Türk kültürünün son temsilcisi olan Yörüklerin yaşam biçimini, kültürel hayatımıza katkılarını, binlerce yıllık Türk tarihindeki oynadıkları rolleri ve Türk kültür hayatı içindeki yerlerini göstermektir.

Uzun bir tarihi geçmişe sahip Türk toplumunun içerisindeki bazı gruplar yerleşik hayata geçip şehirler kurup tarım yaparak yaşamış olsalar da Türklerle, Türk kültürü ile özdeşleşen yaşam biçimi konargöçerlik olmuştur. Bu yaşam biçiminin özünde etinden, derisinden, yününden, kılından faydalandıkları ve taşımacılıkta kullandıkları hayvanlarına uygun bir iklim ve coğrafyada daha geniş meralar arayıp bulma vardır. Belirli ve sınırlı bir toprağa, mekâna bağlanıp kalmadıklarından kolayca farklı coğrafyalara göç edip gittikleri yerlere uyum sağlayabilmiş kültürlerini yaşadıkları gibi farklı kültürlerle tanıtabilmişlerdir. Bu göçebe kültürün yok olmaması ve gelecek kuşaklara aktarılması, yeni yetişen neslin bu kültürden habersiz bir şekilde yetişmesi Türk milleti için kültürel anlamda da kayıp olacaktır. Bundan dolayı bu kültürün koruyup yaşatılması gerekmektedir.

Yörüklerin kışla/yayla pozisyonlarındaki durumları da göz önüne alınınca Yörüklerin bu ülke için temel bir unsur olduğu karşımıza çıkmaktadır. Konargöçerler, yaşama biçimlerine bağlı olarak zamanla kendilerine özgü bir kültür ve edebiyat oluşturmuşlardır. Belki köprü, cami, kervansaray gibi binalar inşa etmemişler; ama dokudukları halı ve kilimler, döktükleri keçeler, yaptıkları deri eşyalar ile kültürlerini en iyi şekilde yansıtmışlardır. Sözlü edebiyat ürünlerinde, söz konusu kültürün izleri açıkça görülebilmektedir. Bazen de yerleşik hayata geçenler konargöçerleri konu alan şiir yazmışlar, fıkra oluşturmuşlar, masallar, hikâyeler anlatmışlardır. Kültürün son halkası kısmen de olsa bölgede yaşamaya, hafızalarda canlılığını korumaya devam ederken böyle bir çalışma yapmak Türk kültürünü korumak için değerli bir çalışma olmuştur. Tarihimizi ve kültürümüzü öğrenmek gelecek kuşaklara aktarmak en önemli görevlerimizden biri olmalıdır. Bin yıldır vatan edindiğimiz her karış toprağı için kan döküp, can verdiğimiz, bu güzel vatana ve ülkeye sahip çıkmak istiyorsak kendi tarihimizi ve kültürümüzü koruyup gelecek kuşaklara aktarmamız gerekir.

Çalışmamız özet, ön söz, kısaltmalar, giriş, sonuç ve kaynakça haricinde sekiz bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde; araştırmanın problem durumu, amacı, yöntemi ve sınırlılıkları ilgili çeşitli terim ve kavramlar hakkında bilgi verildikten sonra bölgenin tarihi, coğrafi ve ekonomik özellikleri ortaya konulmuştur. Yine Yörükler ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında kısa bilgi verilmiştir.

Birinci bölümünde; Yörüklerin nereden geldiği nerelere yerleştikleri ve Yörük-Türkmen kavramlarının açıklanması ve Yörük soy ağacından bahsedilmekle birlikte Yörüklere ait oba, aşiret, boy, sülale, oymak ve aile kavramları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde; Kırıkhan Yörüklerinde geçiş dönemleri olan doğum, evlilik ve ölüm konuları ile birlikte işlevlerinden ve uygulamalarından dinî ve millî bayramların ve törenlerin nasıl yapıldığından ve uygulamaların nasıl olduğundan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümünde; Yörüklerde hayvancılık hakkında bilgi verilmiş, Yörüklerde deve ile ilgili terimler ve devenin işlevlerinden; koyun, at, keçi ve bunlarla ilgili ekonomik faaliyetler ve bu hayvanların sütünden ve etinden yapılan ürünlerden bahsedilmekle beraber hayvan hastalıkları ve yapılan tedavi yöntemlerinden bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde; sosyokültürel yapı çerçevesinde kültürel yapı, yardımlaşma dayanışma, eğitim öğretim, teknolojik araçlar, göçebelik ve göç ve yaşam tarzları ve kıl çadır ile yapımından bahsedilmiştir.

Beşinci bölümde; ağaç işlemeciliği, dokumacılık, dericilik ve halk hekimliği ve halk hekimliğine şifalı bitkiler ve uygulamaları, renkler ve anlamları, lakaplar ve kullanılan öz Türkçe kelimelerden bahsedilmiştir.

Altıncı bölümde; Yörük-Türkmenlerde çocuk oyunları ve köy seyirlik oyunları ile bunlara bağlı uygulamalardan kadın erkek giyim kuşamı ve bunlar hakkında bilgiler verilmiştir.

Yedinci bölümünde ise Yörüklerde anonim ve ferdi şiir kapsamında ağıt, türkü, hikâye, şiir, bilmece, halk hikayesi, efsane anlatımları hakkında bilgi verilmiş ve örneklendirilmiştir.

Sekizinci bölümde ise konargöçer Yörüklerle yaşam tarzı ve kültürüyle ilgili olan fıkra, efsane, halk hikayeleri ve masal gibi halk anlatılarından bahsedilmektedir.

Bu tezin hazırlanmasında bana “Yüksek lisans yap oğlum” diyerek yapmama vesile olan Rahmetli Babam Halil DEVECİ’ye, her türlü desteği sağlayarak arkamda duran “Canım Annem” Akgül DEVECİ’ye, değerli kardeşlerim Ümmühan DEVECİ, Emine DEVECİ, Mehmet DEVECİ’ye, maddi ve manevi anlamda desteklerini her zaman hissettiğim, değerli danışman hocam Dr. Öğrt. Üyesi Hüseyin Kürşat TÜRKAN’a, Prof. Dr.Nedim BAKIRCI’ya, Yörük Türkmen Uç Beyi Süleyman ÇOLAK’a, ismini anamadığım diğer Yörük Türkmen dernek başkanlarına, Kumlu şube müdürüm Cengiz TOPAL’a, bize doküman desteği sağlayan Mehmet AYDIN hocam’a Nurdağı’ndan Kırıkhan’a kadar bize yardımcı olan değerli Yörük-Türkmen ahalisine, Öz Yörük mahalle halkına, Gülova İlkokulu, Aktaş Ortaokulu ve Kırcaoğlu İlkokulu Öğretmenlerime sevgi, saygı ve şükranlarımı sunuyorum.(27 Ağustos 2020)

Mustafa Deveci

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırma Sahası Hakkında Bilgiler.....	1
1.1. Hatay ve Kırıkhan'ın Tarihi	1
1.2. Hatay ve Kırıkhan'ın Coğrafyası	5
1.3. Hatay ve Kırıkhan'ın Ekonomik Yapısı.....	7
2. Araştırma Konusu Hakkında Bilgiler.....	9
2.1. Problem Durumu.....	9
2.2. Amacı ve Önemi	9
2.3. Yöntem.....	10
2.4. Sınırlılıklar	11
3.Yörüklerle İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	12
3.1. Kitaplar.....	12
3.2.Makaleler.....	14
3.3. Tezler.....	16
3.3.1. Doktora Tezleri.....	16
3.3.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖRÜKLERDE SOSYOLOJİK YAPILANMA

1.Yörük Adı.....	19
2.Yörük Denilince Akla Gelen “ <i>Türkmen</i> ” Adına Dair	21
3.Yörüklerin (Göçebe Türkmenlerin) Soy Kütüğü	23
4.Yörüklerde Boy Kabile Aşiret Oymak Oba Aile Sülale	26
4.1.Boy.....	26
4.2.Kabile.....	26

4.3.Aşiret.....	26
4.4.Oymak.....	27
4.5.Oba.....	27
4.6.Aile.....	28
4.7.Sülale.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ VE TÖRENLER

1. Geçiş Dönemleri.....	30
1.1. Doğum	30
1.1.1. Doğum Öncesi	32
1.1.2. Doğum Anı.....	34
1.1.3. Doğum Sonrası.....	34
1.2. Evlilik	37
1.2.1..Evlilik Öncesi.....	40
1.2.2. Evlilik Anı.....	41
1.2.3. Evlilik Sonrası.....	42
1.3. Ölüm	43
1.3.1.Ölüm Öncesi.....	45
1.3.2. Ölüm Anı.....	45
1.3.3. Ölüm Sonrası.....	46
2. Dinî, Millî Bayramlar ve Törenler.....	47
2.1.Dinî Bayramlar	48
2.2.Millî Bayramlar	48
2.3.Kutsal Aylar / Günler	48
2.4.Sünnet Törenleri.....	49
2.5.Asker Törenleri	49
2.6.Hacı Törenleri	50
3. MEVSİMLİK TÖRENLER	50
3.1.Koç/Teke Katımı.....	50
3.2.Koyun/Keçi Kırkımı.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HAYVANCILIK

1. Hayvancılık	53
1.2. Deve	55
1.2.1. Deve Adları	55
1.2.2. Deveyle İlgili Terimler	56
1.3. Koyun	57
1.3.1. Koyun Adları	57
1.3.2. Koyunculukla İlgili Terimler	57
1.3.3. Koyun Çanları	59
1.3.4. Çobanlık İle İlgili Terimler	59
1.4. At ve Eşek	60
1.4.1. At ile İlgili Terimler	60
1.5. Keçi	61
1.5.1. Keçi Adları	61
1.6. Yörüklerde Sütten ve Etten Yapılan Ürünler	62
1.7. Hayvan Hastalıkları ve Tedavi Yöntemleri	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE KÜLTÜREL YAPI VE YAŞAM TARZI

1. Kültürel Yapı	67
1.1. Yardımlaşma ve Dayanışma	67
1.2. Eğitim ve Öğretim	68
1.4. Teknolojik Araçlar	69
1.5. Göçebelik	69
1.5.1. Göçebe ve Göç Kavramı	69
1.5.2. Göç	71
2. Yaşam Tarzları	72
3. Kıl Çadır	75

BEŞİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK KÜLTÜRÜ

1. Meslekler	79
1.1. Ağaç İşlemciliği	79

1.2.Dokumacılık	81
1.3.Dericilik.....	83
2. Halk Baytarlığı.....	84
3. Renkler Ve Anlamları	87
3.1.Kırmızı Renk	88
3.2.Mavi Renk	89
3.3.Sarı Renk	89
3.4.Yeşil Renk	90
3.5.Kara Renk.....	90
3.6.Beyaz Renk	91
3.7.Mor Renk	91
3.8.Keyfiye ve Renkleri	92
4. Unvanlar Ve Lakaplar.....	92
5. Yörüklerde Dil	94

ALTINCI BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE OYUNLAR VE GİYİM KUŞAM

1. Çocuk Oyunları	106
1.1.Çelik	107
1.2.Dokurcum.....	107
1.3.Açma Tura.....	107
1.4.Dikili Taş.....	107
1.5.Kale Oyunu	107
1.6.Kazık Oyunu	107
1.7.Kim Vurdu?.....	107
1.8.Kös Oyunu	107
1.9.Yalak	108
1.10.Yalak Kaya.....	108
2. Köy Seyirlik Oyunları	108
2.1. Kamış Oyunu	108
2.2. Zambak Oyunu.....	108
3. Giyim Ve Kuşam.....	109
3.1. Kadın Giyimi.....	110

3.1.2. Başa Giyilenler.....	110
3.1.3. Takılar	111
3.1.4. Saç	112
3.2. Erkek Giyimi.....	112

YEDİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE ANONİM VE FERDİ ŞİİR

1. Anonim Şiir.....	114
1.1. Türkü	114
1.2. Mani	117
1.3. Ağıt.....	119
1.4. Bilmece	125
1.5. Atasözleri ve Deyimler.....	128
2. Ferdi Şiir.....	132
2.1. Şiir.....	132

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK ANLATIMLARI

1. Fıkra.....	141
2. Efsane.....	147
3. Halk Hikayeleri.....	148
4. Masal.....	149
SONUÇ.....	155
KAYNAKÇA.....	159
KAYNAK KİŞİLER.....	163
İNTERNET KAYNAKÇASI	170
ÖZ GEÇMİŞ.....	171
FOTOĞRAFLAR.....	172

KISALTMALAR

AÜDTCF	: <i>Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.</i>
AÜSBF	: <i>Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi</i>
C.	: <i>Cilt</i>
çev.	: <i>Çeviren</i>
Dr.	: <i>Doktor</i>
Fak.	: <i>Fakülte</i>
İkt	: <i>İktisat</i>
İst.	: <i>İstanbul</i>
İÜİF	: <i>İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi</i>
KK.	: <i>Kaynak Kişi</i>
MEB	: <i>Milli Eğitim Bakanlığı</i>
Mec.	: <i>Mecmua</i>
MÖ	: <i>Milattan Önce</i>
MS	: <i>Milattan Sonra</i>
Öğr.	: <i>Öğretim</i>
TDAY	: <i>Türk Dili Araştırmaları Yıllığı</i>
TDK	: <i>Türk Dil Kurumu</i>
TTK	: <i>Türk Tarih Kurumu</i>
Üni.	: <i>Üniversite</i>
vd.	: <i>Ve Diğerleri</i>
Yay.	: <i>Yayın</i>

GİRİŞ

1. Araştırma Sahası Hakkında Genel Bilgiler

1.1. Hatay ve Kırıkhan'ın Tarihi

İnsanlığın ilk yerleşim yerlerinden biri olan Antakya, mitolojik ve antik çağlardan günümüze değin tarihsel akışı içinde farklı dinlerin, farklı kültür yapısına sahip toplumların sevgi, hoşgörü ve barış içinde kutsal mekânlardaki ibadete çağrılarının, duaların, ilahilerin birbirine karıştığı aynı sokakta, yan yana, omuz omuza, kardeşçe; acılarını, sevinçlerini, yazgılarını ortak sayarak kardeşlik atmosferinde yaşadıkları bir kenttir. Tarihi boyunca çeşitli inançlara sahip pek çok millete ev sahipliği yapan Hatay bölgesinde çok sayıda şair, bilim adamı ve sanatçı yetişmiş, zaman içinde zengin bir kültür birikimi meydana gelmiştir. Söz konusu kültür birikimi günümüzde de varlığını tüm canlılığıyla korumaktadır (Türkan, 2015: 1).

MÖ 31 - MS 14 yıllarında İmparator Augustus dört yılda bir tekrarlanan “*olimpiyat oyunları*”nı başlatmıştır. MS 29-40 yılları arasında Hz. İsa'nın havarilerinden St. Pierre Antakya'ya gelerek dini yaymaya çalışmış ve şehir Hristiyan dininin önemli merkezlerinden olmuştur (Tüm Zamanların Şehri Hatay, t.y: 3). Dinler mozaiği Hatay, antik kentleri, inanç merkezleri ve sayısız tarihi eserleri ile adeta bir açık hava müzesidir. Bilhassa, Hristiyanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan Antakya, Kudüs ve Vatikan'dan sonra bu inancın en önemli merkezlerden biridir ve bu özelliğiyle, Haçlı Seferleri sırasında Haçlı ordularının önemli hedeflerinden biri olmuştur. Hristiyanlık için Hatay, aynı zamanda dört büyük patriklik merkezinden biridir. Dünyanın ilk kilisesi olan Saint Pierre Kilisesi'nin yanı sıra, Saint Simon Stilit Manastırı ve Yayladağı Barlaam Manastırı burada bulunmaktadır (Hatay il turizm stratejisi ve eylem planı, 2012; Yılında Hatay, 2000: 21).

Hatay, Hristiyanların olduğu kadar, Müslümanların da önemli inanç merkezlerinden biridir. Kur'an-ı Kerim'in Yasin ve Kehf surelerinde, Hatay ili sınırları içinde yaşanan ve bugünkü Habib-i Neccar Camisi'nin yapılmasına vesile

olan olaydan ve Hz. Hızır ve Hz. Musa'nın buluştuğu yerden (bugünkü Hızır Makamı) bahsedilmektedir (Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012: 49).

Antakya, İskenderun ve çevresi 1516 yılının Ağustos ayında Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. Yavuz Sultan Selim Mercidabık Savaşı'ndan sonra Halep'e bağlı olan yerler de Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş oldu. Şehre ilk yönetici olarak Bıyıklı Mehmet Paşa tayin edildi. Bundan sonraki yıllarda yöre için en önemli olay, Kanuni Sultan Süleyman'ın buradan geçişidir. Kanuni, Tebriz seferi dönüşünde Aralık 1535 başlarında Antakya-İskenderun üzerinden Adana'ya geçmiş; daha sonraki yıllarda, 1548-1549 kışını geçirdiği Halep'te iken yaptığı gezilerden birinde Antakya'ya tekrar uğramıştır. 1552 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın buyruğuyla Belen'e cami, han, hamam, imaret ve ziyaret yapımına başlandı. Belen'e 250 nefer derbentçi yerleştirildi. Birkaç yıl sonra 65 hane daha yerleştirilerek burası köy hâline getirildi. Bundan sonra yine yol güvenliğini sağlamak için Payas'taki eski kale ve hendeği sökülüp tümüyle yeniden yapıldı (1567-1571). Yine Payas'ta kalenin karşısında Sokullu Mehmet Paşa'nın 1568 yılında yapımına başlattığı cami, han, hamam, arasta, imaret 1574 yılında tamamlandı. Derbentçi olarak buraya 541 aile yerleştirildi. Sokullu, aynı dönemde Antakya'da da han, hamam, bedesten, değirmen gibi çoğu günümüze kadar ayakta kalan yapılar yaptırdı (2000 Yılında Hatay, 2000: 25; Türk Dış Politikasında Hatay, 2001: 10).

Hatay'ın kuruluşundan bugüne kadarki süreçte kronolojik sıralaması şöyledir:

MÖ 1460 Yılında Hitit İmparatorluğu

MÖ 1200 Yılında Hitit Persliği

MÖ 680 Yılında Oğuzlar

MÖ 550 Yılında Persler

MÖ 333 Yılında Büyük İskender

MÖ 64 Yılında Romalılar

MS 395 Yılında Hunlar

MS 638 Yılında İslamî dönem

MS 969 Yılında Bizans

MS 1074 Yılında Selçuklular ve ardından Haçlılar

MS 1187 Yılında Selahattin Eyyübî-Memlûklular dönemi

MS 1516 Yılında Osmanlılar

MS 1917 Yılında Araplar

MS 1918 Yılında Fransızlar

MS 1939 Yılında Türkiye Cumhuriyeti dönemi başlamıştır (Tüm Zamanların Şehri Hatay).

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 15 Mart 1923 tarihinde Adana'ya geldiğinde, memleketlerinin kurtarılmasını isteyen Antakyalı ve İskenderunlulara, “*Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde esir kalmaz.*” demek suretiyle bu bölgenin tekrar Anayurda bağlanması için çaba sarf edileceğini bildirmişti (Tekin, 1993: 124-125; Kalaycıoğlu, 2001: 4; Yılmaz, 2011: 8). Değişen koşullar 1937’de Fransa-Türkiye ilişkilerini giderek olumlu bir temele oturtur. 1937’de imzalanan Hatay Antlaşması geçici bir statü içerir. Bu statü, Hatay’da yapılacak seçimlere halkın kendi parlamentosunu kuracağı güne değin geçerli olacaktır. Seçimlerin 1938 baharında yapılması kararlaştırılır. Hatay Devleti Millet Meclisi, ilk toplantısını 2 Eylül 1938 günü Antakya’da Gündüz Sineması’nda (bugünkü kültür meclisi) yapar. Meclis Başkanlığına Abdulgani Türkmen, Cumhurbaşkanlığına, Tayfur Sökmen seçilir. Devlet Başkanlığı seçimi yedi pare top atışıyla halka duyurulur. Yeni kurulan devletin adının Hatay Cumhuriyeti (Bu adı Atatürk, Antakya halkının millî mücadelesi sırasında tarihi bir olaydan esinlenerek vermişti.) olması kabul edilir. Hatay şehitleri için iki dakikalık saygı duruşundan sonra meclis oturumu kapanır. Hatay’ın Türkiye’ye katılmasından sonra, 1939 tarihinde TBMM’de temsil edecek milletvekillerinin belirlenmesi için kısmî bir seçim yapılmıştı. Bu seçimde Abdulgani Türkmen, Mehmet Tecirli, Abdullah Mürseloğlu, Bekir Sıtkı Kunt ve Hamdi Selçuk milletvekili seçilerek Hatay ilinin ilk milletvekilleri olmuştu. 1943 döneminde Abdulgani Türkmen, Eyüp Dumkan, Ali Şelhun Devrim, Haşan Ilgaz, Mehmet Tecirli ve Abdullah Mürseloğlu Hatay milletvekili seçilerek TBMM’ye gönderildiler (Hatay İl Yıllığı, 1973: 341-342).

5 Eylül 1938 günü Mecliste “*Hatay Anayasası*” kabul edilir. Anayasaya göre: Yeni devletin adı “*Hatay Devleti*”, idare şekli Cumhuriyet, merkezi Antakya olur. Yayladağı, İskenderun, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçeleri kurulur. Hatay üzerindeki nüfuzu azalan Fransa, Suriye sınırını kapatarak Hatay devletini ve halkın zor durumda bırakma girişimlerinde bulundu. Hatay Cumhuriyeti devleti de misilleme olarak Hatay semalarını Fransız uçaklarına kapatarak çok sert bir tepki gösterdi. Şubat 1939’da Hatay Meclisi toplantısında Anavatan kanunları, Hatay devleti kanunları olarak kabul edildi. 28 Şubat’ta da Türkiye Cumhuriyeti parası, Hatay

devletinin de resmî parası olması yasası çıkarıldı. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu ve Fransız temsilci Rene Massigli'nin Ankara'da imzaladıkları bu antlaşma, Paris'te tüm dünyaya duyuruldu. 29 Haziran 1939'da Hatay Meclisi yaptığı toplantıda, oy birliği ile Anavatan'a katılma kararı aldı. Coşku dolu kutlamalar günlerce sürdü. Böylece yıllarca süren ayrı yaşamının onulmaz acıları ve özlemleri son buldu

Hatay ilinde, "6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" yürürlüğe girmeden önce 12 ilçe, 76 belediye, 362 köy ve diğer yerleşmelerden oluşan bir ildir. 6360 sayılı kanundan sonra büyükşehir belediyesi ve 15 ilçeden oluşan yerel yönetim birimleri kurulmuş, il sınırları büyükşehir belediye sınırları ile çakışmıştır (<http://www.defne.gov.tr/cografı>).

Kırıkhan tarihi ise MÖ 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. Bağlı bulunduğu Hatay merkezi ile tarihi bir bütünlük gösterir. İlçe merkezinde Orta Paleolitik döneme ait herhangi bir buluntu olmamasına rağmen, sırasıyla Akad, Hurr, Hitit, Asur ve Pers akınları ile kısa süreli yerleşimlerin yöre için söz konusu olduğu kesindir. MÖ 333 yılında Büyük İskender'in Pers İmparatorluğu'nu yıkmasıyla birlikte kurulan yeni düzende Kırıkhan merkez ve çevresi yoğun yerleşimlere sahne olmuştur. Merkeze yakın Alabeyli, Ceylanlı, Bektaşlı köyleri çevrelerinin iskan edildiği saptanmıştır. Helenistik dönemin izlerini taşıyan Darb-ı Sak (Trepesa) kalesi ile ova boyunca bir dizi halinde yer alan höyükler Kırıkhan'ın tarihte bir "Güvenlik ve Haber alma Merkezi" olarak düşünüldüğünü ortaya koymaktadır. Doğuya uzanan ticaret yollarının geçiş yeri özelliğine sahiptir. Kırıkhan, Akdeniz'e geçiş bölgesi olarak yüzyıllarca kervanların kullandığı İskenderun - Halep, Antakya - K.Maraş yollarının kesiştiği bir yerleşim merkezidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de yerleşim bölgesi olarak gelişmiştir. Ne var ki, bu dönemlere ait kesin bulgular olmamaktadır. Yabancı ve Osmanlı Kaynaklarında Kırıkhan adına rastlanmamakta, ancak 16. yy. Halk Şairlerinden Karacaoğlan'ın bir şiirinde "*Kırıkhan'dan yüklediler göçünü*" cümlesinde "*Kırıkhan*" ismi geçmektedir.

Kırıkhan adının nereden geldiği konusunda iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birisi ticaretin yoğun olduğu yıllarda kervanların konaklaması için yapılmış olan 40 hanın bulunduğudur. Diğeri ise iki hanın varlığı ve bunların da oldukça bakımsız ve

kırık dökük olmasıdır. Yapılan araştırmalar, iki kırık dökük hanın bulunması nedeniyle Kırıkhan isminin verildiğini destekler mahiyettedir (<http://www.kirikhankutup.gov.tr/TR-138762/kirikhanin-tarihi.html>).

1.2. Hatay ve Kırıkhan'ın Coğrafyası

Hatay arazisi üç kısımdan meydana gelir. Bunlar dağlık bölgeler, kıyı ovaları ve çöküntü alanlarıdır. Dağlık bölümün birincisi olan Amanos Dağları, Maraş'ın güneyinde Ceyhan Irmağı'nın çizdiği geniş yayın içinden başlayarak güneybatı yönünde kıyıya paralel olarak uzanır ve Samandağ'ın kuzeyine kadar devam eder. Bu dağlar, yüksek ve dik olduğundan güç geçit verir. En önemli geçit ise Elmadağ üzerinde bulunan 640 m. yükseklikteki Belen Geçidi'dir. Diğer ise; Keldağ olup Hatay çöküntü alanının güneyini kuşatarak Yayladağı ve Altınözü ilçeleri arasını bütünüyle kaplar. Bu dağlardaki platolar il topraklarının 1/5'ini kaplamaktadır. Çöküntü alanının bir bölümünü kapsayan ve il topraklarının orta kesiminde bulunan Amik Ovası, ilin en büyük ovasıdır. Ova; Asi, Karasu ve Afrin vadi tabanlarının dolmasıyla oluşmuştur. Amik Ovası, batıdan Amanos Dağları, kuzeyden Karasu Vadisi, doğudan Afrin Vadisi ve güneyden de Asi Vadisi ve Keldağı masifinin çıkıntılarıyla çevrilmiştir. Hatay kıyısındaki diğer ovalar ise, Dört Yol, Arsuz, Payas, İskenderun, Erzin ve Samandağ ovalarıdır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3372-3375).

Hatay'ın Akdeniz ile kıyı uzunluğu 152 km'dir. Dağlar, Güneydoğu Toroslar'ın başlangıcını oluşturur. Hatay il sınırları içerisinde en büyük dağ, Amanos Dağları'dır. Güneybatısında Samandağ civarında Musa Dağı ile Hatay'ın güney ucunda Suriye sınırına paralel olarak uzanan El-Mansuriye Dağı vardır. Batı kesiminde ise Kızıldağ yükselmektedir. Amanos dağlarının en yüksek yeri, Dört Yol ilçesinin doğusunda kalan 2.240 m. yükseltili Mıgır Tepe'dir (Bozdağ). Burası aynı zamanda Hatay ilinin de en yüksek noktasıdır. Amanoslar üzerindeki Hassa'daki Kuşçu Tepe 2.076 m'dir. Amanos Dağları üzerindeki diğer yüksek tepeler ise; 1.700 m Kızıldağ ve İkiztepe 1.668 m'dir. Amanos Dağları'nın uzunluğu yaklaşık 175 km'dir. Genişliği ise 15-30 km arasında değişmektedir. Bu dağlar, yüksek ve dik olduğundan güç geçit verirler. En önemli geçit, Elmadağ üzerindeki 660 m yükseltideki Belen Geçidi'dir. Hatay çöküntü alanının güneyini kuşatan, Keldağ ise Yayladağı ve Altınözü ilçeleri arasını bütünüyle kaplar. En yüksek noktası Yayladağı ilçesinin kuzeybatısındaki *Cebel Akra Dağı* 1730 m yükseltidedir.

Keldağ'ın merkez ilçeye doğru uzanan bölümüne Habib-i Neccar Dağı denilip 500 m yüksekliktedir. Keldağ'ın arka kesimi 1235 m. yükseltili Ziyaret Dağı'dır. Amanos Dağları'nın 800-1000 m yükseklikteki yamaçlarında birçok yayla vardır. Soğukoluk, Belen, Zorkun ve Atık Yaylaları, yaz-kış kullanılır (Yenipınar, 2010: 74-75). Hatay bulunduğu coğrafi konumu itibarıyla düzgün bir karayolu ile Adana ve Gaziantep'e bağlıdır. Bu yol, İskenderun'dan sonra iki kola ayrılarak biri Belen Geçidi üzerinden Amanos Dağları'nı aşarak Antakya'ya ulaşır ve sonra doğuya devam ederek Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan Suriye sınırına girip Halep'e doğru gider. Güneye doğru giden ikinci kol, Yayladağı Sınır Kapısı'ndan Suriye'nin önemli bir limanı olan Lazkiye'ye ulaşır. Denizyolu açısından önemli bir konuma sahip olan İskenderun Limanı, Türkiye limanları ile denizaşırı ülkelere çalışan önemli bir kapıdır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3370-3372).

Hatay ilinin önemli bir bölümünde Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Genelde yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olmakla birlikte yüksekliğe bağlı olarak iklim özellikleri önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Hatay'da kış aylarında rüzgâr kuzey ve kuzeydoğu yönlerden hafif ve orta kuvvette, yaz aylarında güney ve güneybatı yönlerden orta kuvvette ve kuvvetli esmektedir. Bilindiği gibi, bir yörenin iklimi ve coğrafi konumu turizm hizmet sunumunun tüm yıla yayılmasında hayati derecede önem arz etmektedir. İlin söz konusu iklim özellikleri yılın bütününe yayılan turizm faaliyetlerinin örgütlenmesine ve böylelikle turizm endüstrisinin hızla yükselebilmesini destekleyecek mahiyettedir (Hatay il turizm stratejisi ve eylem planı, 2012: 48). Kırıkhan'ın coğrafi yapısı ise şu şekildedir;

Dağlar: Amanoslar, Kürt Dağları ilçe merkezinin güneyinde kalan ve Amanosların uzantısı olan birkaç tepe, kentin kuzeyinde ise yine aynı dağ silsilesinin devamı vardır.

Geçitler: Doğal yapı gereği bölgenin kuzey - güney doğrultusunda uzanan amik ovası Amanoslarla Kürdağları arasında önemli bir geçittir. Doğu batı yöresinde en önemli geçitler Suriye'ye Yalangoz - İncirli civarından, Batıda ise Gedik - Belen geçidi ile Atık yaylasından. Ayrıca Kuzeybatıda dağlık alanda önemli sayılabilecek ve Amanosları aşan patikalar, Ceylanlı Köyü yakınlarından Dört Yol İlçesine ve Hassa İlçesine değin uzanabilmektedir. .

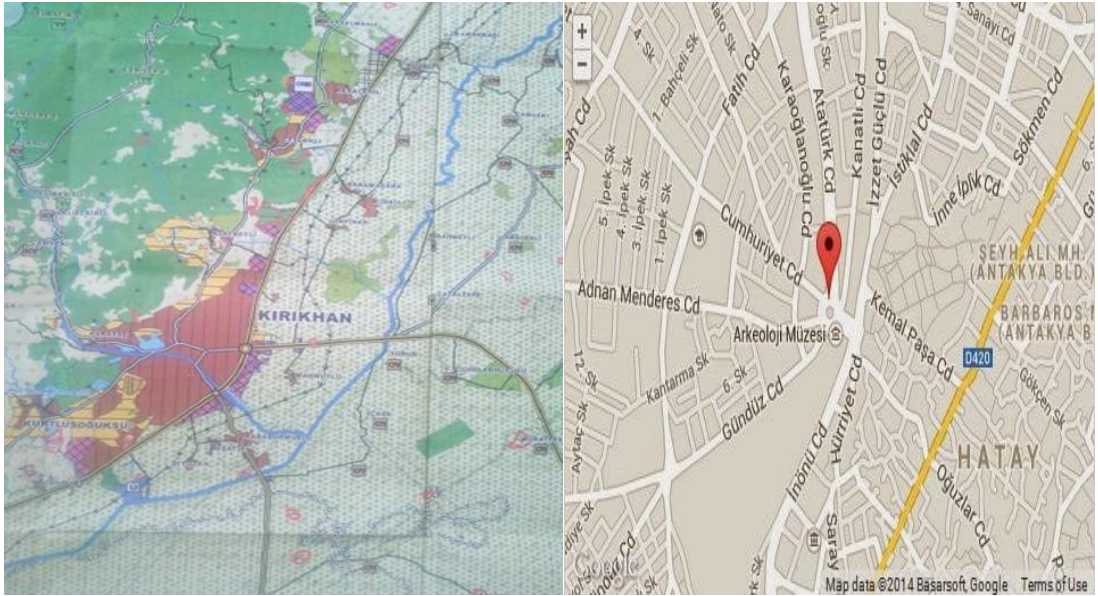
Köprüler: Delibekirli çayı üzerinde Fransızlar döneminden kalma taş köprü, Karasu üzerinde betonarme, ayrıca Kırıkhan - Delibekirli köyleri arasında iki adet

beton köprü vardır. Reyhanlı yolu üzerinde ise Muratpaşa köprüsü bulunmaktadır. Dar ve tarihi bir değeri vardır.

Mağaralar: Şu an yerleri kesin bilinen bazı mağaraların bulunmasına rağmen, asıl büyük olan bir kaç mağaranın varlığından söz eden yurttaşlar İlçe merkezinde Gündüz mahallesi ile Kurtuluş İlkokulu arasında büyük bir mağaranın bulunduğunu söylerler. (<http://www.kirikhankutup.gov.tr/TR-138762/kirikhanin-tarihi.html>).

Fotoğraf 1.

Kırıkhan köyleri ve mahalleleri.

1.3. Hatay ve Kırıkhan'ın Ekonomik Yapısı

İlimizin sanayisi, 1970'li yıllara kadar tarım ve tarıma dayalı sanayi dallarında gelişme göstermiştir. Tarıma dayalı sanayi içinde çırçır, un, irmik, pamuk yağı, bakliyat tasnifleme ve zeytinyağı gibi üretim konuları ağırlık kazanmaktadır. Özellikle Amik ovasının en önemli tarımsal ürünü olan pamuğu işlemek üzere birçok çırçır ve prese fabrikası kurulmuştur. İskenderun Demir Çelik Fabrikasının 1975 yılından itibaren kademeli olarak üretime geçmesinden sonra yörede demir-çelik sanayi önem kazanmaya başlamış ve bu ürünün değerlendirilmesine yönelik orta ve küçük çaplı sanayi kuruluşları İskenderun ve Payas civarlarında kurulmaya başlamıştır. Gerek istihdam hacmi, gerekse de yarattığı katma değer açısından demir-çelik sektörü, Hatay'da imalat sanayinin itici gücü olmuştur. İmalat sanayi özellikle makine, filtre, tarım araç-gereçleri, ayakkabı, deri işleciliği ve mobilya üretiminde

gelişmiştir. İskenderun Demir Çelik tesislerinin tamamlanmasını izleyen yıllarda, özel sektöre ait çelikhane ve haddehanelerin de devreye girmesi ile günümüzde Hatay ili, demir-çelik sektörünün önemli bir merkezi hâline gelmiştir. (<http://www.hatay.gov.tr/IcerikDetay.aspx?IcerikId=118>; Yenipınar, 2010: 84).

Hatay yöresini çekici kılan ve tarihin her döneminde göçlere açık olmasını sağlayan bir özellik, Anadolu'yu Çukurova yoluyla Suriye-Filistin'e bağlayan yolların kavşak noktasında bulunmasıdır. Ayrıca, Mezopotamya'dan Akdeniz'e çıkmak için kullanabilecek en uygun limanlar, yine Hatay yöresindedir. Bu stratejik konum, Hatay'ın dünya üzerindeki belli başlı medeniyetlerin önemli bir bölümüne ev sahipliği yapmasını beraberinde getirmiştir. Ekonomik gelişmeyi sürükleyebilecek en önemli genel amaçlı teknolojilerden birisi olarak kabul edilmekte olan ulaşım sistemleri altyapısının görece gelişmişlik seviyesi, Hatay ilinin önemli bir güçlü yönü olarak öne çıkmaktadır. Bölge, ulusal düzeyde kuzey-güney ve doğu-batı ekseninde kesişen ekonomik ve demografik merkezleri birbirine bağlayan stratejik bir coğrafyaya sahiptir. Ulusal yük ve yolcu taşımacılığında başat rol oynayan bu ulaşım koridorları bölge üzerinde kesişmektedir. Bölge uluslararası ulaşım için de önemli bir geçiş noktasıdır. Üç kıtanın kavşak noktası olarak uluslararası ulaşımın ve transit taşımacılığın en yoğun ve hareketli olduğu yerlerden biridir. Önemli bir uluslararası karayoluna (E-91), büyük bir limana (İskenderun), Türkiye'nin önemli sınır kapılarından birine (Cilvegözü) ve Yayladağı giriş-çıkış kapısına sahiptir. Bölge sahip olduğu konumun getirdiği avantajlarla ulusal ölçekte ortalamanın üzerinde ulaşım altyapısına sahiptir. Özellikle ticari karayolu, denizyolu ve demiryolu taşımacılığı açısından gelişmiş durumdadır (Hatay İl Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2012: 45)

İskenderun Demir Çelik, Yazıcı Demir Çelik, Ekinciler Demir Çelik, Atakaş Şirketler Gubu, Şahin Kömür, Gübre Fabrikaları, Noksel Çelik Boru Sanayi, Oysa İskenderun Çimento Sanayi, Tosyalı Demir Çelik Sanayi, Petrol Ofisi Tesisat Müdürlüğü, Çekisan Petrol Dolum Tesis Müdürlüğü ilimizin önemli sanayi kuruluşlarıdır. 2009 yılı itibarıyla ticaret ve sanayi odasına kayıtlı 1224 gerçek kişi 2461 tüzel kişi olmak üzere 3685 faal üye bulunmaktadır. Bunların dışında ayrıca Hatay'da Antakya Organize Sanayi Bölgesi, İskenderun Organize Sanayi Bölgesi, Dört Yol Küçük Sanayi Sitesi, Payas Küçük Sanayi Sitesi, Antakya Küçük Sanayi

Sitesi ve Kırıkhan Karma Küçük Sanayi Sitesi mevcuttur (Hatay il yillığı, 2011: 236-245).

Kırıkhan ilçesinin ekonomik hayatına hâkim sektörler; ticaret, tarım, sanayi, ulaştırma (nakliyecilik) ve inşaat sanayidir. Kırıkhan ilçesinde çırçır fabrikaları vasıtası ile tarım ürünleri olan kavun, buğday, pamuk gibi ürünler bu fabrikalarda işlem görmektedir. Kırıkhan Hatay-Adana –Antep yol bağlantısında bulunduğu için ticarete canlılık kazanmıştır. Tarım da önemli bir sektördür genellikle amik ovası ve karabatak olarak bilinen ve su kanallarının bulunduğu yerde buğday, pamuk, ayçiçeği, kavun, soğan, havuç gibi tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Ayrıca nüfusundan dolayı da Kırıkhan da devlet eliyle ve özel sektöre bağlı inşaat yapımı sağlanmaktadır.

2. Araştırma Konusu Hakkında Genel Bilgiler

2.1. Problem Durumu

Tez çalışmamızın problemini, Hatay bölgesinde yerleşik hayata geçeli uzun yıllar olmamış yakın döneme kadar konargöçerliği yaşayan özellikle de günümüzde bu yaşantıyı sürdüren konargöçerler ve kültürleri tezimizin konusunu ve problemini oluşturmaktadır. Konargöçerlik toprağa ve sabit bir konuta bağlı olmadan sürekli çadır hayatı yaşayan, üyeleri arasında akrabalık bağları olan, tek geçim kaynaklarını hayvancılığın oluşturduğu toplulukların yaşama biçimidir. Konargöçerler yaylak ve kışlak arasında yılın belli dönemlerinde hareket hâlinindedirler. Yörüklük de konargöçerlikle aynı anlama gelecek biçimde kullanılmaktadır; fakat Yörüklük aynı zamanda belli bir Türk gurubuna da ad olduğundan biz bu yaşam biçimini önceden yaşamış olan ve kısmen de olsa yaşamakta olan Avşar, Saçıkara, Sarıgeçili, Honamlı gibi diğer Türk guruplarını da içine alan konargöçer terimini kullanmayı tercih edilmiştir.

2. 2. Amacı ve Önemi

Akdeniz bölgesinde yer alan Hatay'ın Kırıkhan ilçesi gerek tarihsel süreçlerde kazandığı önem gerekse de coğrafi konumu nedeniyle araştırmalara saha çalışmalarına yer arz eder. Bu araştırma ve saha çalışmalarında Hatay'ın *sosyal, tarihsel, kültürel, dini*, vb. etkilerin büyük payı vardır.

Halk bilimi, bir ülkede veya bölgede yaşayan halkın kültür ürünlerini, sözlü edebiyatı ve yazılı edebiyatını, geleneklerini, göreneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını, halk hekimliğini inceleyerek bunların birbirleriyle ilişkilerini belirten kaynak, evrim, yayılım, değişim, etkileşim, vb sorunlarını çözmeye, sonuç, kural, kuram ve yasaları bulmaya çalışan bilim dalıdır. Buradan hareketle çalışma, Yörük tarihini ve kültürünü öğrenmek ve gelecek kuşaklara aktarmak. Binlerce yıllık göçebe Türk kültürünün son temsilcisi olan Yörüklerin yaşam biçimini kültürel hayatımıza katkılarını ve Türk kültürü hayatı içindeki yerlerini göstermektir. Bizim buradaki amacımız bu eksikliği bir nebze giderebilmektir.

Günümüzde sınırlı bir coğrafyada konargöçerliği sürdürenler de zaman içerisinde kültürel değişime, dönüşüme uğramıştır. Artık kıl çadırlarda kalmıyorlar, develerle göçmüyorlar, geleneksel kıyafetlerini giymiyorlar; ama geçmişin izlerini hâlâ taşıyorlar. Kavalın yerini önce gramofon, sonra radyo en son da televizyon almış. Develer yerini traktöre; kıl çadır, branda kaplı çatılara; dokuma eşyalar, fabrikasyon eşyalara bırakmış. Geçmişe ait izler tamamen silinmemiş, göç olgusu devam etmiştir. Kültürel unsurlar tamamen kaybolmadan, unutulmadan kayıt altına alınması, incelenmesi gelecek nesillere aktarılması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Halk bilimi ürünleri canlı bir şekilde icra edildiği dönemde derlenip yazıya geçirilmediğinden zamanla unutulmuştur. Deftere, dosya kâğıtlarına yazılan eserler zamanla kaybolmuş, yırtılmıştır. Bilinenler, hafızaya kayıt edilenler zamanla hatırlanmamaya, unutulmaya başlamıştır. Bu çalışma ile hafızalarda hâlâ yaşayan, gelişigüzel bir yerlere kaydedilen eserleri kayıt altına almak ve halk biliminin hizmetine sunmak amaçlanmıştır.

2. 3. Yöntem

Öncelikle “*Hatay/Kırıkhan Yörüklerinde Halk Bilimi Unsurları*” başlıklı çalışmamızla ilgili olarak Türkiye’de farklı bilim dalları ve disiplinleri tarafından yapılmış kaynaklar taranarak tespit edilecektir. Ayrıca başta İstanbul Üniversitesi olmak üzere Marmara Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, vb. birçok üniversitenin kütüphaneleri ve web üzerinden anlaşılabilir oldukları veri tabanlarından konuyla ilgili

yerli ve yabancı çalışmalar (makale, tez, vb.) taranarak arşivlenecektir. Daha önce yapılmış çalışmalar, yazılı kaynaklar taranmıştır. Alan araştırmasına başlanmadan kaynak kişilere yöneltilecek sorular hazırlanmıştır. Yazılı kaynaklar dışında sözlü kaynaklara da başvurulmuştur. Araştırma sahasındaki konargöçer hayatın günümüzdeki durumu, kültürel özellikleri kaynak kişiler aracılığıyla tespit edilmiştir. Derlemelerde gözlem, görüşme ve anket teknikleri uygulanmıştır.

Söz konusu çalışmada kullanılacak yöntemler; literatür tarama, arşiv taraması, saha çalışması, sosyolojik gözlem ve görüşmeden oluşmaktadır. Literatür ve arşiv taraması yapıldıktan sonra sahaya çıkılıp sosyolojik gözlemler yapılmıştır. Çalışmaya alınan kültürün devamlılığını sağlayan kişilerle görüşmeler yapılarak toplanılan bilgiler kayıt altına alınmıştır. İlgili çalışma, temelde alan araştırmasına dayalı olarak alandan elde edilen sesli ve görüntülü kayıtların yazıya geçirilerek ortaya çıkan metinlerin incelenmesi bağlamında oluşturulmuştur.. Sözlü kaynaklara ulaşmada, Yörük Türkmen Derneklerinden, kültür müdürlüklerinden, kaymakamlık ve valiliklerden faydalanılmıştır. Derleme çalışmalarına kaynak kişileri daha önce tanıyan, akrabalık, arkadaşlık bağı olan kişilerle birlikte gidilmiştir. Böylece yerleşim yerleri dışında yaşayan bu kişilere ulaşmak daha kolay olmuş, iletişim daha çabuk ve daha rahat sağlanabilmiştir.

2.4. Sınırlılıklar

Araştırmamız gerek konu, gerekse çalışma sahası olarak sınırlandırılmıştır. Öncelikle araştırmamız belli bir aşiret, oba ve grubu değil, genel olarak Hatay bölgesindeki yaşayan Yörük aşiretlerinin yaşam biçimini, halk kültürünü ortaya koymaya yöneliktir. Bu açıdan konargöçerliği yaşamış olan ya da hâlen yaşamakta olan her Yörük-Türkmen grubu çalışmamıza kaynaklık etmiştir. Konargöçerliği bırakıp yerleşik hayata geçenlerle yapılan derlemelerde görüşmenin konargöçer yaşam biçimi üzerinde odaklanmasına özen gösterilmiştir. Konargöçerlerle kültürel etkileşim içerisine giren, belli bir süreliğine de olsa aynı mekânı paylaşan yerleşiklerin de onlarla olan kültürel ilişkilerini ortaya koymak araştırmanın sınırları içerisindedir. Bu yaşam biçimini dışarıdan gözlemleyen kişilerin düşünceleri, bakış açıları konuyu zenginleştirmede ve yorumlamada büyük fayda sağlamıştır. Halk bilimi unsurları hakkında geniş çalışmalar yapılmış ve yerleşikliğe geçeli uzun süre olmuş, konargöçerliği unutmuş, hafızalarından silinmiş, yerleşik hayata bağlı olarak

yeni bir yaşama biçimi geliştirmiş, daha çok tarım, sanayi, hizmet sektörü içinde yer alan kişiler ve üyesi oldukları topluluklar teze dâhil edilmiştir.

3. Yörüklerle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Yörükler, yaşam tarzları, kültürel ve ekonomik faaliyetleri, sosyal yaşantıları ve tarihleri ile geçmişten günümüze araştırmalara ve saha çalışmalarına konu olmuşlardır. Hazırladığımız tez kapsamında Hatay/Kırıkhan Yörükleri ile ilgili konularda daha önce kitap, makale ve tezler çalışması yapılmamıştır. Ancak Yörüklerle ilgili pekçok çalışma olmasına rağmen konumuzla doğrudan ilgili olan çalışmalar ele alınmış ve alfabetik sırasına göre değerlendirilmiştir.

Kitaplar

3.1.1. AYDIN, M. (2017). *Göçebe Kültürün Son Temsilcisi Yörükler*.

İstanbul: Çıra Yayınları.

İlgili kitapta, binlerce yıllık, göçebe Türk kültürünün son temsilcisi olan Yörüklerin yaşam biçimini, kültürel hayatımıza katkılarını, Binlerce yıllık Türk tarihinde oynadıkları rolleri ve Türk kültür hayatı içindeki yerlerini göstermek amacı ile Yörükler hakkında genel bilgilerden bahsedilmiştir.

3.1.2. DULKADİR, H. (1997). *İçel'de Son Yörükler Sarıkeçililer*. Mersin: Çağlar Yayınevi.

Bu çalışmada, Mersin İli'nde yaşayan son Yörükler (Sarıkeçililer) ele alınmış olup Sarıkeçililer'in yaşam tarzları, konargöçerliği araştırılarak genel bir değerlendirme yapılmıştır. Son Yörüklerden biri olan Sarıkeçili aşiretinin etnik faaliyetleriyle kültürel yaşantıları arasındaki uyumu ve bu uyumun müzik kültürleriyle olan ilişkisi konu alınmıştır. Yörük, Anadolu ve Rumeli'de göçebe hayatı yaşayan hayvancılığa bağlı geçimini sağlayan ve mevsim geçişlerine göre göç eden konar-göçer topluluklar olduğundan bahsedilmiştir.

3.1.3. ERGİN, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Geçmişte neler olduğuna, atalarımızın ne yollardan geçtiğine, nasıl bir yaşam yaşadıklarını ilgi önemli bir kitaptır. Bize söyleyeceği çok şey olan bu hikayeler içindeki destansı kahramanları ve onların o zaman neler yaşadığını, neye önem verdiğini de ortaya çıkarır. Tabi hikayeler sözlü yolla aktarılarak geldiğinden

değişikliğe uğraya uğraya gelmiştir. Dilbilimci Prof. Muharrem Ergin'in Dede Korkut Kitabı'nın girişinde de belirttiği gibi, muhtemelen İslam öncesi dönemde oluşmuş eserler, daha sonra İslam'ın kabulüyle İslam ile da sentezlenmişlerdir.

3.1.4. ERÖZ, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Yörükler hakkında genel bilgiler olan Yörük-Türkmen-Oğuz kavramları olmak üzere Yörüklerin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1.5. GÖKALP, Z. (1991). *Türk Uygarlığı Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayıncılık.

Türk medeniyeti tarihi, hazırlanış biçimi, terminolojisi ve yöntemiyle bilimsel bir eserdir. Üstelik kitapta yer alan bilgiler artık bugün yenilenmiş ve güncellenmiş olsa da Gökalp'in değerlendirmeleri ve yorumları bugüne kadar hala aşılammış ve bu çalışması ışık tutucu ve öncü bir eser olma özelliğini hiç kaybetmemiştir.

3.1.6. GÖKBİLGİN, T. (1957). *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan; Rumeli de bulunan Yörükler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Rumeli de yaşayan Türkmenlerin genel yaşam tarzları ile birlikte bu yaşamada ki kültürel uygulamalara yer verilmiştir.

3.1.7. HALAÇOĞLU, Y. (2010). *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*. İstanbul: Babıali Kültür.

Osmanlı Kimliği ve Aşiretler; Bu çalışma da Osmanlı ve o dönemde yaşayan aşiretler hakkında bilgi verilirken yine Osmanlı'nın kimliksel oluşumunda Yörük-Türkmenlerin etkisini ve Yörük-Türkmenlerin Osmanlı içerisindeki fonksiyonu hakkında fonksiyonel durumundan bahsedilmiştir.

3.1.8. KALAFAT, Y. (2010). *Ulucanlar*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Bu çalışma; eski inanç sistemimizin şimdiki inancımızdaki kültürel unsurlar hakkında bilgi içerirken Yörük-Türkmenler hakkında ve bunların kültürel unsurları ile inançları hakkında da bilgi içermektedir.

3.1.9. ÖGEL, B. (1993). *Türk Mitolojisi I*, Ankara: TTK. Yay.

Mitoloji, millî kültür ve etnik-kültürel değerlerin doğru anlaşılması bakımından ilk kaynaktır. Türk mitolojisi, Orta Asya bozkır yaşamında şekillenen söylenceler düzenidir. Coğrafya, toplum, politika gibi unsurlardan etkilenmiş, bu dönem insanını yansıtan bir düzenek haline gelmiştir. Diğer tüm kültürler gibi, Türklerde de toplumun belleğini yansıtan, inançlarda toplum özelliklerini yaşatan öğelerdir. Türk mitolojisi, birçok araştırmacıya göre aynı Tengricilik'te de olduğu gibi tektanrıci bir temelden, zamanla çoktanrıci bir biçime doğru gelişmesi ve bunları hikaye yoluyla anlatımını içermektedir.

3.1.10. SÜMER, F. (1999). *Yörükler*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Yörükler; binlerce yıllık, göçebe Türk kültürünün temsilcisi olan Yörüklerin ad kavramları göç durumları, yayla kışla durumları soy ağaçları olmak üzere yaşam biçimleri, kültürel hayatları ve Türk tarihinde oynadıkları rolleri anlatılmaktadır.

3.1.11. USLU, F. (2015). *Bozahmetli Yörük Aşireti*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türklerin Anadolu'ya gelişleri; bununla birlikte Türklerin Anadolu'ya gelişleri Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan'ın 1071 yılında yaptığı Malazgirt Savaşı milat olarak kabul etmesi. Toroslarda yaşayan Yörüklerinde 12. Yüzyıl başlarında, günümüzde İran sınırları içerisinde bulunan Horasan Bölgesi'nden Anadolu'ya gelerek Toroslara yerleştikleri hatta bunun bir devlet politikası olduğu tarihçilerin ittifak ettikleri hususunda bilgi vermekle birlikte Bozahmetli Yörük Aşireti ise Orta ve Batı Toroslarda yüzyıllardır yaylaktan kışlağa göç geleneğini sürdüren bölgedeki yüzlerce Yörük aşiretinden birisi olduğunu belirtmektedir.

3.2. Makaleler

3.2.1. AK, M. (2017). Yörüklerde Halk Hekimliği. *JASSS/The Journal Of Academic Social Science Studies*. Sayı:57. 395-405.

Yörüklerde Halk Hekimliği; adlı çalışmasında Yörüklerin doğada bulunan bitki türlerini yakından tanıdıkları gibi hem hayvanlarını beslerken hem de sağlık

alanında bitkilerden yararlandıklarından bahsetmekle birlikte, Bitkilerin kök, kabuk, tohum, reçine, çiçek gibi kısımlarını çeşitli işlemlere tabi tutarak veya bunlardan çeşitli karışımlar hazırlayarak hastalıkların tedavisinde kullandıklarını belirtir. Bu uygulamaların özelliklerinden ve sonuçlarından bahsetmektedir.

3.2.2. AK, M. (2017). Yörüklerde Kadın. *JASSS/The Journal Of Academic Social Science Studies*. Sayı:58. 307-336.

Yörüklerde kadın adlı çalışmasında, Yörüklerin sosyal, kültürel vb alanlarında kadınların yapı içerisindeki yeri ve önemi hakkında bilgi verilmektedir.

3.2.3. AK, M. (2015). Yörük Adı ve Anlamı. *Çadır Dergisi* Sayı:3. 19.

Yörük adı ve anlamının ne olduğunu Yörük adının nerden geldiğini hangi anlamlar taşıdığını anlatan bir makale çalışmasıdır.

3.2.4. AK, M. (2013). Yörüklerin Günlük Hayatında Püse. *Yörtürk*. Sayı:108. 40-43.

Yörükler için her durumda önemli bir ilaç vazifesi gören çam, katran ve ardıçtan elde edilen püse adlı bir ilaçdan ve bu püsenin birçok hastalıkta farklı yöntemlerle tedavi ilacı olarak kullanıldığından bahsedilmektedir.

3.2.5. CAFEROGLU, A. (1973). Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü. *İslam Tetkikieri Enstitüsü Dergisi*. C. V, Cüz 1-4. 75-86.

Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü; Bu çalışmada Her ne kadar ifade edildiği terim itibarıyla bu gruplar arasında bir farklılık varmış gibi görünse de her iki grubun Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde etkili olan zümreler olduğundan bahsedilmiştir.

3.2.6. DÖNMEZ, Y. (1964). Karasu Batısında Bir Yörük Yerleşmesi. *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*. C.7, Sayı:17. 181-189.

Karasu Batısında Bir Yörük Yerleşmesi; Bu çalışmada Yörük-Türkmenlerin Türk coğrafyasına yerleştikleri buradaki sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam biçimleri ve bu yerleşme süreci hakkında bilgi içermektedir.

3.2.7. ERÖZ, M. (1966). Türk köy Sosyolojisi Meseleleri Yörük – Türkmen Köyleri. *Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Dergisi*. Sayı:81. 119-154.

Türk köy Sosyolojisi Meseleleri Yörük – Türkmen Köyleri; Sosyolojik açıdan Türk köyleri ve Yörük-Türkmen köyleri hakkında bilgi içermekle birlikte Yörük-Türkmen kavramları ve köy iskânları yaşamsal faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir.

3.2.8. SÜMER, F. (1949-1950).16. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış. C. 11, Sayı: 1-4. *İ.Ü.İ.F. Mecmuası.* 509-523.

16. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış; Çalışmada Anadolu, Suriye ve Irak'ta yaşayan Türk aşiretleri ve bunların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşayışları ile ilgili bilgilerden bahsedilmiştir.

3.2.9. TÜRKAN, H.K. (2018). Kırıkhan Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri. *Turkish Studies.* 779-806.

Türkan'ın kaleme aldığı makalede Kırıkhan'a iskân olan Kırıkhan Yörüklerinde doğum, evlilik ve ölüm inançları ve buna bağlı uygulamalardan bahsedilmektedir.

3.3. Tezler

3.3.1. Doktora Tezleri

3.3.1.1. BÜYÜKŞAHİN, F. (2017). *Kültür-Çevre Bağlamında Geleneksel Ekolojik Bilginin Korunmasının Önemi: Sarıkeçili Yörükler Örneği.* Ankara: Doktora Tezi.

Sarıkeçili Yörüklerin aile yapısı, eğitim öğretim durumu, dini inanışları, göç faaliyetleri, beslenme kültürleri, halk hekimliği bilgisi, halk veterinerliği, kırsalın getirmiş olduğu kadim bilgileri içeren etno-botanik bilgileri gibi unsurlar da detaylı olarak incelenerek aktarılmıştır.

3.3.1.2. DOĞANER, A. (2013). *Çukurova Bölgesi Konargöçerlerinde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı.* Adana: Doktora Tezi.

Çukurova bölgesi konargöçerlerinde halk kültürü ve halk edebiyatı; konargöçerlik, temeli hayvancılığa dayanan Türklerle özdeşleşen, Anadolu'yu vatan haline getirdikten sonra da uzun yıllar sürdürülen bir yaşam biçimi olduğunu Tarihi

süreç içerisinde bu yaşam biçimi merkezinde kendine özgü bir kültür ve edebiyat oluşturduklarını Çukurova bölgesi tarih boyunca konargöçer yaşam biçiminin sürdürüldüğü, daha çok kırsal olarak kullanılan, ardından yerleşik hayata geçilen bir coğrafya olduğunu ve bu söz konusu yaşam biçimi günümüzde, geçmişteki kadar canlılığını korumamakla birlikte, bölgede yaşamaya devam ettiğini belirtmiştir.

3.2.1.3. DURMAZ, R. (2018). *Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağızı: Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Söz Varlığı ve Karakoyunlu Yörük Etnografyası*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Derlenen metinler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda Yörük ağızlarına ait ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz varlığı özellikleri belirlenmiştir.

3.2.1.4. GÜLTEN, S. (2008). *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

XV. ve XVI. yüzyıllarda Karacakoyunlu cemaatlerinin dağıldıkları sahalara, idari, mali ve nüfus yapılarıyla yerleşik hayata geçiş süreçlerini kaleme alınıp incelenmektedir.

3.3.2. Yüksek Lisans Tezleri

3.3.2.1. BOZALAN, H. (2008). *Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi*. Edirne: Yüksek Lisans tezi.

Bergama'da yaşayan Yörük ağızlarının fonetik ve morfolojik yapısı incelenmiş; örneklerle desteklenmiştir.

3.3.1.2. KAYGANA, B. (2015). *XVI. Yüzyılda Saruhan Sancağı Yörükleri*. Ordu: Yüksek Lisans Tezi.

Yörüklerin büyük bir bölümü ziraatın ağırlık kazandığı küçük yerleşim birimlerini kurarak buralara adlarını vermişlerdir. Batı Anadolu Yörükleri arasında bulunan Saruhan Yörükleri de hem kalabalık nüfusları hem de dağıldıkları sahanın genişliği ile önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bu cümleden olarak, bu çalışmanın amacı

Saruhan Sancağı Yörüklerinin dağıldıkları sahaları, idari, mali ve nüfus yapılarını ortaya koymaktır.

3.2.2.3. ÖZDEN, H. İ. (2014). *Arpaçbahşiş kasabası (Mersin-Erdemli) Boynuinceli Yörükleri Ağzı*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Karaman: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Mersin ve mersin erdemli de ikamet eden Yörüklerin ağız özellikleri ile ilgili bilgiler anlatılmaktadır. Boynuinceli ağzının ses bilgisi özelliklerine ve Boynuinceli ağzının şekil bilgisi özelliklerine yer verilmiştir.

3.2.2.4. AKÇATAŞ, A. (1996). *Çay Yörük Ağzı*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Afyon'un Çay ilçesinde yaşayan Yörüklerin ağız özellikleri ile birlikte sözcüklerin ses bilgisi şekil bilgisi hakkında bilgi içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖRÜKLERDE SOSYOLOJİK YAPILANMA

1. Yörük Adı

Tarihi kaynaklarda “*Türkmen*” adının zamanla “*Oğuz*” adının yerini aldığı Yörüklerin de Türkmenlerin konargöçer yaşayan bir kısmı olduğu çok açık bir şekilde bilinmektedir. Bu anlamda Yörük ve Türkmen olarak adlandırılan Türklerin yaşam biçimlerinden veya yaşadıkları coğrafyadan kaynaklanan nedenlerden dolayı kısmî kültürel farklılaşması Türk kültürü içerisinde ancak alt kültür olarak değerlendirilebilir. Yörük kelimesi Türkçe Sözlük’te (1998: 2468) “Hayvancılıkla geçinen, Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı.” olarak tanımlanmıştır. Oğuzların İslamiyet’i kabulünden sonraki durumları ve Türkmenler hakkında çeşitli fikirler ileri sürülmüştür (Sümer 1992: 60). Oğuzlardan Müslümanlığı kabul eden gruplara onları gayrimüslim kardeşlerinden ayırt etmek için Maveroun-nehr Müslümanlarınca Türkmen denildiğini ifade eder. Sümer, özellikle Türkmen adının kullanılmasının nedeninin ise Orta Asya’da ilk defa Müslümanlığı kabul eden Türk kavminin ismi olmasından kaynaklandığını belirtir.

Türk tarihinin en önemli devletlerinden, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda önemli unsurlardan birisini teşkil eden Yörük aşiretleri yaşadıkları bölgelere göre “*Türkmen-Yörük*” adını almıştır. Öncelikle “*Yörük*” kelimesi Türkçe ve yabancı dillerde göçebe, Türkmen kelimesi ise Orta Asya Türk lehçelerinde ve Osmanlı Türkçesi’nde güçlü, atılgan anlamına gelmektedir. Anadolu’da çoğu zaman “*cesur elli, ayağı çabuk*” anlamlarında kullanılmaktadır. Yörük ve Türkmen kelimesi son zamanlarda sıklıkla bir arada kullanıldığı görülmektedir.

Yörük kelimesi menşei bakımından çokça tartışılmış kelimelerden biridir. Türkmen ve Yörük kelimesinin tarihi kaynaklarda eş anlamlı kullanıldığını belirten Mehmet Eröz *Yörükler* adlı eserinde Yörük kelimesi “*yörümek*” fiilinden türeyen bir isimdir ve yürüyen, devamlı hareket hâlinde bulunup konup göçen göçebe anlamına gelmektedir (Eröz, 1991: 17). Dolayısıyla göçebe bir hayat süren ve yazın yaylaya çıkan kışın kışlaya inen anlamındaki Yörük ifadesi “*yürümek*” fiilinden gelmektedir.

Bu bağlamda Mehmet Eröz, “yörümek” fiilinden gelen Yörük kelimesinin aynı zamanda Anadolu’ya gelip yurt tutan göçebe Oğuz Boylarını (Türkmenleri) ifade eden bir kelime olduğunu ifade eder (Eröz, 1991: 20). Oğuzlar, Türkmenler ve Yörükler üzerine çalışmaları ile bilinen Faruk Sümer’e göre de Yörük adı “yörü” fiilinden “-k” ekiyle yapılmış bir isim olup yürüyen anlamına tabir olarak ise Göçebe Türkmen anlamına gelmektedir. Bazı araştırmacılar “Yörük” yerine “Yürük” kelimesini kullanmışlardır (Sümer, 1999: 64).

Naci Kum ise Yörükler için “yürüyüp gezen göçebe” demektedir ve her Yörük’ün Türkmen olduğunu, ancak her Türkmen’in Yörük olmadığını belirtmiştir. Yörükleri ise şu şekilde anlatılmaktadır: “*Türkmen aşiret hayatının münhasıran davar sürüleri otlatmakla geçiren ve daha iptidai bir hayat şekli güdenleridir. Esasen Yörük tabirini yalnız Anadolu halkı için söyler. Güney Anadolu’da Yörük tabiri kullanmazlar. Bunlara Aydınlı veya Türkmen, der geçerler*” demiştir. Faruk Sümer, “Yörük” sözünün kesinlikle bir kavim, ulus (il) veya bir kabilenin adı olmadığını belirtmiştir. Kelimenin yapısında da işaret edildiği gibi, şimdi göçebe kelimesiyle anladığımız hayat tarzının kastedildiğini kaydetmiştir Anadolu’da 17. yüzyıldan önce göçebe hayat yaşayan Türkmenlere ve bunların kurdukları köylere “Yörük” veya “Yörük Köyü”, 17. yüzyıldan sonra buralara gelen göçebe kitlelere ise “Türkmen” denildiğini ifade etmiştir Gökbilgin (1956: 6) de Yörük ve Türkmen kelimelerinin aynı olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırmalar sonucunda “Yörük” Anadolu’da konar-göçer hayatı yaşayan Türk-Türkmen aşiretlerine verilen isimdir. Yörüklerin başında bulunan kişilere ise “Mîr-i Yörükan” veya “Yörük Beyi” gibi isimler verilmektedir (Türkan, 2018: 783).

Yörükler, ayrı bir grup değildir. Yörükler, göçebe yaşam tarzlarının bir gereği olarak konargöçer bir hayat tarzı yaşayan Türkmenlerdir. Onları Türkmenlerden ayıran özellikler etnik nedenlerden değil sadece göçebe olup olmama ya da yerleştikleri bölgelerden kaynaklanmaktadır. Milletimizin kültüründe önemli bir yere sahip olan konargöçer Yörüklerin sürülerini beslemek üzere mevsimlere uyarak dolaştıkları görülmektedir (KK12). Yörükler, yaşam tarzları gereği özellikle yaz aylarında yüksek rakımlı dağlık yerlerde yaşam faaliyetlerini sürdürürken buldukları yerlere göre kışı ovada ve sahillere yakın düzlüklerde yani ılıman iklimlerde geçirmişlerdir. Bunun nedeni ise bu mevsimde sürülerine ve hayvanlara

müsait otu buralarda bulmaları ve kışın soğuklarından korunabilecekleri alanların ancak buralarda olmasıdır (KK38). Ayrıca Yörüklerin beslemiş oldukları koyunlar, yaz sıcaklığına dayalı olmayan bir cins koyundur. Bu nedenle yayla kışla hayatı Yörüklerin olmazsa olmazıdır. Kışın Kayseri, Sivas yaylalarına çıkmaktadırlar, yazın ise Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye çevrelerinde kışlak tutmuşlardır.

Anadolu’da aşiret, oymak ve boyların yerleşim biçimleri genellikle 24 Oğuz boyu esasları doğrultusunda gerçekleştirildiği ve bu Oğuz boylarına mensup aşiretler içinden bazılarının büyük federasyonlar oluşturduğu çeşitli adlar altında Anadolu’nun çeşitli yerlerinde buldukları yerlere göre isimler aldıkları görülmektedir. Anadolu’da göçebe hayat tarzı süren ve yerleşik hayata geçen Yörüklerin bazıları kendi adları ile anılırken bazıları ise eski soyadlarını kullanmaktadır. Anadolu’da yaşayan Yörüklerin bazılarının adları şunlardır: “*Saçıkara Yörükleri, Sarıkeçili Yörükleri, Maraş Yörükleri, Antep Yörükleri, Aydın Yörükleri, Toros Yörükleri, Tekeli Yörükleri, Ankara Yörükleri, Honamlı Yörükleri, Karaman Yörükleri, Karakeçili Yörükleri, İçel Yörükleri, Hatay Yörükleri, vb.*”. Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş da ikâmet eden Yörükler “*Aydınlı Yörük*”ü olarak adlandırılmıştır. (Türkan, 2018: 784; KK1, KK27, 204).

2. Yörük Denilince Akla Gelen “*Türkmen*” Adına Dair

Yörük denilince akla gelen diğer bir sözcük ise Türkmen kavramıdır. Türkmen kelimesi ve Yörük kelimesi bir arada kullanılırken yapılan araştırmalarda gösteriyor ki aralarında terimsel olarak farklılıklar bulunmaktadır. Oğuzların İslamiyet’i kabulünden sonraki durumları ve Türkmenler hakkında çeşitli fikirler ileri sürülmüştür (Sümer 1992: 60).

Sümer (1999: 64) Oğuzlardan Müslümanlığı kabul eden gruplara onları gayrimüslim kardeşlerinden ayırt etmek için Maverun-nehr Müslümanlarınca Türkmen denildiğini ifade eder. Sümer, özellikle Türkmen adının kullanılmasının nedeninin ise Orta Asya’da ilk defa Müslümanlığı kabul eden Türk kavminin ismi olmasından kaynaklandığını belirtir. Buna göre Müslümanlığı kabul eden İlk Türk kavimi Balasagun ile Mirki arasında yaşayan Türkmenlerdir. Bundan dolayı o dönemden sonraki zamanlarda Türkmen adının Maverun-nehr Müslümanları arasında “*Müslüman Türk*” anlamında kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Türkmen adı yazılı literatür de ise ilk olarak X. yüzyılın son yarısında Mukaddesi de görülüyor. Mukaddesi o zamanki İslam ülkesinin Orta-Asya'daki sınırında bulunan yerleri anlatırken “*Türkmen*” adını iki yerde kullanmıştır (İnan, 1987: 555). Türkmen kelimesinin ilk izahına ise XI. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmut'un büyük lüğatin da rastlanmaktadır (Kafesoğlu, 1958: 121). Son dönem Türk bilginlerinden Hüseyin Hüsameddin'e göre Türkmen adındaki “*men*” Türkçe büyüklük eki olup, Türkmen “*Büyük Türk*” anlamına gelmekte, Necip Asım'a göre ise Türkmen kelimesi, Türk ile adam manasına gelen “*man*”dan meydana gelmiştir ve “*Türk eri*” tabirinin tercümesidir. Türk tarihi ile ilgilenen yabancı Türkologlardan Türkmen kelimesinin anlamı üzerinde ilk bilimsel çalışmaları yapanlardan Vambery'e göre ise Türkmen kelimesi Türk ile men' den oluşmuştur ve “*Türklük, Türkler*” anlamına gelmektedir.

Aynı kavim için kullanılan Oğuz ve Türkmen adlarıyla ilgili olarak şimdiye kadar üç türlü fikrin ileri sürüldüğü görülmektedir:

1. Bunlardan ilki Köprülü ve Houtsma tarafından ileri sürülen görüştür. Bu görüşe göre Türkmen adı Oğuzlara sonradan verilmiştir ve Müslüman olan Oğuzlara Türkmen denilmiştir.
2. İkinci görüş Barthold'un görüşüdür. Bu görüşe göre Türkmen adı eski olduğu aslı hakkında yeterli bilginin olmadığı ve Oğuzların Türkmen adı ile de anıldığı şeklindedir.
3. Üçüncü olarak Kafesoğlu ve Pritsak tarafından öne sürülen görüşe göre ise; Türkmen adı eski bir siyasi topluluk adıdır ve Oğuzlar ile Karluklar bu siyasi topluluğa giren kavimlerden (Banguoğlu, 1960: 10).

Anadolu'daki aşiret, oymak ve boyların yerleşim biçimlerinin genellikle 24 Oğuz boyu esasları altında gerçekleştirildiği ve bu Oğuz boylarına mensup teşekküller içinden bazılarının büyük federasyonlar oluşturduğu, çeşitli adlar altında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde buldukları yerlere göre isimler aldığı bilinmektedir (Türkdoğan, 1996: 20). Tarihi kaynaklarda bazen Türkmen bazen Yörük olarak rastlanan, seyahatnamelerde de bu suretle zikredilen, bu Türk topluluğunun kökeni itibariyle kesinlikle Oğuzlardan olduğu XV. asırda yaşayan ve imparatorluğun kuruluşu ile ilgili en eski bilgileri verenlerden Oruç Bey'in “*bu oğuz tarifesi göçkücü Yörükler idi*” şeklindeki ifadesiyle de sabittir (Gökbilgin, 1957: 6).

Caferoğlu'un (1973: 80) belirttiği gibi Oğuz-Türkmen ve Yörükler birleşik hâlde Anadolu'nun etnik yapısını teşkil etmiş ve ona kesin bir hüviyet kazandırmışlardır. Tarihi kaynaklarda “*Türkmen*” adının zamanla “*Oğuz*” adının yerini aldığı Yörüklerin de Türkmenlerin konargöçer yaşayan bir kısmı olduğu çok açık bir şekilde bilinmektedir. Bu anlamda Yörük ve Türkmen olarak adlandırılan Türklerin yaşam biçimlerinden veya yaşadıkları coğrafyadan kaynaklanan nedenlerden dolayı kısmi kültürel farklılaşmaları Türk kültürü içerisinde ancak alt kültür olarak değerlendirilebilir.

3. Yörüklerin (Göçebe Türkmenlerin) Soy Kütüğü

Faruk Sümer (1999: 221-232)'e göre tarihî kaynaklar, yirmi dört Oğuz boyunu önce iki kolda “*Bozoklar*” ve “*Üçoklar*” olarak ayırdıktan sonra Oğuz Han'ın altı ve daha sonra dört oğluna ayırmaktadır. Sümer, söz konusu bu ayrımları Kaşgarlı Mahmut ve 14. yüzyılda yaşayan Reşidüddin'e dayandırıp söz konusu boyların Reşidüddin'in yirmi dört, Kaşgarlı Mahmut'un ise yirmi iki boy bağlamında değerlendirdiğini ifade eder.

Bozoklar: (Oğuzların Sağ Kolu) GÜN-HAN VE OĞULLARI (1.Oğul)

1. Kayı (Sağlam)

1.1.Saçıkara

1.2.Atçekenler

1.3. Kurtlu

1.4.Sarıgeçili

1.5.Haculu

1.6.Kızılkeçili

1.7.Karageçili

1.7.1.Osmanlı Padişahları

1.7.2.Yeni Osmanlı

2.Bayat (Mutlu, Yiyeceği Bol)

2.1.Dulkadır

2.2. Kaçar

2.3.Şambayat

2.4. Kerkük türkmenleri

2.5. Kocalık yörükleri

3. Alka Evli (Başarı Gösteren)

4. Kara Evli (Kara Otağlı)

AY-HAN OĞULLARI (2. Oğul)

5. Yazır (Çok Ülkeye Sahip)

6. Döğer (Toplamak İçin)

7. Dodurga (Yönetmek)

8. Yaparlı

YILDIZ-HAN (3. OĞUL)

9. Avşar (Çevik, Avı Seven)

9.1. Deller

9.2. Cafer

9.3. Kadirli

9.4. Cerit

9.5. İmamlı

9.6. Torun

9.7. Horzum

9.8. Balabanlı

9.9. Çatak

9.10. Solaklar

9.11. Karahacılı

9.12. Varsak

9.13. Honamli

9.14. Meller

9.15. Çakıl

9.16. Cingöz

10. Kızık (Güçlü)

11. Beg Dili (Değerli)

12. Karkın (Doyuran)

Üç Oklar: (Oğuzların Sol Kolu) GÖK-HAN VE OĞULLARI (4.OĞUL)

13. Bayındır (Daima Yiyecek Olan Yer)

14. Biçene (İyi Çalışan)

15. Çavuldur (Şerefli)

16. Çepni (Şavaşan)

DAĞ-HAN VE OĞULLARI (5.OĞUL)

17. Salur (İş Gören)

17.1. Usta

17.2. Yomut

17.3. Hızır

17.4. Karaman

17.5. Akkoyunlu

17.6. Sarıklı

17.7. Karakoyunlu

17.8. Teke

17.8.1. Burgaz

17.8.2. Akseki

17.8.3. Karaca

17.8.4. Karatekeli

17.8.5. Gökçe

18. Eymür (Zengin)

19. Ala Yunth (Hayvanları İyi)

20. Üreğir (Düzen Kurucu)

DENİZ-HAN VE OĞULLARI (6.OĞUL)

21. Yiğdir (İyilik)

22. Bügdüz (Hizmet Eden)

23. Yıva (Üstün Olan)

24. Kınık (Değerli)

24.1. Atalar

24.2. Selçuklu Padişahları (Sümer,1999:221-232; Türkan, 2018: 785-787).

4. Yörüklerde Boy Kabile Aşiret Oymak Oba Aile Sülale

Yörükler birbirlerinden ayrılırken genellikle hangi boydan geldiklerine, hangi kabile ve aşirete bağlı oldukları ve bunun bir alt grubu olan oymak, oba ve aile isimlerine göre sınıflandırılır ya da hangi sülaleye mensup oldukları anlaşılır.

4.1. Boy

Boy oğuz lehçesinde kabile, aşiret, hısım manasına gelmektedir (Kölemen, 1996: 64). Boy kelimesi Türkçe Sözlükte (1998: 335) Ortak bir atadan türediklerine, birbirleriyle kan akrabalığı bulunduğu inarak evlenmeyen toplumsal ve ekonomik ilişkilerini anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klân olarak açıklanmıştır. Boy, en üst seviyedeki bir yapılanmadır. Her boyun içinde o boyu teşkil eden ve sosyal yapı bakımından yakın akraba ailelerden meydana gelen cemaat, oymak, bölük, mahalle, oba gibi alt gruplar veya birimler mevcuttur (Şahin, 2007: 17; KK129). Boyların başında boy beyleri bulunurdu. Boy beyleri, aşiretler içinde en büyük aşiretten seçiliyordu. Boy beyleri devlet ile aşiretler topluluğu arasında bir tür irtibat noktası konumunda idi. (Gündüz, 2000: 134; KK26, 204).

4.2. Kabile

Arapça bir kelimedir. “*Boy*” anlamına gelmektedir. Aynı göbekten (soy) ailelerin topluluğudur. Bir aşiret içinde çeşitli göbekler olabilir. Bu göbek ve soyların her biri kabileyi oluşturur (Güngör, 1941). Boy ve kabile eş değerdir.

4.3.Aşiret

Oymak kelimesinin Arapça karşılığıdır. Anadolu’daki Yörükler için aşiret tabiri kullanılmaktadır (Dulkadir, 1997: 18). Aşiret, başlı başına ayrı toplumsal bir zümredir. Kan karışıklığı yoktur. Bir klan mahiyetindedir. Genellikle dışarıya kız

verilmez, dışarıdan kız alınmaz. Bir aşiret çeşitli kabileler ve mahallelerden oluşur (Güngör, 1941: 41).

Aşiret cemaatten biraz daha büyük, daha teşekküllü, daha kalabalık bir grubu ifade eder. Cemaat ise aşiretin içinden bölünmüş, gruplara ayrılmış daha küçük çaplı bir grubu temsil eder. Cemaatler bir iki aileden başlar yüz elli-iki yüz elli çadıra kadar gidebilir. Bu cemaatler bir aşiretten kopmuş fakat o aşirete bağlı (tabii aşiret de bir boydan kopmuş nitelikte), çoğu zaman devlet tarafından yönetimine atanan kişinin ismiyle anılan bir nitelik taşır (Halaçoğlu, 2010: 122). “Arapça bir kelime olan “aşiret” XVI. yüzyılda daha ziyade Anadolu’nun bugünkü Suriye ve Irak bölgelerinde ve hatta bu bölgelere yakın Anadolu coğrafyasındaki göçebe hayat yaşayanları ifade etmek için kullanılmaktaydı. Daha sonraki dönemlerde Anadolu’nun diğer bölgelerinde göçebe hayat yaşayanları ifade etmeye başlayan bu tabirin, XIX. yüzyılda Anadolu’nun batı bölgesindeki göçebe gruplar için de kullanılması, hem bu bölgelere doğrudan yapılan göçlerin hem de bürokrasideki kâtiplerin tercihinden ileri gelmiş olmalıdır.” (Şahin, 2007: 41; KK 29).

4.4.Oymak

Oymak kelimesi Türkçe Sözlükte (1998: 1709) “*Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, aşiret.*” olarak açıklanmıştır. Oymak, Arapça “aşiret” kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Eröz (1991: 43)’ün tespitlerine göre bir oymak zamanla 6-7’ye çıkabilir. Oymaklardan bazılarının büyüüp kız kaçırma, kavga, niza, arazi yetersizliği gibi sebeplerle başka yerlere gidip müstakil birer boy hâline gelebilir. “*Oymak: Büyük oba’lar herhalde bir oymak teşkil ediyor. (Oba) mekân ifade ederken, (oymak) bir cemaat, bir içtimaî zümredir.*” (Eröz, 1991: 44). Oymak bugünkü anlamında aile anlamına gelir. Baba çocuklarla beraber birkaç çadırdan oluşabilir. Bunlar da konup göçerler (Halaçoğlu, 2010: 122).

4.5. Oba

Oba beraberce konup göçen veya bir arada oturan aşiretlere verilen bir isimdir (Güngör, 1941: 41). Oba kelimesi Türkçe Sözlükte (1998: 1667) birbiriyle ilgili üç değişik anlamda kullanılmıştır. Anlamaları şöyledir:

1. Göçebelerin konak yeri,

2. Bu konak yerinde konaklayan göçebe halk veya aile,
3. Genellikle bölmeli göçebe çadırı.

Obalar içinde sülaleler vardır. Oba ile kol aynı anlamda kullanılmıştır (Dulkadir, 1997: 55). Halk arasında “*Obanın malını elleme*”, “*Obanın çocuğu*” kelime gruplarında görüleceği üzere “elin, başkasının” anlamında kullanılmaktadır. Araştırma yaptığımız alanda oba kelimesi Türkçe Sözlükte verilen anlamlardan daha çok ikincisiyle ilgili kullanılmıştır. Yaylada, yaylanın büyüklüğüne göre kalanların tamamına oba denilmektedir. Yaylada kalanların da büyük çoğunluğu birbirleriyle akrabadır. “*Oba esas olarak çadır topluluğu çadır mahallesi manasına gelir. 5-10 çadırdan fazlası bir arada mera kifayetsizliği sebebiyle harmanladığından oba’lar vücut bulur. Oba, 5-10 çadırın en yaşlısı, en dirayetlisinin ismi ile anılır. Ekseri akraba olanlar bir oba teşkil eder. Bugün Yörükler (oba) yerine (mahalle) tabirini kullanırlar.*” (Eröz, 1991: 44). Kaşgarlı, “*oba*” sözcüğünün Oğuzca olduğunu söyler. Buna rağmen modern araştırmacılardan Poppe bu kelimenin etimolojik olarak Moğolca ‘*bog*’, ‘*ovak*’ kelimesinden türemiş olduğunu belirtmektedir. Kelimenin Moğolcadan Türkçeye ne zaman geçtiğini ise bilmiyoruz. Divan Lügat it-Türk’de ‘oba’ olarak bir yerde geçmektedir.

Oba, birkaç akraba ailenin dayanışma maksadıyla bir araya gelmesinden teşekkül ediyordu. Bir obada kaç çadırın bulunacağı bir bölgenin kaynaklarının zenginliği ve fakirliği ile yakından ilgiliydi (KK126, KK138, KK176). Obanın nüfusu büyüdükçe etkinlik alanı ve kullanması gereken otlaklarının genişlemesi gerekiyordu. Oymağın birkaç obanın bir araya gelmesinden meydana gelmiş göçebe konutuna verilen ad olduğunda ittifak olmakla birlikte, henüz mahiyeti tam olarak anlaşılabilmiş değildir. Herkes istediği yere çadırını kuramıyordu. (Polat, 2004: 228).

4.6. Aile

Yörük çadırının içinde bulunan bütün fertlere horanta yani aile ismi verilir. Aile oldukça geniştir. Baba, anne, gelin, oğul ve çocuklardan oluşur (Güngör, 1941: 43). Arapça kökenli bir kelime olan ailenin konumuzla ilgili karşılıkları şunlardır:

1. Evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik,
2. Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk (KK27).
3. Aynı soydan gelen kimseler zinciri,

4. Aralarında kandaşlık veya hısımlık bulunan kimselerin tümü,
5. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü,
6. Eş, karı. (Türkçe Sözlükte 1998: 50; KK13).

4.7. Sülale

Arapça bir kelimedir. “*soy, ev, aile*” anlamlarına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 1998: 2048). Sülalelere de ayrıca ad verildiği görülür. Sülalelere verilen adlardan bazıları soyadı olarak alınmıştır (KK26, KK51). Sülale bir ailenin tamamını da temsil edebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ VE TÖRENLER

1. Geçiş Dönemleri

Geçiş dönemleri, bir milleti başka milletlerden ayıran kültürel değerlerin başında gelir. Geçiş dönemlerinin birey ve toplum hayatında önemli olduğunu bu dönemlerde yapılan törenler ortaya koyar. Halk biliminin en önemli araştırma konularından biri olan geçiş dönemleri esas alındığında Kırıkhan Yörüklerinde de bu geçiş dönemleri kendi gelenek görenek ve kültürel uygulamalar ile günümüze kadar gelmiş ve bazı değişimler olsa da devam etmektedir.

1.1. Doğum

Geçiş dönemlerinin birey ve toplum hayatında önemli olduğunu bu dönemlerde yapılan törenler ortaya koyar. Geçiş dönemleri içerisinde bir milletin kültürel kodları bulunmaktadır. Geçiş dönemlerinde gerçekleştirilen törenlerin temel işlevi bir araya gelen insanların hoşça vakit geçirmelerini, eğlence ve kabul edilme atmosferi içerisinde etkileşim içerisinde girmelerini sağlamaktır. Hayat doğum ile başlar ve bu başlangıç, inanışlara dayalı, yüzlerce âdetin uygulandığı bir dönemdir.

Hayatın başlangıç noktası olan doğum, sadece insanlar için değil bütün canlılar için de en önemli olaydır. İnsanlar için çocuk sahibi olmak vazgeçilmez bir tutkudur. Her canlı gibi doğal olarak insan da çoğalmak ve bu sayede soyunu devam ettirmek mecburiyetindedir (Doğaner, 2013: 141). İnsan hayatındaki geçiş dönemlerinden ilki doğumdur. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil, tüm yakınları da sevindirmiştir. Çünkü her doğum soyun sayısını artırmakta ve bir anlamda gücün artmasını sağlamaktadır. Özellikle küçük topluluklar, nüfusun çokluğu oranında kendilerini güçlü hissederler (Örnek, 2000: 131). Hayat doğum ile başlar ve bu başlangıç, inanışlara dayalı, yüzlerce âdetin uygulandığı dönemdir. En önemli geçiş olan doğumla birlikte, birey yaşanan hayata katılır ve çocuğun doğumuyla ilgili törenler, gelenekler, tabular geçiş dönemi içindedir (Doğaner, 2013: 141-145). Dünyaya gelen her çocuk sadece ana babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu sopu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin,

akrabaların sayısını arttırmaktadır. Özellikle küçük topluluklarda aileler nüfuslarının çokluğuyla kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. “Çocuk ocağı tütürür.” Sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını bize açıkça göstermektedir. Çağlar boyu doğuma ve onun kendi bünyesi içindeki evrelere birtakım geçiş töreleri ve törenleri eşlik eder. İnançlar ve gelenekler, insanları gebelik öncesinden başlayarak birtakım âdetlere uymaya ve bu âdetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamaktadır. Doğumun çevresinin yüzlerce âdet, inanç ve büyüsel özlü işleme örtülü olduğunu görüyoruz (Artun, 2010: 126). Doğum, bir soyun devamı açısından önemlidir. Doğum, hem soyu devam ettirme hem de çoğalma (üreme) amacı ile önemli bir yer ihtiva etmektedir (KK3, KK5, KK6, KK25). Türk toplum geleneği bakımından doğum yapmayan çocuksuz kalan aileler toplumdan yadırganır, onların bu dünya da bir suç işlediklerine inanılarak Allah’ın onları cezalandırdığına inanılır (KK6, KK12, KK22). Çocuğun olmamasının nedeni ilk başta kadında aranır. Baba olamayan erkek, ikinci evlilik yapar. Diğer eşinden de çocuğu olmazsa sorunun kendinden kaynaklandığı anlaşılabilir. “Ocağımı kör koyacak erkek değil.” düşüncesiyle evlenmesi için baskı yaparlar (Doğaner, 2013: 144). Yörük-Türkmenler de İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası doğum motifi hem Eski Türk inanışlarını hem de İslami inanış kisvelerini içinde taşır. Sosyo/kültürel bağlamda birçok toplumda olduğu gibi Yörük-Türkmen kültüründe de çocuk sahibi olma yeni evlenen bireylerin en başta gelen arzularından biridir. Söz konusu olgu, günümüzde olduğu gibi eski zamanlarda da böyleydi (KK76). İnsanlar, geçmişten bugüne zürriyetlerini devam ettirmeyi büyük bir sorumluluk olarak görmüş ve özellikle kısırlık hususunda kadınlar, toplumda her zaman marazlı bir kişi olarak hor görülmüşlerdir.

Çocuk sahibi olacak anne adayının çocuğu etkileyecek bazı davranışlardan kaçınması; çocuğun dikkatle baktığı kimseye benzeyeceği için bakışma, konuşmasına ve yiyeceklerine dikkat etmesinin gerektiği hususu küçük küçük farklılıklarla bütün Türk Dünyası’nda vardır. Çocuk sahibi olmak için dinsel ve büyüsel yollara, tıp yanında halk hekimliğine başvurulmuştur. Bunların yanında türbelere ve yatırlara başvurmak, oralarda dualar etmek ve kurbanlar kesmek ile bazı adaklarda bulunmak çocuk sahibi olma arzusunun göstergeleridir. Doğacak çocuğu olumlu yönde etkileyeceğine inanılan bazı davranışlar da bulunmaktadır. Lohusanın canının çektiği yiyeceklerin yedirilmesi olarak nitelendirilen ve “Yetik” terimi ile

ifade edilen isteklerin yerine getirilmesi de bunlar arasındadır (Küçük, 2009: 176-177).

Konargöçer hayatta hayvan sayısı fazla olanların çocuk sayısı çok olduğunda işleri kolaylaşır. Kız çocukları annelerine yardımcı olurlardı. Bununla birlikte erkek çocuğa daha çok önem verilirdi. Öncelikle, babanın evinin kapanmamasını erkek çocuk sağlar. Kız çocuğu evlenir gider, erkek çocuk babasının yanında kalır, babaya arka olur. Evlendiğinde gelin getirir. Erkek çocuk başka yerleşik ya da konargöçer grupla bir anlaşmazlık hâlinde üstün gelmeyi sağlayan bir güç unsurudur. Bu yüzden her aile erkek çocuğunun olmasını ister. Zamanla bu düşünce “*eli ayağı düzgün olsun, erkek kız fark etmez*” anlayışına dönüşmüş, bunun Allah’ın takdiri olduğuna inanılmıştır (Doğaner, 2013: 141-145). Aşeren kadın genellikle acı, ekşi, baharatlı şeyler yemekten kaçınır. Çünkü bu davranışlar çocuğun kız olacağına yorumlanır. “*Ye ekşiyi, doğur Ayşe’yi*” sözü de bu yorumdan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık tatlı şeyler yemesi ise erkek çocuğa yorumlanır ve “*Ye tatlıyı, doğur atlıyı*” sözüyle açıklanır. Başka bir inanış da kadının tatlı, ekşi ayırmadan canı neyi istiyorsa onu yemesidir. Eğer yemezse bunun zararını çocuğun çekeceğine ve çocuğun şaşığı, eğri kulaklı vb. olacağına inanılır (Örnek, 2000: 134). Aşerme olayı geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Kadınların aşerdiği şeylere bakılarak çocukların cinsiyeti ilgili bazı tahminlerde bulunulduğu bilinmektedir. Ayrıca hamile kadınların yanında yemekten içmekten mümkün mertebe bahsedilmez. Buradan hareketle, Kırıkhan Saçıkara Yörüklerinde doğumla ilgili saha içerisinde kaynak kişiler ve gözlemler neticesinde tespit edilen inançlar şöyledir: Söz konusu durum Yörüklerin en hassas olduğu özellikler arasında yer alır.

H.Kürşat Türkan’ın Kırıkhan Yörükleri ile ilgili olan ve geçiş dönemlerini anlatan makalesinden de hareketle Yörüklerde geçiş dönemleri ve uygulamaları şu şekildedir. (Türkan, 2018: 779-806).

1.1.1. Doğum Öncesi

Kırıkhan Yörüklerinde, hamile kadının doğumunun zor olmaması için birtakım uygulamaların olduğu bilinmektedir. Bu uygulamaların başında gebe kadının bir kimsenin veya ağacın üzerinden atlamasına, ağır yük kaldırması ve iş yapmasına asla izin verilmez. Eski zamanlarda doğum sancıları artan kadınlar için halk arasında ara ebisi de denilen kişiler çağrılır ve ara ebeleri kadını alttan muayene

ederek doğumun yaklaştığını bildirirse bir an önce doğumda kullanılmak üzere su, zeytinyağı, makas, ip ve çocuğun çamaşırları hazırlanarak doğum anı beklenirmiş. Ancak bu bağlamda günümüzde gelişen teknoloji ve sağlık hizmetlerinden dolayı bu durum yok denecek kadar azalmış ve doğum olayı hastaneler de yaptırılmaya başlanmıştır.

Çocuksuzluk (kısırlık) problemi:

Yörüklerde önceki zamanlarda çocuğu olmayanlara “*kısır*” denir, bunun da göklerden gelen bir ceza olduğuna inanılır ve ailenin bir suç işlediği varsayılır bundan dolayı da cezalandırıldıkları belirtilir. Çocuğu olmayanın soyunu devam ettiremediği için de büyük sıkıntılar olacağı düşüncesi vardır (KK204). Günümüz de ise bu görüş tamamen değişme eğiliminde olmakla beraber son zamanlarda “*Allah böyle istedi. Allah’ın dediği isteği budur. Nasip kısmet değilmiş.*” gibi düşünceler tasavvur etmektedir. Önceleri toplum tarafından yadırganan aileler son zamanlarda bu olumsuz davranış ve düşüncelere mazur kalmamaktadırlar. Ama her ne olursa olsun çocuksuz aileler başta tıbbi destekler olmak üzere halk hekimliği bağlamında değerlendirilebilecek uygulamaları denemektedirler.

Erkek ya da kız olması için türbelere ziyaret:

Öncelikle bir aile de soyun devamını sağlayan “*evlat-çocuk*” inancında erkek çocuk olması, kız çocuktan daha fazla önem teşkil eder. Çünkü erkek çocuk ailenin soyadını ve ailenin soyunu devam ettirecek olan bir sorumluluğa sahiptir. Günümüzde bu inanç, biraz değişerek “*hayırlısı neyse Rabbim onu nasip etsin- kız oğlan neyse o olsun*” anlayışı hâkim olmaya başlamıştır (KK2). Geçmişte olduğu gibi bugünde özellikle alternatif tıp olarak çocuksuzluk problemi yaşayan aileler için ziyaret, yatır ve adak dileme unsurları gerçekleştirilmeye başlamıştır Kırıkhan da en çok gidilen türbe Hz. Beyazid-i Bestami Türbesidir (KK1). Halk tarafından benimsenmiş umut bağlanmış evliya âlim gibi kişiler vasıtası ile Allah’a dua ederek dualarının kabul edilmesini istemektedirler. Buna bağlı olarak ilk etapta çocuğu olmayan kişiler bir çocuk sahibi olması yönünde dua ederken erkek çocuğu olmayan erkek çocuk, kız çocuğu olmayan kız çocuk sahibi olmak için dua eder.

Aşerme:

Gebelik dönemindeki kadınlarda aşerme olur. Önceden, hamile olan kadın utanır kaynanasına, kayınbabasına aşerdiğini söyleyemez, gizlerdi (KK29). Hamile kadın aşerdiği yiyeceği kaynanasına söyler, o da eşine, gelinin kayınbabasına söyler. Kocasını hayvan gütmekte, hayvanlarla ilgilenmektedir (KK122). Aş verdikleri alınmazsa doğacak çocuğun bir yeri eksik olur, derler. Hamile kadının aşerdiğini bilinip alınmazsa evin reisi, genellikle kayınbabası, günaha girmiş olur. Aş yeren kadına üç sefer istediğini bulup gelen kişinin cehennem yüzü görmeyeceğine inanılır.

Doğacak Çocuğun Cinsiyetinin Anlaşılması:

Hamile kadının içinde bulunduğu ruh hâli çocuğun cinsiyeti konusunda ipucu verir. Kadın sakın olursa, çevresindeki kişilere çabucak sinirlenmezse oğlu olacaktır. Sinirli olursa kız çocuğu olur (KK86). Hamile kadın güzelleşirse erkek; çirkinleşirse, yüzü çil çil olursa kız çocuğu olur.

1.1.2. Doğum Anı

Tuzlama:

Doğduğu gün ya da doğumdan 3 gün sonra çocuk tuzlanır. Şekerle tuz karılarak inceltir. Çocuk çimdirildikten sonra tuz şeker karışımı çocuğun her yanına ekilir (KK33). Ayağının altına, parmak aralarına, kulaklarının arkasına, koltuk altlarına tuz sürülür (KK202). Nefesi kokmaması için bebeğin ağzının içi de tuzlanır.

Göbek Kesme:

Doğumu anne kendi başına yapmışsa çocuğunun göbeğini önce iple, yoksa başındaki çekiye dişiyle yırtıp onunla göbeği boğar, bağlar. Yaklaşık 4 parmak uzunluk bırakılarak yapılır. Bağlanan yerin iki parmak kenarından jiletle, bıçakla, baltayla yoksa taşla kesilir (KK185). Göbeği balta ile kesilen çocukların ileride cesur, kahraman, yiğit, atılgan olacağına inanılır.

1.1.3. Doğum Sonrası

Bebeğin yastığının altına keskin bir alet konması:

Doğum olduktan sonra erkek-kız evlat fark etmeksizin bebeklerin başlarının altına keskin bir alet konmaktadır (KK87). Söz konusu materyallere örnek verecek

olursak bunlar; “*bıçak, makas*” vb. olmaktadır. Buradaki amaç bebeğin kötü ruhlar ve olumsuzluklara karşı korumaktır, bebeğin başının altında keskin bir alet olması durumunda buna benzer olumsuzlukların bebeğe ve lohusaya gelmesinin engellendiği düşüncesi hâkimdir (KK65). Eğer böyle bir inanç yerine getirmez ise bebeğin kendisinin ve aile bireylerinin bebeğin 40’ı çıkana kadar olumsuzluklarla karşılaşacağına inanılmaktadır.

Kadının belinin ve kasıklarının kuşak ile bağlanması:

Kadın doğum yaptıktan sonra beli ve kasıkları kuşakla bağlanır. Kuşakla bağlanmasının farklı nedenleri vardır. Doğum yapan kadın ayakta sağlam dursun, evinin işlerini yerine getirsin düşüncesi hâkimdir (KK132). Çocuk doğduktan sonra karnında kan kalmasın diye sıkça bağlanmaktadır. Kadın biran önce eski durumuna gelsin diye kasık ve beli bağlanmaktadır.

Bebeğin 40’ı çıkınca 40 taş ile yıkanır:

Bebeğin kırkı dolduktan sonra artık çoğu şeyden zarar gelmeyeceği inancı vardır. Bunun ile birlikte kırkıta yıkanırken suyuna bilhassa akarsu kenarından veya deniz kıyısından kırk taş atarak bebek yıkanır sadece bebek değil bebeğin ve annenin çamaşırları da hazırlanan su ile yıkanmaktadır. Bu uygulamaya isterse baba da katılabilir (KK135). Bebeğin kırk suyu özellikler evin her tarafına damlatılır bunun da evi ve aileyi bereketlendireceğine inanılır.

Gelinin doğum yaptıktan sonra tereyağlı pekmez yedirilmesi:

Bu uygulamanın da birçok nedeni vardır bu nedenler şu şekilde ifade edilebilir: Gelinin sütü bol olması için. Gelinin güçlü kuvvetli olması ve hemen ayağa kalkması amacı ile bu uygulama yapılmaktadır. Bebeğin tatlı dilli ve güler yüzlü olması ve doğumdan sonra kısa süreli içine kapanan gelinin etrafındakilere karşı tatlı dilli ve güler yüzlü olmasına inanılır. Bunların dışında lokum ve bal da yediren vardır (KK172).

Doğum yapanların 40’ı çıkana kadar yalnız kalmaması:

Doğum yapan gelin kırkı çıkana kadar bir oda da yalnız bırakılmaz. Çünkü gelin yalnız kaldığında geline al basacağı inancı olmakla birlikte bütün kötü olumsuzlukların meydana geleceği inancı olduğu belirtilmektedir. Bu inanca bağlı

olarak bu olumsuzlukların yaşanması durumunda gelinin sütünün kesileceği ve bereketsiz olacağı belirtiler.

Gelinin göğsünü bebeğin alması için gelinin göğsüne bal ve pekmez sürülmesi:

Anne, süt vermeden önce abdestli olmalıdır. Abdestsiz süt veren annenin hayırsız bir evladı olacağına inanılır. Bebek doğduktan sonra gelinin memesini alması için veya meme ucunu tutması için gelinin memesine bal ya da pekmez sürülür (KK76). Ayrıca yine gelinin memesinin ucuna lokum sürülür. Bu durumda bebeğin annesinin göğsünü alacağı inancı vardır.

Gelinin fazla su içmemesi:

Anne, doğum yaptıktan sonra hasta olacağı düşüncesi ile geline çok fazla su içirilmez. Ancak lohusanın sıvıdan çok katı ve şekerli yiyecekler tüketmesi sağlanır. Çok fazla su içen annenin iştahının kapanıp sütünün kesileceğine inanılır.

Geline ya da bebeğe hediyeler verilmesi:

Yörüklerde önceleri doğum yapan kadına ve kadının bebeğine hediyeler verilmektedir. Eskiden bu uygulamalar yapılmakta iken günümüzde bebeğin ve annesinin ihtiyaçları bilinmediğinde, ihtiyaçlarını karşılamaları için para verilir bu uygulama ile birlikte gelinin ve bebeğinin bilinmeyen ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Bebeğe ölen atanın isminin verilmesi:

Yörüklerde ataya aşırı derecede saygı ve hürmet gösterilirdi. Gelin doğum yapmış ise özellikle erkek çocuklar için atanın ismi verilirdi, bu isim verme durumunda da öncelikle ölen ataya saygı ve onu yad etmek amacı ile ölen atanın ismini yaşatmak için onun ismi verilmekteydi. Son zamanlarda erkek-kız evlatlara ölen ve en büyük atanın ismi verilmektedir (KK65). Yörüklerde ata, soy niteliği taşıır ve soyun devamı amacı ile isim verilmektedir.

Perşembe- Cuma günleri kapıların ve pencerelerin açık kalması:

Perşembe sabahtan cuma gecesine kadar bebeğin ve lohusanın yattığı odadaki pencere hava durumuna göre açık bırakılır. Yörük-Türkmen geleneklerinde doğum yapan bebeğin yüzünün gözünün hürmetine koruyucu meleklerin gelip başta bebek

olmak üzere bütün aileyi koruyacağı ve bereketlendireceğine inanılır. Bebeğin kırkı çıkana kadar Perşembe sabahı ve Cuma gecesi evde Kur'an okunur. Yörük kırkı çıkana kadar Kur'an okunmayan çocuğun bahtının kötü olacağına inanılır (KK111, KK131).

İki doğum yapan kadının yan yana geldiğinde iğne- çatal değiştirmesi:

Aynı zaman dilimlerinde ya da yakın doğum yapmış gelinlerin aynı ortamda bulunmalarına mümkün merteye müsaade edilmez. Aynı zaman diliminde doğum yapan kadınlar için "kırkı karışmış" terimi kullanılır (KK200). Herhangi bir şekilde "kırkı karışmış" gelinler yan yana geldiklerinde iğne-çatal değiştirirler. Bunun nedeni bela ve musibetlerden korunmaktır. Genellikle bereket ve mutluluk olması için diye iğne, dikiş, vb. Sağlam bir evlilik ve bol mutluluk amacı ile değiştirilirken; Çatal, bıçak, vb. bereket ve bolluğa ulaşmak amacıyla değiştirilir.

Cenazeden gelenin ve hasta olanın geline ve bebeğe yaklaşmaması:

Cenazeden gelen ölüm korkusu ile geldiği düşünülerek geline ve bebeğe yaklaştırılmamakta hatta yüzleri gösterilmemektedir. Hasta olan kişinin de geline ve bebeğe hastalık bulaştıracağı düşüncesi ile gelin ve bebek ona da gösterilmez. Söz konusu duruma maruz kalan bebeğin başucuna muhakkak beyaz bir pamuk yumağı konur ki buradaki amaç ölümün soğuk yüzünden uzaklaşıp bebeğin aksakallı, uzun ömürlü biri olması isteğidir (Türkan, 2018: 9-12).

1.2. Evlilik

Evlilik, insan hayatının önemli geçiş dönemlerindedir. Toplum hayatında kültürel öğelerin en yoğun yaşandığı sosyal hayat alanlarından birisini teşkil eder. Evliliğin temelini oluşturan aile ve aile kurmayla ilgili ritüellere, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde bile rastlanır. Tören ve ritüeller, bağlı bulunduğu kültürün kuralları ve kalıplarına uydurularak gerçekleştirilir. Evlenme hadisesi tören, töre, âdet, gelenek, görenek ve inanmalar bakımından zengin bir tablo çizer (Çopuroğlu, 2000: 164). Erkek evlat işini gücünü eline almış özellikle askerliğini yapmış gelmişse kız görme ve isteme olayı gerçekleştirilir. Geleneklerine ve âdetlerine bağlı olan Yörük-Türkmen aileleri daha önce geleneğin bir durumu olarak görücü usulü evlilikler meydana getirmekteydiler; ancak günümüz modern hayatın çerçevesinde kız ve erkek anlaşarak evlilik yolunda ilk adımı atmış olurlar.

Evlilik, birey için hayati önem taşır. İnsanın hayatındaki en önemli dönüm noktalarından birisi evliliğdir. İnsan doğarken kendi aile ve çevresini seçme şansına sahip olmazken evlilik yoluyla eşini ve yeni aile çevresini seçme şansına sahiptir. Fert ve toplum için hayati önem taşıyan evlilik olayının gerçekleşmesinden önce, toplumumuz tarafından belirlenen eş seçme kıstasları ve evlilik merasimleri vardır. Bu merasimler söz kesme, nişan, kına, nikâh ve düğün gibi uygulamalardır. Türk toplumu millî ve manevi bakımdan aile kurumuna mukaddes bir değer yüklemiş, buna göre de eş seçiminde ve tercihinde çeşitli kıstaslar belirlemiştir. Bu kıstaslara bakıldığında kadında ve erkekte soy, sop, aile, ekonomik durum, fiziki güzellik (kadında), dinî inanç ve meslek gibi özellikler aranmaktadır. Ayrıca bu özelliklerin yanında kırsal bölgelerde kadınların çalışkanlığı, iş becerileri, el becerileri, misafir ağırlama, hizmet ve saygı gibi özellikler önem taşırken erkeklerde çalışkanlık, dürüstlük ve güvenilirlik aranır (Türkan, 2018: 793). Evlilik ile ilgili inanışlar, bütün dinlerde ve topluluklarda var olan en önemli işlemlerdendir. Oluşumu, gerçekleşmesi, uygulaması ve eylemleri ile evlilik, bütün toplumlarda birbirinden ayrılmaktadır. Aynı soya ve kültüre mensup milletlerde, evlilik ve sonrası ile ilgili inanış ve uygulamalar benzerlikler göstermektedir. Ailenin sembolü ev, evin sembolü “*ocak*”, ocağın sembolü ve temeli aile, ailenin başlangıcı da evliliğdir. Evlilik; “*sönmez bir ateşin/meşalenin yakılması*” şeklinde algılanmakta ve “*kutlu*” sayılmaktadır. Bundan dolayı ailenin oluşumuna ve devamına büyük önem verilmiş, inanış ve uygulamalar geliştirilmiştir. Evliliğın olması kısmete bağlanmış; evlenen kızlar için “*kısmeti açıldı*”, evlenemeyenler için “*kısmeti bağlı*” terimleri kullanılmıştır. Kısmeti bağlı olanların “*bahtının açılması*” için inanışlar ve uygulamalar geliştirilmiştir. Türbelere/yatırlara giderek dilekte bulunma, muska yazdırma, fal baktırma, evlenecek kızın ayakkabısına isim yazdırma, cuma namazından ilk çıkana “*kilit açtırma*” bu inanışlardan ve uygulamalardandır (Küçük, 2009: 178). Evlilik konusu, Türk toplumunda çok önemli bir yer tutar. Soyun devamı, bireylerin anlaşp evlenmesi yeni bir hayat kurması evlilik sonrasında ortaya çıkan bir husustur. Yörüklerde de evlilik çok önemli bir husus barındırır, evlenen kişilerin evliliğının uzun sürmesi hatta ömür boyu olması beklenir.

Evliliğın huzurlu, mutlu ve sağlıklı olması için Yörüklerde genellikle geçmişte ahlâkını ve huyunu iyi bildikleri yakın çevre evliliklerine önem verilirken son 15-20 yıldır dışarıdan kız alıp verme işlemi ile de evlilikler oluşmaktadır.

Yörüklerde, ömür boyu sürmesi hedeflenen bu birlikteliğin mutlu, sağlıklı bir ilişki olması için evlilikle ilgili her türlü törene büyük önem verilmiştir (KK98). Evlilik unsuru genellikle görücü usulüyle evlenme, anlaşarak evlenme ve kaçarak evlenme biçimlerine rastlanmaktadır. Kırıkhan Yörüklerinde evlilik müessesesi Türk töresine uyumlu bir sıralama istemektedir. Söz konusu sıralama “*Görücü gitme, kız isteme, söz kesme, nişan ve evlilik (nikâh)*” şeklinde devam eder.

Oğlanın yakınları beğendikleri kıza bir akranını göndererek gönlü olup olmadığını araştırırlar. Olumlu bir haber alırlarsa büyükler devreye girerler. Evlenme girişimi, genellikle erkekten ve erkeğin ailesinden gelir. Oğlan evinden seçilen uygun kişiler kızın evine giderler. Yörük törelerine göre kız istemeye Yörük beyleri giderler. Evlenme görücü usulü ile olur. Aile reisinin verip vermemesiyle sonuca bağlanır. Kız isteme olayına “*Allah’ın Emrini Anma*” da denir. Bu ziyaret sırasında kızın davranışları dikkatle izlenir. Kızın davranışları olumluysa oğlan tarafı düşüncelerini açar. Kız tarafı düşünmek için zaman ister. Teklif kabul edilmezse uygun bir dille oğlan tarafına bildirilir. Olumlu cevap verilirse birkaç gün sonra oğlan evi kız tarafını yeniden ziyaret eder (KK76). Kız, verilmeden önce oğlan tarafı araya soğukluk girer, diye kız evinde su içmez. Kız, verildikten sonra aile arasında tatlı yenilerek ağızlar tatlanır. Tatlı sonrası su ve ikram edilen şerbetler içilir. Kız, büyüklerin ellerini öper. Oğlan evi ve kız evi nişan ve düğün şekli ve tarihlerini, neler yapacaklarını belirler (Artun 1996: 30). Ancak, Yörüklerde kimi durumlarda evliliğe onay verilmediği durumlarda kaçarak evlenme olayı da gerçekleşir. Eğer kız ve erkek anlaşır, aileler de onay verirse sıra söz kesme olayına gelir. Kız istendikten sonra eğer dünürçüler anlaşmışsa, kızla oğlan birbirlerini beğenmişse olayın iyice netleşip evliliğin olması için yapılan bir ilk törendir. Kız ailesinden olumlu cevap gelirse birkaç gün içinde oğlan evi kız evini yeniden ziyaret eder. Kız verildikten sonra aileler arasında tatlı yenilerek ağızlar tatlanır. Bu törene ailelerden başka yakın akrabalar da davet edilir. Söz kesiminde nişanın düğünün nasıl olacağı ya da hediyeler gibi konular da konuşulabilir. Bu konular da söze bağlanır, yüzük takılır, tatlı yenilir (Kayalı 2010: 103).

Aileler arasında söz kesildikten sonraki aşama nişan törenidir. Nişan töreni, genellikle kız evinde gerçekleşen bir olaydır. Erkek tarafı gelin adayına nişandan önce giyeceği bir elbise alır. Nişan günü ise akrabalar çağırılarak tatlı yenir yüzükler

takılır ve nişan töreni gerçekleşmiş olur (KK77). Nişanlılık dönemi içerisinde her bayramda oğlan tarafı kız tarafını ziyaret eder. Kız evine ziyarete gidilirken çikolata, lokum, vb tatlılar alınarak kız evine gidilir. Ayrıca oğlan tarafı kız tarafına (annesine, babasına ve kardeşlerine) elbiselik kumaş, gömlek, havlu, seccade, vb. hediyeler alırlar. Kız tarafı da erkek tarafını en iyi şekilde ağırlar. Nişanlılık dönemimde erkek tarafı, özellikle kurban bayramında kız tarafına süslediği bir boynuzlu koçu götürmekle yükümlüdür

Düğün, evliliğin en son aşamasıdır. Kız isteme, söz kesme, nişan törenleri bittikten sonra sıra düğün merasimine gelir. Düğün merasimi ile kız ve erkek için yeni bir hayat başlar; çünkü artık evlilik olayı gerçekleşmekte ve onlar yeni bir aile olmaktadır. Yörüklerde genellikle mahalle düğünleri gerçekleştirilir. Çünkü düğünde hısım-akraba herkese davetiye gönderilir ve herkes düğüne müsaitlik dâhilinde iştirak eder (KK204). Cuma günü bayrak dikimi gerçekleştirilirken; Cumartesi ve Pazar günleri düğün yapılır. Özellikle saha içerisinde yapılan gözlem mülakatlar neticesinde düğün zamanı yapılan uygulamalar şöyledir:

1.2.1. Evlilik Öncesi

Evlilik Yaşı / Evlenme İsteğini Belli Etme:

Erkek çocuklar evlenme isteklerini önce annelerine söylerler. Anneleri de babalarına iletir. Kızlar evlenme isteğini annelerine özellikle de babalarına pek açmaz. Evlenme isteği oğlan tarafından gelir. Kız da sessiz kalarak ya da “Siz bilirsiniz.” diyerek anne babasına ne düşündüğünü açıkça söyleyemese de ima eder (KK21).

Görücülük / Kız İsteme:

Akraba evliliklerinde de kız isteme olur. Kızın babasının vermediği olur. Gerekçe olarak kızla erkeğin kardeş gibi birlikte büyüdükleri gösterilebilir. Kız vermeyen aileye, kız verilmek istenmez (KK21, KK31). Kız isteme işini oğlan evinin büyükleri yerine getirir. Evlenecek oğlanın babası ölmüşse bu durumda en büyük ağabeyi bu görevi yapar. Kız gelen görücülere çıkar, kahve pişirip getirirse evlenmeye gönüllü olduğu anlaşılır (KK65). Kızın babası kız istemeye gelen kişilere kararı olumlu da olsa hemen cevap vermez. Aile büyüklerine de danışmak, kendi kardeşleriyle, eşinin kardeşleriyle konuşmak için izin ister. Annesi kızının ne

düşündüğünü sorar. Kız da “Ben bilmem, babam bilir.” derse kızın evlenmeye karşı olmadığı, kararı babasına bıraktığı anlaşılır.

Nişan:

Nişanlılık döneminin ne kadar süreceği kız evine bağlıdır. Oğlan evi beklemek istemez, hâli vakti iyi ise hemen almak ister. Kız evi “çeyiz hazırlayacağız, kızın yaşı küçük” diyerek bir iki sene oğlan evini beklettiği olur. Bu sürede kız biraz daha yetişsin, gittiği yerde ezilmesin, oğlan askerliğini yapsın, işe girsin, düşüncesi vardır (KK1).

Okuntu:

Kız tarafı düğüne davet edecekleri kişilere havlu, mendil, çorap, vb. küçük hediyeler alıp düğün davetiyesi olarak bunları gönderirler. Davet edilecek kişilere gönderilen davet mahiyetindeki bu hediyelere “okuntu” denir (KK18). Okuntu verilen kişiler ise okuntunun değerine göre düğünde para atarlar.

Düğün:

Güzün konargöçerler yaylaklardan kışlaklara göçerken bir süre güzlekte, güz yurdunda kalırlar, orada toplanırlar. Düğünler genellikle herkesin bir araya geldiği güzleklerde, güzün yapılır. Konargöçerler 10-15 gün güzlekte kalırlar, yakınlarındaki köylüler de karışmaz (KK56). Düğünler davullu da olabilmektedir (KK26). Günümüzde davulla yapılan düğünlerde şaba geleni yaşatılmaktadır. Gelen misafirler düğün sahiplerince karşılanarak, masaya oturtulur. Sigara, şeker, kahve ikram edilir. Gelen kişi sigarayı içip, kahveyi bitirdikten sonra bir kişi boş fincanı götürür.

1.2.2. Evlilik Anı

Türk Bayrağı:

Cuma günü erkek evine bayrak dikilerek düğün başlamış olur. Bayrak dikimi yanında bayrağa evlilik sağlam olsun diye soğan, tatlı olsun diye elma ve bereketli olsun diye nar asılır. Dikilen bu bayrak, düğün bitene kadar burada kalır. Bayrak dikilmesi düğünün başlamasının simgesidir ve bayrak gerdeğin sabahı indirilir.

Kına Gecesi:

Düğün zamanı herkes düğün sahibiymiş gibi evini misafirlere açar. Düğünün son akşamı kızın annesinin evinde kızın arkadaşları, köyün kızları ve kadınları

toplanarak çalgılarla, türkülerle kına gecesi yaparlar (Artun 1996: 32). Kına gecesine sadece kız tarafı değil erkek tarafı da bulunur.

Kirve:

Bu kişilerin yakın akrabalar arasından seçilip, çok güvenilir ve akıllı olmasına özen gösterilir (Kayalı, 2010: 119). Erkek tarafı oğlanın düğün esnasında karşılaşacağı bütün durumlar için en az bir tane olmak üzere iki, üç tane kirve bulur. Kirve, oğlanın bazı maddi durumlarında da damada yardımcı olur.

Kırmızı Kuşak:

Gelin evden çıkarken erkek kardeşi veya kardeşleri gelinin beline kırmızı kuşak bağlar, kırmızı kuşak iki defa bağlanıp çözülürken üçüncü defada sabit bağlanarak dua edilir. Gelin herkesin elini öper ve gelin ana-baba evinden dualarla çıkarılır. Bunun asıl nedeni kızın namusu artık sizdedir anlamı vermektir (KK87).

Gelinlik:

Gelinin üstünde kırmızı bir elbise, başında altınlar olur. Başına yaşmak bağlanır. Gelin ata bindirilir. Kardeşlerinden biri atı diğeri de gelini tutar. Gelinin yüzüne ayrıca yeşil, kırmızı ve beyaz duvak örtülür (Artun, 1996: 26). Eski zamanlarda Yörüklerde entari fistan tarzı giyim kuşamlarla gelin giydirilirken günümüzde beyaz gelinlik giydirilmektedir. Gelini ana-baba evinden çıkarırken ata veya deveye bindirmek gerekir.

Nikâh:

Yörüklerde de Türk-İslam toplum yapısında olduğu gibi nikâh, resmî ve dinî olarak gerçekleşmektedir (KK97). Dinî nikâh kıyılmadan önce damat ve nikâh şahitleri iki rekât şükür namazı kılarlar ve daha sonra nikâh kıyılır.

1.2.3. Evlilik Sonrası

Bulgur Pirinç Atma:

Evlenen çiftin üzerine pirinç ve bulgur atma (saçı) geleneği vardır. Söz konusu uygulama Evliliğin ve çocukların bereketli olması içindir

Geline Erkek Evine Gelirken Kucağına Çocuk Verilmesi:

Gelinin kucağına bir kız bir erkek çocuk vermek âdettendir. Bu âdette, yeni evlenen çiftlerin bir an önce çocuk sahibi olma dileği ve arzusu vardır.

Ayna, Bardak ve Testi Kırma:

Baht açıklığı için gelin, yeni evine girmeden önce ayna kırıp üzerinden atlar. Ayna kırıp üzerinden atlayan gelinin nazar ve belaları def olur (KK107). Gelin, erkek evine girerken nazar değmesin diye evliliğin sağlam olması dileğiyle bardak kırar. Gelin, düğünün son günü damadın karşısına geçerek oynar; bolluk ve bereket için testi kırar.

Şaba Geleneği:

Düğünlerde gelin ve damada takı haricinde maddi değeri olan şeyler hediye edilmesidir. Bu hediyeler un, buğday, pirinç, hayvan, arsa, vb. olabilir (Türkan, 2018: 12-16).

1.3. Ölüm

Ölüm, hayatın başlangıcı olan doğum ve onu takip eden evlilik gibi safhalarından sonra, halk inançları itibarıyla önemli bir dönemdir. Türklerin, eski ve hâlen mensubu buldukları dinler itibarıyla inançlarında, ölümle her şeyin bitmediğine, ölümün sadece bir âlem değişme olduğuna, ölümle yok olunmayıp bu dünyadan öteki dünyaya geçildiğine inanılmıştır. Bütünüyle ölümle ilgili inançları incelerken bir tasnif yapmak gerekir ise, ölüm olayı vuku bulmadan evvelki ölümle ilgili inançlar ki, bunlar daha ziyade ölümü haber veren bazı tespitlerle alakalıdır. Bazen görülen bir rüya, bazen bir hayvanın davranışı ölüm habercisi olarak kabul edilir. Ölüm anında yaşanan bazı olaylarla ilgili inançlar da bir haylidir. Kişi, can verirken takındığı tavır veya geride kalanların bazı tutumları, yeni ölümlerin habercisi veya önlemleri olarak yorumlanır. Gözleri bir türlü kapanmayan ölünün hasret çekerek öldüğüne inanılır (Kalafat, 2010: 90).

Türkler İslamiyet'in kabulüyle birlikte defin ve yas törenlerinde uyguladıkları pratiklerde eksiltme yapmadıkları gibi yeni dinle eski inanç pratiklerini birleştirerek zenginlik oluşturmuşlardır. Kimi araştırmacılarca, insanlığın her evresinde, dünyanın her yerinde görülen cenaze törenleri, uygulanan ölüm âdetleri ve sürdürülen yas

gelenekleri ölüm korkusundan kaynaklanmaktadır (Doğaner, 2003: 192-193). Hemen hemen her devirde ve millete ölüm ve ölüm sonrasında uygulanan birtakım pratikler vardır. Söz konusu bu pratiklerin şekillenmesinde milletin uygarlık seviyesi, gelenekleri ve dinî inançları belirleyici unsur olmaktadır. Ölüm sonrasında uygulanan pratikler, genel hatlarıyla ölüye karşı saygıyı, yaşanan üzüntüyü, ölüme karşı duyulan saygıyı yansıtmaktadır (KK90, KK132). Ölmek üzere olanlar, ölen kişiler ve henüz ölmüş kişilerin yakın akrabaları için yapılan belirli törenler birbirini takip eder. Ölen kişiyi günahlarından kurtarmak, onun eski çevresiyle ve hayattakilerle bağlarını koparmak, öbür dünyada gidilecek yolları göstermek, böylece yaşanan hayata geri dönmesini engellemek için çeşitli törenler yapılmaktadır. Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de kümelenen inanışlardan bazıları, tarih boyunca geçerliliğini korumuş, milletler; din ve kültürlerini değıştirseler bile inandıkları bu kültleri nesilden nesile aktararak yaşatmaya çalışmışlardır.

Yörüklerde ölüm inancı, kültürel unsurları gelenekleri ve dinî inançları ihtiva eder. Yörük-Türkmen inançlarında ölüm esnasında ve ölüm sonrasında yapılan uygulamalar, onların gelenekleri millî kültürleri ve dinî inanç sistemleri ile alâkalıdır. Yörük kültüründe ölüm geleneklerinde hem eski Türk inanç sistemleri hem de İslami bir kisve kendisini derinden hissettirmektedir. Ölümler her ne kadar hüznü, yası, matemî meydana getirse de birlik ve beraberlik açısından da büyük önem taşımaktadır (KK143, KK183). Yörükler, ölen kişinin yakınlığı veya uzaklığa bakmadan birlikte yas tutup birlikte üzürlürler.

İnsan; ölümü değil yaşamayı tercih etmekte, ölümden değil yok olmaktan korkmaktadır. Bunun için ölüm, yok olmak değil başka bir dünya olan öbür dünyada yaşama olarak görülmüştür/görülmektedir. İslam öncesinde de İslam sonrasında da Türklerde bu inanış ve anlayış hâkimdir. Buna bağlı olarak ölen kimsenin, ölen yakının rahat ettirilebilmesi için bazı inanışlar geliştirilmiş ve bazı uygulamalar ortaya konulmuştur (Küçük, 2009: 188). Ölümün bütün insanlık için bir kaçınılmaz son oluşu ve tekrar dirilme inancı, dünyanın her yerinde ölüm çevresinde oluşan âdetlere ve uygulamalara evrensel bir karakter kazandırarak bir kültür hâline gelmiştir. Bu bağlamda Kırıkhan Yörüklerinde ölüm ritüelleri ile ilgili yapılan uygulamalar ise şöyledir:

1.3.1. Ölüm Öncesi

Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler ve Kaçınmalar:

Halk arasında hayvanlarda, tabiat olaylarıyla, hastadaki değişikliklerle ilgili olarak ölümü düşündüren ön belirtiler vardır (KK3). Deve kibleye dönüp bozulduğunda bir kişinin öleceğine işarettir (KK8). Köpeğin uzun uzun uluması iyi sayılmaz. Bir kişinin öleceğine işarettir(KK76). Hastanın öleceğine inanılırsa eline, ayağına kına yakılır.

Yıkama ve Kefenleme:

Suyu ısıtmak için kazan kurulus. Su iyice kaynatılmaz, ılıştırılır. Normal bir insanın yıkanabileceği sıcaklıkta olur. Ölünün yıkanacağı su ısıtılırken içine murt çalısı yaprağı konulur (KK33).

1.3.2. Ölüm Anı

Ölünün vücuduna aile bireyleri tarafından bir tas su dökmek:

Ölü erkek ise erkek evlatları, kız ise kız evlatları bir tas su döker. Söz konusu bu uygulamanın anlamı “*Ben sana hakkımı helal ediyorum sen de helal et!*” anlamındadır “*Su gibi aziz ol*” anlamında kullanılan deyimde de yer aldığı gibi Türk inanç sistemlerinde su aşırı derece de temizlik ve arınmak anlamına geldiği için su dökme eylemi uygulanmaktadır.

Sessizce tövbe istiğfar yapılması:

Ölen kişinin ardından sessizce tövbe-istiğfar yapılmaktadır. Söz konusu bu uygulamanın herkesçe yapılması hâlinde hem ölene hem de istiğfar çekene sevap getireceğine inanılır. Tövbe istiğfar kimsenin görmediği bir yer ve zaman diliminde yapılmalıdır.

Taziyeye gelenlerin erzak getirmesi:

Yörüklerde birlik ve beraberliği yansıtan uygulamalardan biri de taziyeye gelenlerin erzak getirme uygulamasıdır. Getirilen bu erzaklar ile misafirlere yemek hazırlanıp ikram edilir. Cenaze masrafları fazla olur diye erzak getirilmektedir (KK76). Bu da toplumsal aile bağına güçlendirmekte birlik beraberliği arttırmakta kültürel yaşamı da pekiştirmektedir.

1.3.3. Ölüm Sonrası

Ölenin yedi yıl kurbanın kesilmesi:

Ölen kişinin hem hayrını yerine getirmek hem de toplumsal bir uygulama olduğu için ölen kişinin ardından 7 yıl boyunca kurban kesimi yapılır (KK76). Maddi durumuna göre bu süre daha da uzatılabilir. Bu kesim, kurban bayramının arifesinde olur ölünün kurbanı kesilir (KK164). Kesilen kurban, en az yedi paya ayrılarak yedi veya daha fazla eve dağıtılır. Bu uygulamayı gerçekleştirecek olan aile bireylerinden biri olması zorunlu bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır, eğer bu uygulama yapılmaz ise toplum bunu yadırgar.

Perşembe günü sadaka verilmesi:

Yörüklerde her haftanın perşembe günü ölenlerin hayrına sadaka verilmektedir. Bunun hem ölene hem de sadaka verenin hayrına olacağına inanılır. Perşembe günü sadaka verilirse ölenin ruhunun cuma günü eve gelip ev halkını gördüğü; ama sadakası verilmez ve adı anılmaz ise ölenin ruhunun huzursuz olacağı inancı hâkimdir (KK144). İlgili bu inanışın uygulanması ayrıca eve, atanın ruhunun gelmesi ile bereket ve huzur geleceğinin de düşüncesi ile yapılan bir uygulama olarak karşımıza çıkar. Yine aynı zamanda ölmüş birinin rüyada görülmesi üzerine hemen ertesi gün sadaka verilir.

Yas tutma geleneği:

Ölüm olayı gerçekleştiikten sonra, birlik ve beraberlik için aile ile birlikte akrabaları ve çevresi de yas tutar. Bundan dolayıdır ki Yörüklerde biri öldüğünde çalgı çengi gibi düğün ve eğlence uygulamaları yapılmaz ve yapılırsa toplum tarafından ayıplanır. Şayet ölüm olayı düğüne yakın bir zamana gelmişse ölünün 40'ı çıktıktan sonra gösterişsiz bir mevlütlü düğün yapılır. Ölünün ardından ölü yakını olan erkekler 40 gün sakal uzatırlar. Yörüklerde ölüm olayı gerçekleştiikten sonra aile bireyleri ve akrabaları kırkı çıkana kadar saç-sakal kesmezler bunun uğursuzluk getireceğine inanılır. Eğer aile bireyleri ve akrabaları traş olurlarsa ölüme sevinme gibi bir düşünce hâkim olabilir (KK76, KK186). Ölü yakınları 40 gün boyunca koyu renk (özellikle siyah) elbiseler giyerler. Bu süreç içerisinde renkli giyinenler ayıplanır. Siyah renk yas rengi olduğundan dolayı “karalar bağlamak” anlamında

kullanılması gibi aile halkı ve akrabaları tarafından da siyah giyme uygulaması hâkimdir. Ölüm olayı gerçekleştiikten sonra ölünü fotoğrafı ailede hüzün yas tutma olayının uzun sürmemesi için ilk 40 gün ölünün fotoğrafı kapatılır. Yörüklerde birbirine bağıllık ve akraba bağı çok önemlidir, bundan dolayı da cenaze evinin ilk yedisi akrabalar tarafından yapılmaktadır.

Cuma günü kapı ve pencerelerin açık kalması:

Cuma günleri ölenlerin ruhlarının eve gelip ev halkını ziyaret edeceğine inanılır. Özellikle perşembe günü evde temizlik yapılmalıdır. Perşembe günü ve rüyalarda görüldüğünde hayrına sadaka verilirse eve gelip evi bereketlendireceğine inanılır (KK65).

Ölüm sonrası kan mezarı:

Önceki yıllarda konargöçer bir hayat süren Yörükler, ölüm olayı nerede gerçekleştiyse oraya kan mezarı yaptırırken, cenazeyi toplu aile mezarlıklarının bulunduğu yere defnederler. Bu da eski inançtan kaynaklamaktadır (Türkan, 2018: 788-799).

2. Dinî, Millî Bayramlar ve Törenler

Dinî Bayramlar olan Ramazan ve Kurban bayramlarında yağlı ekmek, kömbe yapılır, gelenlere ikram edilir komşu çadırlara dağıtılırken; Millî bayramlardan okula giden çocuklar aracılığıyla haberdar olunur. Okullarda yapılan bu törenlere köylülerle birlikte konargöçer aileler de katılmaya çalışmış. Geçmişte, konargöçer hayatta sünnetçi abdallar yapmaktaymış. Sünnetçi abdallar konargöçerlerin çadırlarını gezerek sünnet olmayan çocukları sünnet ederlermiş. Çocuk 6-7 yaşında sünnet ettirilir. Büyümesi aklının ermesi beklenir. Çocuğun neden sünnet olduğunu sebebiyle birlikte bilmesinin önemli olacağı düşünülür. Konargöçer hayat yaşayanlar yerleşim yerlerinin uzağında kaldıklarından, belli bir yere bağlanmayıp sürekli yer değiştirdiklerinden sağlıklı bir nüfus kaydı tutulamamış, askere alınmaları düzenli olamamış. Konargöçerler arasında özellikle önceki yıllarda hacca gidebilenler çok azken özellikle konargöçerliği bırakıp yerleşik hayata geçenlerden Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organizasyonu ile eşleriyle birlikte hacca gidenler çoğalmış.

2.1. Dinî Bayramlar

Ramazan Bayramı'nın arifesinde bayram kömbesi yapılır. Şekerli olur. Sacın altında, tepsinin içinde pişirilir. Hamur pişirilmeden önce üzerine kaymak sürülür (KK3, KK155). Bayram kömbesi yerine bir şey yapıp dağıtanlar da olur (KK127).

Bayramda kesilecek hayvanlar aylar öncesinden bellendir, böyle yapmanın daha sevap olduğu söylenir. Kurbanlık hayvanlar yem yedirilerek beslenir. Kurban Bayramı'nda sürüdeki en besili erkek hayvan kurban olarak kesilir. Öbür dünyada üzerine binildiğinde ayağı yerden kesecek köprüden geçirecek büyüklükte olmasına dikkat edilirdi. Bir evde birkaç tane mal kesilirdi. Aile reisi kendisi ve eşi için kurban keser. Evin kadınına emeği geçtiğinden, kendine ait hayvanı, ziynet eşyası olduğundan kurban düşer (KK25, KK27).

2.2. Millî Bayramlar

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı gibi millî bayramlarımızda, Kurtuluş günlerinde, okullarda, kaymakamlık ve valiliklerde yapılan kutlamalarda yer alınır (KK5, KK54, KK166). Millî bayramlar millî ruhun uyanık kalması, millî bilincin var olabilmesi için değer gösterilen ve maneviyat barındıran önemli unsurlardandır.

2.3. Kutsal Aylar / Günler

Kurban Bayramı'ndan bir ay sonra Muharrem ayının 10'unda **aşure günü** yapılmaktadır. Aşure gününden önce gerekli malzemeler alınır, hazır edilirdi. Üzüm, nohut, fıstık, dövme konur. Aşure pişen evde bereket olacağına inanılır (KK27, KK31).

Ölüm olayı varsa ölünün yedisi ve kırkında mevlit okutulur. Mevlit okutulan evde yokluk olmayacağına inanılır. Hazırlık olarak günler öncesinden hazırlıklar yapılır. Mevlit günü hamur yoğrulur, gelinler kızlar bir araya gelip yemek yapar. Eş dost, akraba mevlide davet edilir. Mevlit gününde koyun kesilir, kavurma yapılır ve gelenlere ikram edilir. Ölmüşler için Kuran okutulur. Mevlitlerde şerbet de dağıtılırdı (KK38, KK103).

Konargöçerliğe devam edenler için hayvanlara bakım çok zaman aldığından kandil günleri çoğu zaman kutlanmazdı. Ayrıca, kandil günleri bilinmezdi. Ancak,

bu günlerde namaz kılıp dua edenler, oruç tutanlar, çörek yapıp dağıtanlar olurdu. Günümüzde ise kandiller camilere gidilerek dua edilip kutlanmaktadır.

2.4. Sünnet Törenleri

Çocuk 6-7 yaşında sünnet ettirilir. Büyümesi aklının ermesi beklenir. Çocuğun neden sünnet olduğunu sebebiyle birlikte bilmesinin önemli olacağı düşünülür. Konargöçer hayattayken kirve tutmak yaygın değildi. Kirve olmakla birlikte, kirvelik ilişkilerine çok önem verilmezdi. Kirve çocuğa hediye almazdı. (Doğaner, 2013: 219). Yerleşik hayata geçişle birlikte kirve tutma yaygınlaşmıştır. Sünnet edilmeden önce çocuğa güzel kıyafetler giydirilir. Kirve tutulmuşsa kıyafetini kirvesi alırdı (KK22, KK25). Sünnetten önce çocuk ata bindirilip gezdirilir. Sünnet törenine katılan misafirler için hayvan kesilir, sac kavurması yapılır. Günümüzde, çocuklar sağlık kuruluşlarında sünnet ettirilmektedir. Kirve tutulmakta, tören yapılırsa imam çağrılmakta, mevlit okutulmaktadır. Ekonomik durumu iyi olanlar daha gösterişli sünnet töreni yaparlar(KK141).

2.5. Asker Törenleri

Türk halkı askerliği kutsal bir görev sayar. Yörük- Türkmenler içinde askerlik çağına gelmiş erkeğin askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılanması bir gelenektir. Askerlik, erkeğin askere gideceğinin belli olmasından, askere uğurlanmasından, gönderdiği mektuplara, karşılanmasına kadar geleneği olan bir geçiş dönemidir. Her törende olduğu gibi askerliğin etrafında da bir âdetler, inanmalar, pratikler zinciri oluşmuştur (KK26, KK27, KK55, KK100).

Eskiden Yörük-Türkmenler sabit bir mekâna bağlı olmasalar da belli bir yerin nüfusuna kayıtlıdır. Celp kâğıtları köye gelir, köylüler de Yörüklere teslim ederken “Gözünüz aydın oğlunuz askere gidiyor.” derler. Yaşı gelen kişiler bağlı olduğu askerlik şubesinden işlemlerini tamamlar ve askere gider. Erkek çocuklarını askere geç göndermek için nüfusa 3-4 yıl geç yazdıranlar olur (Doğaner, 2013: 221). Böylece erkek çocuklar daha uzun süre hayvancılıkla uğraşırlar, evlenip çocuklarını biraz büyüttükten sonra askere giderler (KK127, KK135, KK200). Askere giden kişinin elinin ortasına kına yakılır. Saçının ön kâkülüne de kına yakılabilir. Askere gidince tıraş olduğunda saçındaki kına kaybolur. Askere uğurlarken belli bir tören yapılmadığı da olur. Çoğu zaman hayvanların başında çobanlık yaparken işlerini

bırakıp askere giderdi (KK105, KK108, KK133). Askere gideceği gün yaklaştığında her gün bir akrabası yemeğe davet eder. O gün geldiğinde akrabalarının, büyüklerinin ellerinden öper onlarla vedalaşır. Onlar da askere harçlık verir. Askere giden kişi evden ayrılırken çabuk dönmesi için “*Su gibi gidip gelmesi*” için arkasından su dökülür. Önceleri askeri elbiseyle gidillirdi. Daha sonra sivil kıyafetle askere gidilmeye başlanmıştır. (KK33, KK65, KK177, KK181). Askerliğini bitirenler, askere gidişlerini, askerlikte başlarından geçen ilginç olayları çevrelerindekiyle anlatır. Bu anılar uzun yıllar sohbet konusu olur.

2.6. Hacı Törenleri

Konargöçer hayat süren Yörük-Türkmenler de hacca giden hemen hemen hiç yoktu. Özellikle, konargöçerliği bırakıp yerleşik hayata geçtikten sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organizasyonu ile hacca gidenler çoğalmıştır. Hacdan dönerken tespih, zemzem suyu gibi çeşitli hediyeler getirirler (Doğaner, 2013: 223). Önceden hacca giden kişinin ne zaman döneceği bilinmediğinden karşılama töreni de yapılmazdı. Evi bulabilirse mutlu oluyordu. (KK132, KK141).

Hacca giden kişiden bunun gereklerini yapması beklenir. Hacı olan kişinin namaz kılması, kötü söz söylememesi, küfür etmemesi, başkasının hakkını yememesi, kalp kırmaması gerekir. Bunlara dikkat etmeyenler toplumda ayıplanır, “*hacca gitti ama tutamadı*” denir. Bu yüzden hacca giden kişi işten, alışverişten elini çeker, çocuklarını yönlendirir (KK19, K20).

3. Mevsimlik Törenler

Koç/teke katımı, önceki tarihlerde, konargöçerlerin yaptığı mevsimlik törenlerden birisiyken geçmişte, koyunlarında yılda iki defa kirkımı yapılırmış.

3.1. Koç/Teke Katımı

Hayvanın cinsi değiştirilmek istendiğinde biderlik, tohumluk koç değiştirilir. Dışiden ziyade erkeğin cinsi, yavruların cinsini belirlemede önemlidir. Bu durumda şehirde kurulan pazardan, başka konargöçerlerden o cins koç, tekelik alınır. Sarıbaş türü koyunlar daha kilolu, daha sütlü olduğundan gıcık koyunla değiştirenler olur. Bu durumda gıcık cinsi koçlar satılır, yerine sarıbaş cinsi koçlar alınır (Doğaner, 2013: 225-226; KK140, KK150, KK169). Doğacak yavruların sağlıklı, canlı, güzel

olmasında doğru tohumluk, koç seçimi son derece önemlidir. Tohumluk güzel olduğu zaman kuzular da büyük, sağlıklı olur, çabuk etlenir. Dolayısıyla daha pahalıya satılır. Koç cansız ve boyu kısaysa dölü de zayıf olur (KK31, KK33). Her sene aynı koçlar katılmaz. Koç yaşlandığında tohumun kalitesi düştüğünden genç koçlarla değiştirilir. Yılda yıla gençleştirilir, değiştirilir. Koç değiştirildiğinde yavrular daha sağlıklı olur. Koç değiştirilmezse yavrular zamanla küçük doğmaya, büyümeye başlar. Aynı tohum tekrar ede ede bozulur (KK23, KK105). Teke/koç salımı gibi adlar da verilen koç katımı yaylada yapılır. Yaylak yerinde hayvan sayısının çokluğundan dolayı ancak 5-6 çadır birbirine yakın olur.

Koçla koyun, teke ile keçi, hayvanların doğumunu uygun bir zamana ayarlamak amacıyla kızdığı dönemde ayrı yayılır, bir araya getirilmez. İki tane sürü olur, koç ayrı güdülür, toklu ayrı güdülür. Koç katımı oğlağın doğumunu, soğukların azaldığı, otun çok olduğu zamana ayarlamak, yavruların belli bir düzeyde, bir ayarda olması amacıyla yapılır. Koç tutulmazsa koyunlar erken koça gelir ve erken kuzular. Kışın kuzulayan koyunda süt olmadığından yavrusunu besleyemez. Kış bitip bahar ayı geldiğinde çıkan otlarla beslenen koyunların sütü olur. Süt içen kuzu daha hızlı gelişir (Doğaner, 2013: 225-226; KK140, KK159).

3.2. Koyun/Keçi Kırkımı

Koyun besleyenler koyunlarını, keçi besleyenler keçilerini yılın belli bir ayında kırkarlar. Güz günü, eylül ayı, kırkımından önce koyunları sıcaktan korumak ve yünlerinin temizlenmesi için akarsu ya da gölde yıkanır. İlk kırkım, yaylaya gitmeden yapılır. İkinci kırkım yayladan dönmeye yakın, eylül ayı, ya da kışlaya inildiğinde gerçekleşir. Kışa kadar tekrar uzaması gerektiğinden çok geç kırılmaz (Doğaner, 2013: 230). İlk kırılan yüne yapağı denir. Yapağı, üstünden kış geçmiş, kırılmadan bir sene üstünde duran yündür. Yapağı birbirine bitik olur. İhtiyaç fazlası yapağı satılır. Güzün ikinci kez kırılan yüne ise güz yünü adı verilir. Güzün koyunlar tiftik kaldırır. Güz yünü genellikle satılmaz, keçe yapımında kullanılır (KK127, KK137, KK143). Günümüzde kırkım genellikle yılda bir kez yapılmaktadır. Yaylaya çıkıldıktan sonra haziran ayının 20-25'inde kırılır. Yeni doğan kuzular daha çok üşüyeceğinden 8. ayda yaylada kırılır (KK8, KK19, KK127). Kırkım vaktinin çok iyi ayarlanması gerekir. Hayvanlar erken kırılırsa

soğukta kalır, geç kırılırsa kışın soğuşunu yer. Kış gelip havalar soğuyuncaya kadar kıllar 10- 15 cm uzar. Kuzular kırıldığında üşümemesi için yatacağı yere zibil serilir (KK55, KK101, KK102). Koyun etli, besili olursa yünün altından sürgün verir. Bu durumda kırılabilir. Zayıf kalan hayvanların kırımı biraz daha geç olur. Mayıs ayında yaylaya göçenler havanın sıcak olduğu günlerde koyun terlediğinden makas iyi geçer güzel kırılır. Koyun yünü ve keçi kılının kesilmesinde “*kırlık*” adında makas özelliği taşıyan bir alet kullanılmaktadır. Uzun kırılıkların ucu sivri olurdu. Ucu yüne batırılır diğer elle de kapatılarak yün kırılır. Kırlık kullanılmadığı zamanlarda deri muhafazası içerisinde saklanır (KK2, KK19, KK39, KK43, KK66, KK100). Günümüzde kırım için uzun kırılık yerine makas kullanılmaktadır. Kırlığa göre makasla kırmak daha kolaydır. Kırlıkla iki elle kırılırken makasla tek elle kırılabilir. Kırlığı usta kişiler kullanabilirken makasla herkes kırabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HAYVANCILIK

1. Hayvancılık

Türkiye de hayvancılık en önemli ülke kaynaklarından. Hayvancılık gıda, ticaret, göç, dokuma, vb. şekilde gerçekleştirilmektedir. Ülkemizin bütün bölgelerinde yapılan hayvancılık yapılmaktadır. Başta büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık olmak üzere kümes hayvancılığı, arıcılık, vb şekilde çeşitlilik göstermektedir. Ülkemizde büyükbaş hayvancılık en çok Doğu Anadolu bölgesinde yapılmaktadır. Küçükbaş hayvancılık ise İç Anadolu bölgesi olmak üzere birçok bölgede yapılmaktadır. Yazın serin yerler olan yaylalara çıkış olurken kışın ise sıcak olan kışlalara dönüş vardır.

Türkiye’de tüm dünyada olduğu gibi, hayvansal ürünler toplumun yeterli ve dengeli beslenmesindeki en önemli kaynaklardır. Alt üretim dallarıyla birlikte hayvancılık, gıda temininde olduğu kadar kırsal alanların ve biyolojik çeşitliliğin korunması ile kırsal kesimde hayat standartlarının yükseltilmesi açısından da son derece önemlidir. Bu nedenle hayvancılığın sorunlarının çözülmesinde yalnızca bu sektöre özgü politikalar yeterli olmamaktadır. Sektöre özel politikaların, makro bir yaklaşım içerisinde doğru ve rasyonel bir kalkınma ve gelişme strateji/politikalarıyla birlikte oluşturulması gerekli görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2014).

Yörük aşiretlerinin hayatları hayvanların doğal ihtiyaçlarına bağlı olarak değişebilir. Yayla, kışla arasındaki hareketin iki temel faktörü vardır: “*hayvanlar ve otlaklar.*” Yörüklerde hangi hayvanın besleneceği konusunda otlak arazi ile ilgilidir. Örneğin; koyun için gerekli otlak alan deveye göre daha çabuk büyümeye başlamalıdır. Develer ise sık olamayan seyrek olan otlak alanlarda yaşayabilirlerdi. Öte yandan sıcaklık, soğukluk, yağış, kuraklık gibi unsurlarda hayvancılığı etkilemekteydi. Yörüklerde göçler sıcak- soğuk, su-kurak gibi zıt ortamlar arasında yapılmaktadır. Kırıkhan da yaşayan Yörükler in göç hareketleri genellikle kuzey-güney yönünde cereyan eder. Kışın sıcak alan olan Maraş, Antep, Hatay civarına

yerleşen konargöçer Yörükler, yazın Kayseri, Sivas, Niğde, Tomarza, Sarız, Develi, Göksun yaylalarına yerleşmektedirler (Saydam, 2009: 9; KK56, KK78, KK111).

Yörüklerin elindeki hayvan sayısı onların maddi güçlerini ortaya koymaktaydı. Yörüklerin hayvanlardan gıda, ticaret, göç, dokuma gibi ekonomik faaliyetler çerçevesinde faydalanırdı. Yörükler et ve etten üretilen kavurma, sucuk, bastırma; süt ve süte bağlı olarak yoğurt, peynir, yağ, çökelek, ayran; yün ve yüne bağlı olarak, halı, heybe, kilim, kalpak, çorap, gibi dokumacılık yapmakta ve üretmektedirler. Bununla birlikte Yörükler bunları geçim kaynağı olarak değerlendirip pazarda, kışlada, yaylada satmaktadırlar. Yörüklerde hayvan sayısı, o hayvana bakabilecek nüfus sayısı ile de doğru orantılıdır. Ailelerin sahip oldukları hayvan sayısı birbirine eşit olmayıp, nüfus, salgın, hastalıklar, tabii afetler, miras, otlak kiralari, kullanma imkânları gibi değişiklikler maddi durumu etkilerdi (Saydam, 2009: 31). Örneğin yaz mevsimini Kayseri civarında yaylalarda geçiren ve 10-12 ya da daha çok çadırlık obalar halinde yaşayan Yörük aşiretleri, 300-700 arası koyun sürülerine, 20-30 deveye, prestij sağlamak amacı ile ata sahiptiler. Ekonomik durumu zayıf aileler ise daha az koyun, keçi ve az miktarda deve beslerlerdi. Ekim ayı başlarında yaylalarından ayrılarak yavaş yavaş güneye doğru göç ederlerdi (Saydam, 2009: 31). Bu tür hayvancılığın dışında farklı geçim kaynaklarını kullanan Yörükler için “çok kaynaklı göçebelik” tanımı uygun düşmektedir.

Türk milletinin, kültüründe önemli bir yere sahip olan konar-göçer Yörüklerin sürülerini beslemek üzere mevsimlere uyarak dolaştıkları görülmektedir. Yörükler buldukları yerlere göre kışı ova da ve sahillere yakın düzlüklerde yani ılıman iklimlerde geçirmişlerdir. Bunun nedeni ise bu mevsim de sürülerine ve hayvanlara müsait otu buralarda bulmaları ve kışın soğuklarından korunabilecekleri alanların ancak buralarda olmasıdır (KK15). Ayrıca Yörüklerin koyunlar yaz sıcaklığına dayalı olmayan bir cins koyundur. Bu nedenle yayla kışla hayatı Yörüklerin olmazsa olmazıdır. Kışın Kayseri, Sivas yaylalarına çıkmaktadırlar, yazın ise Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye çevrelerinde kışlak tutmuşlardır.

Yörükler daha çok hayvan çeşidi bakımından koyun, deve ve at beslerlerdi. At önceleri bir savaş biniti ve göç aracı olarak kullanılırken şimdi sadece göç aracı ve ulaşım amacı ile kullanılmaktadır (KK16, KK23, KK27). Koyun ise önceleri gıda, ticaret yününden dolayı dokuma vasıtası olarak beslenirken günümüzde de aynı

şekilde beslenmektedir. Et ve etten üretilen kavurma, sucuk, bastırma; süt ve süte bağlı olarak yoğurt, peynir, yağ, çökelek, ayran; yün ve yüne bağlı olarak, halı, heybe, kilim, kalpak, çorap, gibi dokumacılık yapmakta ve üretmektedirler bunları geçim kaynağı olarak değerlendirip pazarda, kışlada, yaylada satmaktadırlar.

Deve ise önceleri lojistik güç olarak orduda kullanılırken Yörük devesi savaş zamanında ordunun vazgeçilmezi olmuştur (Okumuş, 2013: 379). Günümüzde ise göç vasıtası olarak kullanılmakta ve Anadolu'nun bazı yerlerinde “ *deve güreşleri*” yapılmaktadır. Prof. Dr. Nedim Bakırcı, Dr. Öğrt. Üyesi H. Kürşat Türkan ve Mustafa Deveci'nin yazdığı “Sosyo/Kültürel Bağlam da Kırıkhan Yörüklerinde Hayvancılık” adlı bildirisinden hareketle de Yörüklerde hayvancılık şu şekildedir;

1.1. Deve

Deve, Yörükler için olmazsa olmazdır. Deve, Yörük'ün traktörü kamyonudur. Yörükler çadırını, kap, kacağı, ununu, tuzunu, bezini, vb yaşamı için gerekli olan her şeyini deveye taşır. Yörük yürüme üzerine kurulu göçebe yaşam tarzının gereği olarak bütün ekonomisini deve üzerine kurmuştur. Yörüklerde devesi çok olan zengindir. Devamlı rahat eder. Fakat devesi az olan rezillik, sıkıntı çeker. Yörüklerin yaşamında deve diğer hayvanlara göre ayrıcalıklı bir yere sahiptir (Eröz, 1991: 145). Yörük göçünde en önemli unsurlardan biri devedir. Deve kervanın başını bayramlık elbiseleri giymiş gerdanına altın liralara dizmiş Yörük kızı veya Yörük gelini çeker. Yörük göçünde bu görüntü güzel bir kültürel şölen arz eder.

Yörükler arasında son derece önemli olan devenin göç esnasında süslenmesi Yörükler için ayrı bir haz alma duygusunu sembolize eder (Arslan, 2010: 115).

Ortalama ömrü otuz- kırk yıl olan deve, insanlık tarihinin evcilleştirilmiş olan ve fiziki ihtiyaçların giderilmesinde bazı özelliklerinden faydalanılan hayvanlardan biridir. Asıl kullanım amacı eti, sütü, yünü ve özellikle gücünden faydalanılmaktadır (Arslan, 2010: 114).

1.1.1. Deve Adları

Tülü Deve: Tülü deve bir çeşit melez devedir Anadolu'ya Arap çöllerinden tek hörgüçlü anaze develerinin dişisi ile halk arasında Buhur denilen iki hörgüçlü olan devenin çiftleşmesinden meydana gelen bir devedir. Tülü devenin erkeğine

beserek, dişisine Maya denilir, genelde Anadolu'nun soğuk bölgelerinde kullanılır. Bu develerin yüksekliği 2.00-2.50 m. arasındadır (Eröz, 1991: 147).

Tavsi Deve: Tavsi deve, tülü devenin dişisinin yani Asya develerinin birinci kuşak melezlerinin tekrar Buhur devesine verilmesi ile elde edilir. Tekrar Buhur develeri ile çiftleştirildiğinde onlardan ayırıt edilemez (Dulkadir, 1997: 104).

Teke Deve: Teke deve, bir çeşit melez devedir. Teke devenin erkeğine Lök, dişisine Tekecelebi denilir. Sıcak yöreler için çok uygundur. Güney Anadolu Yörükleri daha çok kullandığı için “aşiret devesi” de denilir.

Kerteles Deve: Teke deve dişisinin Buhur deve ile yapılan yapılan melezlenmenin mahsulüdür. Çok güçlü bir devedir. Dağlık arazilerde çokça kullanılır.

Yetişegen Deve: Kuvvetli ve yükçüdür. Anası Maya deve, Babası Lök'tür. Yörükler arasında en çok tutulan develerdendir.

1.1.2. Deve İle İlgili Terimler

Bastırmak: Devenin çiftleşmesine denir (KK122, KK124).

Bırmak: Deve doğum yaparken yavrusunun ölü olarak doğmasıdır.

Bodlacı: Gebe deveye denir (KK28, KK79).

Bodladı: Deve doğum yaptı anlamındadır.

Celep: Tülü devenin, yumurtaları alınmışına denir.

Çavın: Erkek devenin cinsel organına denir (KK45).

Çökek: Devenin dağda yattığı yere denir.

Daylak: İki ile dört yaş arasındaki deveye denir.

Develik: Devenin yattığı yere denir (KK78).

Dorum: Bir ile iki yaş arasındaki deveye denir (KK87, KK89).

Gaşanmaç: Devenin çişini yapmasına denir.

Gayalık: Boz devenin dişisinin iki yaşından sonraki adıdır.

Girinci: İki ile yedi yaş arasındaki develere denir.

Kinikmek: Devenin kızdırılmasına denir (KK31, KK195).

Köşek: Yavru deveye denir (KK103).

Kükürt: Boz deve ile Beserek devenin çiftleşmesine denir.

Maya: Tülü devenin dişisine denir.

Tülü: Boz deve ile Tülü devenin birleşmesine denir (Bakırcı vd. 2019:350-357; Aydın, 2017: 111; K20, KK31).

1.2. Koyun

Yörüklerin yetiştirdiği başlıca koyun ırkı Kıvırcık koyundur. Yörük yaşam tarzına mükemmel şekilde adaptasyon göstermiş ve bölgenin en zorlu iklimsel ve coğrafi koşullarında dahi verimliliği sürdürmeyi başarmaktadır. Sahibine ekonomik gelir sağlamanın yanı sıra kıymetli bir hayvansal protein kaynağı olarak Anadolu insanının yıl boyunca sağlıklı, dengeli beslenmesine katkı sağlamaktadır.

Yörüklerin yetiştirdiği bu koyun, uzun yürüyüşe çok dayanıklı ve kendi çapında verimlidir. Bu nedenlerden dolayı Yörüklerin büyük kısmı bu cins koyunu yetiştirmektedir (Aydın, 2017: 115-116). Koyun ise önceleri gıda, ticaret yününden dolayı dokuma vasıtası olarak beslenirken günümüzde de aynı şekilde beslenmektedir (KK90). Et ve etten üretilen kavurma, sucuk, bastırma; süt ve süte bağlı olarak yoğurt, peynir, yağ, çökelek, ayran; yün ve yüne bağlı olarak, halı, heybe, kilim, kalpak, çorap, gibi dokumacılık yapmakta ve üretmektedirler bunları geçim kaynağı olarak değerlendirip pazarda, kışlada, yaylada satmaktadırlar.

1.2.1. Koyun Adları

Yörüklerin ana geçim kaynaklarında biri hayvancılıktır başta da küçükbaş hayvancılık içinde yer alan koyundur. Koyunlarında dişi/erkek genç/yaşlı olarak adlandırılırlar.

Çandır: Melez hayvandır. Örneğin Aydınlı gıcık koyuna kangal koç, kuyruksuz koyuna kuyruklu koç salınırsa çandır, melez olur (KK11, KK36).

Çomuk: Kulağı olmayan ya da çok küçük olan koyun ve keçilere denir. (KK34).

Emlik: Annesini emerek beslenen yeni doğmuş yavrudur (KK12, KK135).

Gıcık koyun: Aydınlı gıcığı da denmektedir. Bu cins, Yörüklerin eskiden beri yetiştirdikleri koyundur (KK41, KK65, KK76).

Kara koyun: Her yeri siyah olan koyuna denmektedir (KK19).

Karabaş koyun: Kafası siyah olan koyundur (KK34).

Koç: İğdiş edilmemiş erkek koyundur. Yaşlı koçlara kart koç denir (KK11, KK30).

Koyun: Yavru olduğu yıla göre bir kuzulmuş, 2 kuzulmuş koyun olur (KK135).

Kuzu: Koyunun 2-3 aylık yavrusudur (KK12, KK135).

Küpelî: Bazı koyun ve keçilerin boynunda iki tane küpe olur. Küpelî teke, küpelî koç, küpelî sarıbaş vs. adlandırmalar olur. (KK12, KK46, KK129).

Morbaş koyun: Kafası mor olan koyundur (KK.77).

Sakız: Kuyruksuz koyundur. Kafası, gövdesi büyük olur. Kuyruktaki yağı gövdeye verir. Biderlik koç olarak sakız cinsi koç kullananlar vardır (KK39, KK41).

Sarıbaş: Arap da denmektedir. Arap'ın karabaşı, sarıbaşı olur (KK111).

Şişek: O sene ilk kez koça gelecek iki yaşındaki kancık koyuna denmektedir. (KK9).

Toklu: Koçlu toklu, erkek yavrusu olan koyun anlamına gelmektedir (KK10). Yavru olan koyun için tokluya karıştı denir (KK11).

1.2.2. Koyunculukla İlgili Terimler

Yörüklerde geçim kaynağı olan ve en çok yapılan hayvan çeşidi olan koyunlar ile ilgili ilginç terimler ve bunların anlamları ile ilgili bilgiler yörenin çoğu halkı tarafından bilinmektedir.

Ağnak: Koyunun doğum yaptığında kuzudan önce çıkan unsura denir.

Bermek: Kuzuların emiştirme zamanı (KK122, KK124).

Dökkü: Kışın kuzuların altı kuru olsun diye altlarına atılan ot gibi maddelere denir.

Emiş Yapmak: Kuzunun anasını emmesidir.

Eşme: Koyunun yaylada yattığı yere denir (KK153).

Eten: Kuzunun koyunun karnında beslenmesini sağlayan organdır.

Gıgıl: Koyunların kuru dışkısına denir (KK45).

Guzlacı: Hamile olan koyuna denir.

Guzluk: Çadırın içerisinde, çığla yapılmış bölüme denir.

Gütmek: Koyunu yaylımda yaymaktır (KK63).

Kemre: Koyun dışkısından yapılan yakacak.
Kişgin: Kuzunun koyunlardan ayrı yaylıma çıktığı yere denir.
Kuzuyu Yarma: Kuzunun süttten kesilmesidir.
Küpüşme: Koçların birbiriyle vuruşması (KK1, KK101)
Sürü: Koyun topluluğuna denir.
Tuzla: Koyunların tuzlandığı kayalıklı yerlere denir.
Yatak: Yaylalarda koyunların gündüz yattığı yerdir (KK85).
Yaylım: Koyunun otlatıldığı alana denir.
Zibil: Koyun dışkısından oluşan gübre (Aydın, 2017: 116; KK71).

1.2.3. Koyun Çanları

Cura Yedek: El koyununa takılan çana denir (KK122).
Döğme Çatlak: En büyük koyunun Çanına denir (KK31).
Kaba Yedek: Kısır koyun ve Şişeke takılan orta boy çana denir (KK88).
Kuzu Yedek: Kuzulara takılan çana denir (KK1).
Taka: Yuvarlak şekilde olan çana denir (KK11).
Zil: Çok küçük çana denir (KK196).

1.2.4. Çobanlık İle İlgili Terimler

Yörüklerde çobanın hem kendisi ile ilgili hem de kullandıkları aletlerle ilgili farklı tabirler vardır.

Azık: Çobanın yiyeceğidir (KK65).
Cop: Yarım metre kadar olan sopadan daha kalın olan unsurdur (KK90).
Çıbık: İnce ve uzun değnek (KK65)
Değnek: Sopaya benzeyen unsurdur (KK65).
Eke: Çobanların başıdır (KK1).
Helke: Derince bakır kap (KK33.)
Kepenek: Yünden yapılmış, çobanı soğuğa, ayaza karşı koruyan giyecek (KK76).
Kılış Değnek: İp takılı kılıç şeklindeki değnektir (KK135).
Sopa: Çobanın elindeki ağaçtan yapılmış unsurdur (KK38).
Yanaşık: Sürüleri beraber güden çobandır (Bakırcı vd. 2019:350-357; KK89).

1.3. At ve Eşek

Bir milleti diğer milletlerden ayıran en temel özellik, kültürel kimliği ve benliğidir. Türk milletinin kültürel kimliğinin ve benliğinin oluşmasında atın çok önemli bir yeri vardır. Sözlü kültürümüzde de yazılı kültürümüzde de atın yeri her zaman en başta gelmektedir. Atlar dünya medeniyetine Türk milletinin en önemli armağanıdır. Hemen hemen her yerde kullanılan kas gücü ile eti ve sütünden faydalanılan tekerleğin bulunuşuna kadar tek başına, sonralarında ise arabalara koşumlu olarak insan ve yük ulaşımında kullanılan ve devrin en hızlı vasıtası olarak kullanılan en önemli araçlar atlar olmuştur (Civelek, 1999: 56).

Türk hakanlarının hükmettikleri topraklarda, halkı memnun etmek, sürüleri çoğaltmak, ancak atlarla yapacakları akınlar sayesinde gerçekleşebilmiştir. Bu nedenle at “*Türkün Kanadı*” olarak değerlendirilmiştir (Köse, 1991: 157).

Kısaca; yüzyıllarca adına “*atlı- göçebe medeniyeti*” dediğimiz bu yaşam tarzına adını veren at, Türk milleti için hayati bir öneme sahip olmuştur. Türk milletinin göçebe yaşam tarzına sahip olmasında en önemli unsur at olmuştur. At Türk milleti için sadece binek aracı ve geçim kaynağı değil; edebiyat, sanat, gelenek ve göreneklerin oluşmasında temel kültür unsurlarından biridir (Köse, 1991: 157). At önceleri bir savaş biniti ve göç aracı olarak kullanılırken şimdi sadece göç aracı ve ulaşım amacı ile kullanılmaktadır.

Eşek ise özellikle yerleşik hayata geçtikten sonra araç olarak kullanılmıştır. Son zamanlarda eşek sayısı da azalmıştır. Eşek ile ilgili adlandırma sadece isim verme olarak (Örnek: Kara Eşek, Sıppılı) vardır.

1.3.1. At ile İlgili Terimler

At önceleri bir savaş biniti ve göç aracı olarak kullanılırken şimdi sadece göç aracı ve ulaşım amacı ile kullanılmaktadır. Bunun ile ilgili de kullandıkları tabirler vardır.

Al At: Sarı ile kestane rengi arasındaki ata denir (KK56).

Avınma: Atın hamile kalması.

Aygır: Sürüyü yöneten at.

Beyaz At: Sütbeyaz renkteki attır (KK176).

Beygir: Arabaya koşulan attırt (KK3).

Demir Kırat: Beyaz üzerinde siyah benekler olan at.

Doru At: Kestane renki at.

Gunnacı: Hamile at (KK123).

Gülük: Yürüyüşü olmayan at.

Hadım: Kısır at.

Harin: Asi at.

Kekil: Atın alnındaki kıllar (KK45).

Öğrek: At sürüsü.

Tırs: Yürüyüşü olmayan atın gidişi.

Yağz At: Siyah renkli at.

Yüklü: Hamile at (Bakırcı vd. 2019:350-357; Aydın, 2017: 130; KK21, KK42, KK54).

1.4. Keçi

Keçi Yörüklerde geçim kaynağı olan hayvancılık mesleği içerisinde geçim kaynağı teşkil etse de keçi fazla beslenmeyen bir hayvan grubudur.

1.4.1. Keçi Adları

Azman: 5 yaşında ve daha büyük keçilere denir (KK90, KK116).

Çebiç: 6 aylıkla, bir yaş arasındaki keçi yavrusuna çebiç denir. Erkek çebiç, dişi çebiç olur. (KK12, KK31).

Emlik: Annesini emerek beslenen yeni doğmuş yavrudur. Emlikler yürümeye, koşmaya başladığında körpe denir (KK12, KK34, KK135).

Erkeç: 3 yaşındaki iğdiş edilmiş erkek keçidir. İğdiş edilmeyenler teke adını alır (KK40).

Gezem (göğleme): Çebiçlikten sonra ilk yavru yapıncaya kadar dişi keçiye bu ad verilir. Gezem ikinci yavruyu yapınca keçi adını alır (KK54, KK55, KK59).

Gıcık keçi: Yörüklerin yıllardır beslediği keçi türüdür. Kışa dayanıklıdır. Uzun boylu olur, erkekleri 150 kiloya kadar çıkar (KK59, KK76).

Hakına: Bir yaşını geçmiş, kuzulmuş keçi. Çebiçten sonra hakına olur. hakına sürüye katılır. Gezem de denmektedir (KK37).

Halep keçisi: Kulakları uzun, beyaz ve siyah renkte olabilir. Eti için değil sütü için beslenir. Uzun kulaklı keçi kışa dayanamaz, kulağından üşür. Konargöçerler arasında çok fazla bulunmaz (KK59, KK67).

İğdiş: Erkekliği alınmış erkek keçidir. 4 yaşından sonra eti sertleşeceğinden bu yaştan büyükler elden çıkarılır (KK90, KK143).

Kısır keçi: O yıl yavrusunu bırakan, yavrusu olmayan dişi hayvanlara denir.

Oğlak: 6 aya kadarki keçi yavrusuna denir (KK12, KK55, KK76, KK144).

Öveç: Erkekliği alınmış, enenmiş 3 yaşındaki erkek keçilere denir (KK90, KK102, KK135).

Seyis: Çebiçlikten çıkan 2 yaşındaki iğdiş erkek keçiye denir (KK55).

Teke: Erkekliği alınmamış erkek keçidir. 3 yaşını geçtiğinde teke olur (Bakırcı vd. 2019:350-357) KK76).

1.5. Sütten ve Etten Yapılan Ürünler

Yörükler et ve etten üretilen; süt ve süte bağlı olarak yoğurt, peynir, yağ, çökelek, ayran; yün ve yüne bağlı olarak, halı, heybe, kilim, kalpak, çorap, gibi dokumacılık yapmakta ve üretmektedirler bununla birlikte Yörükler bunları geçim kaynağı olarak değerlendirip pazarda, kışlada, yaylada satmaktadırlar.

Ağız: Yavru emmeden önce alınan koyu kıvamlı süte denir (KK76).

Ayran: Yoğurt, su ile karıştırılır ve yağı alındıktan sonra kalan suya denir.

Bağnak: Koyunun ayak ve kafasından yapılan çorbadır (KK14, KK25).

Çemen: Koyunun kaburga kemiğinin ateşte pişirilmesine denir.

Damızlık: Yoğurt yapmak için kullanılan maya (KK23).

Dolaz: Peynir yapımında çıkan sarı su kaynatılarak elde edilir.

Katkı: Ekmekle beraber tükettikleri yoğurt, çökelek vb. yiyecekler (KK55).

Kavurma: Etin kuyruk yağı ile kavrulmasından elde edilen yiyecek.

Peynir: Yağlı, yağsız, karışık, lor, hort, çökelek gibi adlar alan yöresel yiyecek.

Tereyağı: Hayvanlardan elde edilen yağ çeşididir (KK202).

Yoğurt: Mayalanma ile oluşan yiyecek (Aydın, 2017: 121; KK201, KK203).

1.6. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi

Önceleri veteriner ve ilaç bilinmediğinden, yaygın olmadığından hayvan ölümü çok olmaktaymış. Yaylaya çıkıldığında çok sayıda hayvan ölür, günde 2-3 tane öldüğü olurmuş. Yaylada kalınan sürede 18-20 tanesi ölmüş. Kışlakta kalındığı sürede yağışın olmadığı kurak geçen aylarda hayvan ölümleri artarmış (KK33). Sürünün yarısını hatta tamamını hastalıktan dolayı kaybedenler olurmuş. Bu şekildeki toplu hayvan ölümleri “*kıran girmesi*” olarak adlandırılmış. Çoğu hastalık bilinmez, ilacı bulunmazmış. Günümüzde eskiye oranla hayvan ölümü azalmıştır. Hayvanlarına iyi bakan aşılarını düzenli yaptıran iyi besleyenler çok az kayıp vermektedir. (KK2, KK12, KK28).

Hastalanan hayvan hemen kesilmez. Tedavi etmek için her yöntem uygulanır. Hastalığın nedeni ve tedavisi konusunda herkes fikir alışverişinde bulunup birbirlerine yardımcı olurlar. Hasta olan hayvanlar sürü ile yaylıma çıkarılmaz ağılda, göz önünde bekletilir (KK45). Gittiği yerde düşüp kalmasından korkulur. Göç esnasında hastalanan hayvanlar tedavi edilmeye çalışır. Kesilen hayvanın etini taşımak da sorun olur. Tedavi edilemeyen hasta hayvanlar ölmeden, mundar olmadan kesilir. Ölen hayvanın ciğer, bağırsak gibi iç organlarına bakılarak neden öldüğü anlaşılmaya çalışılır. Yenecek durumdaysa yenir, değilse atılır. Zaten hastalıklı hayvan zayıflar, eti kalmaz. Hastalıklı hayvanın etini köpeklere verilmektedir (KK12, KK28).

Günümüzde şehre gidilerek veteriner çağrılmakta ya da veterinerlerden hayvanın hastalığına uygun ilaç satın alınmakta, hayvanlara verilmektedir. Hayvan

hastalıkları konusunda bilgileri olsa da tedavi edilemeyen hastalıklarda veterinerlere başvurulmaktadır. Ciğerle ilgili rahatsızlıklarda ciğer veterinerlere gösterilmektedir. Kendi tecrübelerini veterinerlerle paylaşmaktadırlar. İğne verildiğinde kendileri vurmakta, hapı kendileri içirmektedir. İlaç alımı ve veteriner hizmeti maliyeti artırmaktadır. Konargöçerler, veterinerlerden peşin ve veresiye hizmet almaktadırlar (KK73, KK76, KK116). Hayvan hastalıklarından belli başlıları şunlardır:

Ak Sümük: Ak sümük olan, grip olan, üşüten öksüren oğlakların burunlarının üstü yakılır. Sürü davarında grip hastalığı yaygın değildir (KK21, KK41, KK55).

Bırakma: Kuzlacı olan hayvanlar, yavrularını sağlıklı bir şekilde kuzulamadan bırakması, düşük yapmasıdır. Sürüde kuzlacı olan hayvanlardan bir ikisinin bırakması normaldir. Kuzlacı olan hayvanlarda çok sayıda bırakma olmuşsa bir hastalık var demektir. Veterinerden iğne alınır, hayvanlara enjekte edilir (KK31, KK41).

Bit Düşmesi: Bit, kış aylarında sürüdeki zayıf hayvanlara düşer. Tedavi için katran sürülür, yağlanırdı. Katran, yanık yağı, tuzsuz tereyağı sulandırılıp karıştırılarak sürülürdü (KK56).

Ciğer Ağrısı: Hayvanın ciğerleri kararır, ölür. Bu hastalıktan pek çok hayvan ölmüştür. Günümüzde, tedavisi için iğne yapılmaktadır (KK12, KK55, KK113, KK114).

Çarmıl (Dalak): Dalak büyümesidir. Dalak serin yere yaylaya gidip birden bire Çukurova'ya sığağa inen hayvanlarda olur. Vurgun gibi olur, aniden ölür. Ölmeden kesmek gerekmektedir (KK124).

Çelerme: Mart ayında çıkan taze otlardan yiyen hayvanlar, çelerip ölmektedirler (KK78).

Çiçek Hastalığı: Hayvanın vücudunda, koltuk altlarında, kuyruk altında kızarıklık olur (KK41).

Delirme: Deliren hayvan diğer hayvanlardan farklı, anormal hareketler yapmaya başlar. Kendini yere, suya atar, sürüye uymaz, kendi etrafında döner. Köpeğin pislediği yerde çıkan otu yiyen hayvanlarda şerit olur. Şerit beyne

sıçradığında bu hastalık ortaya çıkar. Deliren hayvanlar satılmakta ya da kesilmektedir (KK31, KK32, KK41).

Eksileme: Eksileme her yıl üst üste aynı yerde kalan hayvanlarda görülür. Hayvanların kaldığı yerin bir yıl boş kalması, ertesi yıl başka bir yerde hayvanların kalması gerekmektedir (KK65).

Kan Tutması: Bahar döneminde koyun ve keçilerin bedenindeki kan hızlanır ve kan tutar. Otu çok yiyen hayvanlar çeviremediğinde kan tutmaktadır (KK154).

Kırık: Kırık sarma işlemine seyik denmektedir. Bu işi herkes yapamaz, bu işte usta olan kişiler yapabilmektedir (KK43, KK51, KK101).

Kuduz: Koyun, eşek, kurt, köpek kuduz olabilir. Kuduran eşek bir ağaca bağlanır. Bağırır, kendi kendini kemirir. Silahla vurularak öldürülür (KK43).

Meme Ağrması: Hayvanın memesinin sertleşmesi, yara olması, iltihaplanması sonucu sütü bozulur, ateş düşer. Bu durumun nedeni olarak inanca bağlı çeşitli yasakların çiğnenmesi gösterilir (KK18).

Sızı (Yel): Yel, hayvanı kurutur, zayıflatır, sütü kaçar. Sızı, yel olan hayvanlar diz gelir yürüyemez. Sürüdeki diğer hayvanlara da bulaşır (KK2, KK21, KK43, KK143, KK154).

Şap (Tabak) Hastalığı: Hayvanların ağızında, ayaklarında yara olur. Hayvan topallar, rahat yürüyemez. Tırnağın arası açılır, tırnakları dökülür, et dışına çıkar, ayak şişer. Dudakları şişer, ağızından salya akar, yaylını da yiyemez. Öldürücü bir hastalıktır. Bulaşıcı olan şap hastalığından çok sayıda hayvan ölmüştür (KK144, KK145, KK152).

Teneleme: Arpayı, mısırı, buğdayı, hardal otunu çok fazla yiyen hayvan teneler. Teneleyen hayvan ötürür, hastalanıp ölebilir. Böyle hayvanlar gözlem altında tutulur (KK36, KK37, KK47, KK108).

Uyuz: Koyun, keçi ve deve de uyuz hastalığı görülür. Yazın yaylaya gitmeyip sıcakta kalan hayvanlar uyuz olur. Uyuz olan hayvanın kılı, yünü dökülür. Uyuz olan hayvan direk, ağaç, kaya bulduğunda sürtünür. Keçi koyuna göre uyuz hastalığına daha kolay yakalanır (KK2, KK, KK84, KK101, KK102, KK130).

Yılan Sokması: Hayvanı yılan soktuğunda hemen müdahale edilirse kurtarma şansı vardır. Geç kalınırsa hayvan morarır, ölür. (KK3, KK23, KK26).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE KÜLTÜREL YAPI VE YAŞAM TARZLARI

1. Kültürel Yapı

Aynı anda bir toplumu veya toplumsal bir grubu ve kendine özgü olan kültürü ilgilendiren anlamı taşır. Bir topluluktaki sosyal ve kültürel yaklaşımlar, inançlar, gelenekler sosyokültürel çevreyi oluşturur.

1.1. Yardımlaşma ve Dayanışma

Geçmişte insanlar arasında yardımlaşma duygusu çok güçlüydü. Hastalık, kıran girmesi, hırsızlık, sürüye kurt girmesi gibi çeşitli nedenlerle hayvanı kalmayan borca giren kişiye aşiret içerisinde damızlık toplanırdı. Babasından az sayıda hayvan alarak ya da hiç almadan ayrılan kişilere de damızlık toplanırdı. Aşiret içinde hatırı sayılır biri önder olur. Çadırları, akrabalarını gezer, fakir kişi için küçükbaş damızlık hayvan toplar. Toplayan kişi traktörün römorkuna bir koyun atar, diğer evlerden toplamaya çıkar. Ekonomik durumuna göre herkes birer ikişer damızlık (dişi hayvan) verir (KK1, KK27, KK31).

Fakir için ortalama 20-30 tane damızlık toplanır. Toplamaya çıkılmadan önce belek yapılır. Fincan alınır. Gezilen çadırlara alınan damızlığın karşılığı olarak birer fincan verilir. Fakir kişi aldığı hayvanların karşılığını ödediği için borçlu kalmamış olur. Karşılıksız damızlık vermeyi Yörükler iyi saymadıklarından “*Ocağımıza gelmez.*” diye düşünerek karşılığında fincan almaktadır. Bazı fakir kişiler ileride başına kakılabileceğini, laf edileceğini, yardım edenlerle arasının bozulabileceğini düşünerek kendisi için damızlık toplanmasını istemez. “*Alın teri, bilek zoru*” ile geçinmek ister. Hayvanlarını satmasına rağmen paraya ihtiyaç duyanlar, çocuk evlendirecek olanlar, zenginlerden borç para alırlardı. Durumu iyi olan bu kişiler borçluyu sıkıştırmaz, bir seneye kadar idare ederdi. Borç alan kişinin durumu daha da kötüye gitmişse paranın lafı edilmezdi (Doğaner, 2013: 67; KK27, KK31, KK38, KK51).

1.2. Eğitim ve Öğretim

Konargöçerlerin içinde buldukları yaşam biçimlerinden dolayı düzenli bir eğitim görmeleri oldukça zor olmuştur. Önceki dönemde çadırda kaldıklarından çocuklarını okula gönderememişlerdir. Hayvan sayısı çok olanlar, işgücüne ihtiyaç duyanlar çocuklarını okula göndermezlerdi. Kız çocuklarını okutmak ise çok daha zordu. Yerleşik hayata geçenler ileri yaşlarda okula başlayabilmekteydi (KK187). Günümüzde de, okul çağına gelmesine rağmen okula gidemeyenler, yaşı ilerlemesine rağmen okuryazar olmayan konargöçer Yörüklerle karşılaşmak mümkündür. Yerleşik hayata geçen Yörüklerden bazıları okuma yazma kurslarına katılarak diploma almışlardır (KK176, KK181). Yörükler kışlaklara geldiğinde çocuklarını yakınında kışladıkları köyün okuluna göndermektedirler. Çocuklar yaylaya göçünceye kadar okula devam etmektedir. Okula giden çocuklar yaylaya göç mevsimi geldiğinde, nisan ayında, okulu bırakmak zorunda kalırlar. Okula başlamaları da yayladan kışlağa geliş vaktinden dolayı 1-2 ay gecikmektedir (KK78). Kışlak yurtları her yıl değişebildiğinden çocuklar çoğu zaman ilk başladıkları okuldan mezun olamazlar, kışlak yurdu yakınlarındaki başka köylerin okullarına devam etmek zorunda kalırlardı. Bu şekilde okula devam etmek çocuklar için faydalı olmamakta ve imkânı olanlar yatılı okula gönderme, ev alma, ev kiralama, akrabalarının yanında kalma yoluna gitmektedir (KK5, KK13, KK21, KK100)

Bu şartlar altında kız çocuklarını okutmak daha zor bir durum hâline gelmektedir. Köyden uzak yerde kışlayanlar, günlük geliş gidişin mümkün olmadığı durumlarda çocuklarını bölgedeki yatılı okullara göndermektedir. Çocukların kış aylarında yağmur, çamur olduğundan okula günlük geliş geliş yapmaları imkânsızdır. Ailesinden uzakta okuyan çocuklar hafta sonu, yarıyıl tatili ve yaz tatillerinde ailelerinin yanına gitmektedir. Ekonomik durumu daha iyi olanlar şehir merkezlerinde satın aldıkları ya da kiraladıkları evlerde kalarak çocuklarını okutma yoluna giderler. Göçe dayanamayacak, çadırda kalamayacak durumdaki yaşlı ve hastalar okuyan çocuklarla birlikte kalır. Böylece çocukların eğitimi aksamamış olur (Doğaner, 2013: 67-72; KK3).

Yerleşik hayata devam edenler de ise hiç bir sıkıntı olmamakla birlikte çocuklara okumak için ellerinden gelen gayreti gösterip okumakta ve önemli meslekleri ellerine almaktadır.

1.3. Teknolojik Araçlar

Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de çadırlarda şebekeye bağlı elektrik kullanılmamaktadır. Traktörün aküsüne bağlanan uzatma kablosuyla sağlanabilen elektrik; çadırı aydınlatmada, cep telefonlarını şarj etmede, radyo çalıştırmada kullanılmaktadır. Bazı çadırlarda elektrik jeneratör aracılığıyla elde edilmektedir. Jeneratör olan çadırlarda televizyon, çanak anteni de bulunmaktadır. Yaylaya yol çıkarsa jeneratör de götürülmektedir. Telefon, araçların içerisinde de şarj edilebilmektedir.

Önceden radyo ve televizyon yoktu. Radyo, televizyon olmadığından ülke ve dünya gündemini takip etmeleri mümkün olamıyordu. Radyo ve televizyonun olmaması kültürün özgün hâlde kalmasını sağlamıştır. Büyüklerden duyulanlar insanların hafızalarını dolduruyordu. 1960'lı yıllarda konargöçerler arasında radyo kullanılmaya başlandı. Radyo yayını başlayınca çobanlar radyo almaya başlamışlardır (KK163, KK195, KK197). Hayvanları otlatmaya gittiklerinde radyoları sürekli yanlarında olurdu. Radyo ilk çıktığında radyosu olanların çadırına dinlemeye gidenler olurdu. Günümüzde konargöçerliği sürdürenlerde televizyon ve radyo yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Çadırların üstünde televizyon anteni, kenarlarında çanak anteni görmek mümkündür. Normal anten yerleşim yerlerine yakın yerlerde kullanılabilirken yaylalarda kullanılmamaktadır. Çadır direğine küçük bir televizyon monte edilmiş, jeneratörlü çadırların bir köşesine büyük televizyon kurulmuştur (KK88, KK198, KK201). Televizyonu olmayanlar radyo dinlerler. Taşınabilir radyolar yanında traktörde, arabada bulunan radyolar kullanılır. Televizyon haberleri radyo aracılığıyla da verildiğinden radyosu olanlar bu haberleri takip eder. Gündemdeki konulardan haberdar olurlar. Yerleşik hayata geçenler zaten televizyon izlemektedir. Kendi kültürlerinden bahsederken televizyonda izledikleri benzer içerikli programları da örnek vermektedirler. Okuyan gençlerden çadırda dizüstü bilgisayar kullananlara da rastlanmıştır (Doğaner, 2013: 74; KK75, KK189).

1.4. Yörüklerde Göçebelik

1.4.1. Göçebe ve Göç Kavramı

Göçebelik, bir topluluğun, bir toplumsal kümenin yaşamlarını ve soylarını sürdürebilmek için düzenli aralıklarla yer değiştirme geleneği ya da alışkanlığıdır. Göçebelikte insanların ve hayvanların iklime bağlı olarak ovaya inme ve dağa çıkma

içgüdüsüne uyması, daha doğrusu hayvanın doğal yaşantısına uyması söz konusudur. Tarıma dayalı yaşama geçilmeden önce hayvancılıkla uğraşılmaktaydı ve bunun doğal sonucu olarak da hayvanların bakım ve beslenme şartları göçerliğin doğal yaşama uyumunu gerektirmekteydi (KK44, KK46). Göçebelik veya göçerlik tabii çevrenin kaynaklarının bir topluluğun varlığını sürdürebilmesi için artık yeterli olmadığı zaman ortaya çıkar. Yıllık yağış miktarının yeterli olmadığı ve kıtlığa rağmen, çöl ve bozkır arazisi hem ticarete hem çobanlığa hem de hayvancılığa müsait olduğu takdirde, geniş ölçekte otlakların bulunduğu bölgelerde bir iktisadî faaliyet tarzı olarak göçerlik kendini gösterir. İnsanların, hayvanları ile birlikte durmadan uzun mesafeler boyunca yaptıkları yer değiştirmeler, mevsimlere uyarak çok defa belli bir güzergâhı izlemektedir (KK183, KK195, KK196, KK200).

Daimî bir karakter taşıyan bu yer değiştirmelere “göçebelik” bu hayatı süren insanlara da göçebe tanımlaması yapılmaktadır. (Öngör, 1964: 145). Bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Konu ile ilgili olarak Güneydoğu Toroslar da göçebelik üzerine çalışmalar yapan Hütteroth göçebeliği üç gruba ayırmıştır;

1. Yer değiştirmelerin ve göçlerin büyük mesafeler arasında gerçekleştiği, otlakların yatay doğrultuda değiştirildiği “*Sahra Göçebeliği.*”
2. Dağlık bölgelerde daha farklı bir şekilde gelişmiş olan ve otlakların dikey doğrultuda yani düzlüklerden dağlara doğru değiştirilmesi ile gerçekleşen “*Dağ Göçebeliği.*”
3. Göçebe çobanlığın bilinen bu iki önemli tipinin dışında, göçebelikten yerleşik hayata geçiş şekilleri olarak nitelenen ara tipler bulunmaktadır. Bunlar göçebelikten farklı olarak yarı göçebelik, yaylacılık ve sürü sahipleri sürüleriyle birlikte gitmez ve sürülere ücretli çobanlar eşlik eder- kavramları ile açıklanan “*göçebe hayvancılık*” (Denker, 1960: 136; KK15, KK31, KK49, KK111, KK175).

Yörükler üzerine araştırmaları olan Mehmet Eröz ise göçebeliği iki ana başlıkta toplamıştır. Bunlardan birisi tam göçebelik, diğeri ise yarı göçebeliktir. Tam göçebeliği de, yatay -sahra/ova- ve dikey –dağ olarak ikiye ayırmıştır.

1.4.2. Göç

Genellikle hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Türk aşiretlerinin göçer hayat tarzına sahip oldukları bilinmektedir. Bu insanlar senenin her mevsiminde hayvanlarını daha rahat barındırabilecek ve besleyebilecek uygun coğrafi bölgelerde yaşamak zorundaydılar. Bu nedenle hayvancılıkla uğraşan Türk aşiretleri geniş meralar, otlaklara ihtiyaç duymuşlardır (KK26, KK27).

Yazın havalar ısındıkça daha serin ve yüksek bölgelere çıkarak hayvanları için elverişli yayılım alanlarına kavuşmaktaydılar. Kışa doğru ise havaların soğumasına paralel olarak tekrar aşağı doğru inerek kışlaklarına gelmekteydiler (KK122). Bu nedenle göçer aşiretlerin geniş coğrafi alanlara ihtiyaçları olması yanında aynı zamanda kolay hareket edebilecek bir konumda olmaları gerekmektedir. Kısaca hayat tarzlarını belirtmeye çalıştığımız göçer aşiretlerinin bir taraftan Orta Asya'da yoğun bir nüfus sıkışıklığı yaşanması, diğer taraftan otlak ve hareket alanlarının kısıtlanması nedeniyle birbirleriyle çatışmaya varan rahatsızlıkları bilinmektedir. Ayrıca bu konuyla ilgili diğer bir nokta da Türk gruplarının Moğol istilasından batıya doğru kaçmak zorunda kalmalarıdır. Bunlardan sonra göçer aşiretlerin yeni yurtlar, otlaklar edinmek amacıyla daha rahat edebilecekleri bölgeleri aramaya yöneldikleri söylenebilir. Yörükler konusunda kayda değer çalışmalar yapan Naci Kum, göçebe Türkmenlerin tarih boyunca gösterdikleri bu hareketliliğin nedenlerini dört noktada toplamıştır (Kum, 1949: 71).

Birinci neden olarak göçebe Türkmenlerin Danişmentliler, Selçuklular ve Osmanlılarla beraber büyük fetihlere katılma zorunluluğunun oluşundan kaynaklandığını belirtmiştir. İkinci neden olarak otlakları bol ve yaylağı elverişli yeni yurtlar edinme arzularının oluşu, üçüncü olarak Türk hükümetleri tarafından yeni zapt edilen yabancı ülkelerdeki halkı Türkmenleştirmek ve az da olsa nüfusu takviye etmek için hükümetler tarafından zorla iskâna tabi tutulmaları ve göçebelerin iskân yerlerini beğenmeyip sürekli yer değiştirmelerini neden göstermiştir. Dördüncü neden olarak da serbest yaşamaya alışmış olan aşiretlerin herhangi bir hükümet baskısına, vergisine, askerliğine katılmak istemeyerek bir çadır, birkaç deve yükü ve sürülerden oluşan, her zaman göçe hazır hareketli, mal ve eşyasını bir anda toparlayıp, kendilerine daha güvenli ve daha rahat yer aramaları gösterilmiştir (Barkan, 1950: 540).

Göçer Türk topluluklarının boş toprak yerleşme ve yayılma ihtiyacının önemli bir fonksiyonu yerine getirdiğini belirten araştırmalar da dikkati çekmektedir. Göçerlerin arzu ve isteklerinden dolayı sürekli batıya doğru hareketlerinin bir taraftan çeşitli akınları ve istilayı desteklerken, diğer taraftan, ilk fethedilen alanların iskânında en önemli rolü oynamış oldukları kaydedilmektedir (Barkan, 1950: 540).

Çalışma yaptığımız bölgelerde özellikle birinci ve ikinci kuşaklar Yörüklüğü yaşadıkları halde, üçüncü kuşakların Yörüklüğü ancak babalarından ve büyükbabalarından duydukları görülmüştür. Hatay Kırıkhan'a iskân edilen Yörükler ise Milli Güvenlik Kararı ile 1960 yıllardan itibaren yerleşmeye başlamış ve 2015 yılına kadar bu durum böyle devam etmiştir.

2. Yaşam Tarzları

Konargöçer Yörükler daha önce ki zamanlar da Boy/Oymak ve Oba şeklinde hayatlarını sürdürürlerdi. Başlarında da genellikle aksakallı ya da ak saçlı denilen ihtiyarlar grubu tarafından seçilen Yörük beyi ya da uç Yörük Türkmen beyi bulunurdu. Yörük Beyi o oba ya da boyun temsilcisi lideri olarak her olayı ve çözümü ihtiyar heyeti ve milletle yapılacak bir toplantı sonrası sonuca bağlardı (KK163, KK195, KK197).

Güngörmüş Yörük dedelerin, aş elek görmüş Yörük nenelerin evlatları! Yalnız Allah'a, Peygamberimize, Kuran'ımıza itaat eden; özüne sözüne sadık; devletimizi, milletimizi, doğamızı, hayvanlarımızı, mirasımızı, tüm değerlerimizi seven, onlara hizmet eden, Oğuz nesli, Türk olan, Yörük-Türkmenlerdir (KK26). Türk milletinin temeli, atası Oğuz Kağan şöyle sesleniyor: “ *O kadar büyüyelim ki, gök kubbe çadırımız, güneş meşalemiz olsun!*” Türk büyüğü Kutluk Bilge Kağan ise : “ *Üstte mavi gök çökmedikçe, altta yağız yer yarılmadıkça senin ilini ve töreni kim bozabilir?*” der.

Gelenek göreneklerine sahip olan Yörük-Türkmenler yaşam biçimleri, dini inançları, örf ve adetleri ile devlet teşkilatlarında bulunmuş, tarihini ve kültürünü hem bozkır dediğimiz göçebe hayatta hem de yerleşik hayatta birlik ve beraberlik ilkeleri doğrultusunda korumuş ve muhafaza etmişlerdir. “*İnsanı yaşat ki, Devlet yaşasın.*” Diyen Osmanlı'nın manevi hocası Edebalı'den Selçuklu Devleti sınır boylarını uç beylerinin korumasını isteyen Aleaddin Keykubat han'a Osmanlı

padişahlarından Osmanlı ulularına kadar Yörük-Türkmenler devletsever, vatansever, bayrak sever olup, her zaman “*Devlet Yaşasın*” demişlerdir (KK26).

Yörükler olarak şunları kendimize vazife edindik Sultan Alparslan’ın mukaddes Malazgirt zaferi ile Anadolu’yu yurt edinmiş olan Yörük-Türkmenler bin yıl sonra milletimiz bağımsız olsun, namerde muhtaç olmasın, geleceğe güvenle baksın diye toprağa, doğaya, hayvanlara sahip çıkarak, gelenek ve göreneklerini muhafaza ederek kültür ve tarihlerini yaşayarak buralara kadar gelmişlerdir. Atalarımız binlerce yıl önce bu toprakları sahiplenmişlerdir. Oğuz’un Kınık boyundan Çağrı ve Tuğrul Beyler, Sultan Alparslan, Anadolu’yu yurt yapmışlardır. Oğuz’un Kayı boyundan Ertuğrul Gazi önderliğinde Osmanlı’nın temeli atılmış, Gazi Mustafa Kemal ile Cumhuriyet kurulmuştur. Bu olay ve olgular çerçevesinde Oğuz olarak bilinen Yörük-Türkmenler her zaman devletin ve milletini bağımsızlığı için mücadele etmiş ve bu emanetleri koruyarak yaşam tarzı ve yaşam kültürü haline getirerek benimsemişlerdir (KK26, KK29). Işığa, güneşe ve aydınlığa yürüyen Yörükler kepenekelerine, yorganlarına binlerce yıldızı, ayı güneşi işlemişlerdir. Boynundaki keyfiyedeki “*kırmızı Türklüğü, yeşil İslam’ı, sarı bereketi bolluğu, mor yiğitliği, beyaz saflığı*” anlatmaktadır.

Sultan Alparslan’ın Malazgirt Zaferi ile Anadolu’yu Türkleştirme ve İslamlaştırma ilkeleri doğrultusunda Orta Asya’dan Anadolu’ya kitlesel göçler meydana gelmiştir. Özellikle Sultan Kılıçarslan’ın Miryokefalon zaferi ile Türkler Anadolu’ya kesin olarak yerleşmişlerdir. Orta Asya’dan, Kafkaslardan Anadolu’ya gelen Yörük-Türkmenler hem Orta Asya’ya ait olan kültür ve geleneklerini hem de dini vecizelerini kendileri ile birlikte getirmişlerdir. Anadolu’ya yerleştikten sonra Anadolu gelenek ve göreneklerini benimsemiş ve bu iki kültür ile birlikte ortak bir “*Sentez Kültürü ve Halk Dini*” vücut bulmuştur (KK26, KK27).

Yörük-Türkmenler Anadolu’ya geldikten sonra hem Selçuklu hem de Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda, fetih politikasında, ekonomik hayatında yer edinmişlerdir. Özellikle Selçuklu Devletinde sınır boylarına yerleştirilen Yörük-Türkmenler sınır güvenliğini ve devletin teşkilatlanmasında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Bilindiği üzere Selçuklu Devleti içinde Türkmenler Ordusu adı altında Yörüklerden oluşan ve sınır güvenliğini sağlayan başlarında “*Yörük Beyi, Mir-i Yörük Beyi, Uç Beyi*” olarak adlandırılan kişiler vardı (KK26, KK30).

Osmanlı Devleti içinde ise hem konargöçer hem de yerleşik hayatı benimseyen Yörük-Türkmenler devletin teşkilatlanması ve sınır boylarının korunması maksadı ile yerleştirilmişlerdir. Ekonomik hayat içinse hayvancılık ile uğraş veren Yörük-Türkmenler ülke ekonomisine hem gıda hem dokuma hem ticaret, vb şekilde katkı sağlarlar. Türk tarihi ve kültürünü yaşatmak, gelecek nesillere aktarmak boynumuzun borcudur. Atalarımız bu toprağın bir karşı için bile kanlarını dökmüş, can vermiş kişilerdir. Bizlerde bu kültürü ve tarihi bilip yaşatmak için elimizden gelen gayreti sarf etmemiz gerekir. Bunun içindir ki Yörük-Türkmenler geleneği muhafaza etmeleri sınır güvenliğini sağlamaları, kültürel özellikleri yerleşik unsurlara aktarmaları için “*İskân Politikasına*” tabi olmuşlardır. Bu iskân politikası hem Selçuklu hem de Osmanlı devleti zamanında uygulanmış ve günümüze kadar uygulanmaya gelmiştir. Yörükler bunun ile birlikte hayvancılık dışında tarım yani kutsal toprak anlayışı içinde toprağı işlemiştir (KK64, KK72).

Hatay Yörük- Türkmenleri ise 1970’li yıllarda başlayan ve Yörükleri yerleştirme ve toprağına bağlılık anlamında “*İskân Politikası*” uygulamışlardır. Özellikle hem hayvancılık hem de tarım ile ilgili bir politika olan bu sistem 1983’den itibaren tamamı ile bütün Yörükler için uygulanmıştır. Tarihi bir anlaşma olan Lozan çerçevesinde Hatay konusu görüşülmüş lakin bir sonuca bağlanmamıştır, daha sonra Ankara anlaşması gereği Hatay’ın kendi kararını kendi halkının vermesi gerektiği belirtilmiştir. Hatay’ın Misak-i Milli sınırları içinde yer almasına ve Gazi Mustafa Kemal’in “*Hatay Türk Yurdudur*” açıklamasına rağmen başta sınırlarımız içine alınamamış lakin bir bağımsız devlet olmuşlardır. 1938 yılında bağımsız Hatay devleti olan bu topraklar daha sonra başta Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen, Başbakanı Abdurrahman Melek ve 40 milletvekilinin 22’sinin oyu ile 1939 yılında anavatanına katılmışlardır. Hatay artık Türk toprağıdır. Gelenek, görenek ve kültür özellikleri bakımından Türk olan bu toprak artık sınırlarımız içinde bir vilayet hüviyeti kazanmıştır. Bunun ile birlikte sıra Hatay’ı Türkleştirme politikasına gelmiştir. Bu politika ise “*İskân Politikasıdır.*” Başta fazla uygulanmayan ama daha sonra 1980-1990 yıllarında yoğun bir şekilde uygulanan bu politika ile birlikte Hatay’ın Türkleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Hatay ve ilçeleri olan Kırıkhan, Hassa, Dört Yol, Payas, Erzin başta olmak üzere iskân politikasına tabi olmuşlardır (Hatay İl Yıllığı, 1973: 341-342). Daha önce hayvancılıkla uğraş veren yayla-kışla pozisyonundaki Yörük-Türkmenler tarımla da uğraşmaya başlamışlardır. Yerleşik

hayata geçen Yörükler hayvancılığa ne kadar bağlı olsalar da eskisi kadar yoğun yapamamaktadırlar. Hem buldukları arazilerin hayvancılığa elverişli olmaması hem de “sıcak-soğuk, sulu- kurak, otlu- otsuz, düz-engebeli” arazi anlayışına bağlı hayvan sürüleri olduğundan dolayı yerleşik hayat onları olumsuz etkilemiş ve günümüzde çok az sayıda ki insanlar bu yayla/kışla durumuna göre konargöçer bir şekilde göçebe olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Özgür yaşamayı kendilerine felsefe edinen Yörükler kendilerine ait kültür ve gelenek özelliklerini ne kadar muhafaza etseler de konargöçer bir yapıya tekrar dönmeleri durumunda gelenek koruyucu, kültür birleştiricisi olarak tekrar hüviyet kazanacaklardır (KK175, KK177, KK190).

Orta Asya’dan Anadolu’ya gelerek hem kültür hem de tarihimizi muhafaza eden Yörükler hem Anadolu’nun hem de bu coğrafyanın Türkleşmesi sağlamakla birlikte Selçuklu ve Osmanlı devletinin teşkilatlanmasında, fetih politikalarında ve kültürel yapılarına büyük katkılar sağlamışlardır. Özellikle sınır boylarını koruyan Yörükler devletlerine bağlı tarihlerini ve kültürel gelenek, görenek, örf ve adetleri hem yaşatmış hem de diğer toplulukları etkilemişlerdir.

3. Kıl Çadır

Bilindiği gibi, Türklerde çadır kültürü göçebeliğe dayandırılır (KK100). Başka bir deyişle göçebenin evi olan çadır, Türklerde başlı başına bir sanat eseri olarak gelişme göstermiştir. Dolayısıyla Yörüklerin kullandıkları çadırlar ve onların döşemeleri Türk sanatının gelişmesinde ve birçok mimari yapının şekillenmesinde de ilham kaynağı olmuştur (KK100). Çadırların dünyada yerleşik düzene geçişte önemli bir etkisi olmuştur. Çoğunlukla dikkati çekmese de, Türk evinin mekân organizasyonu ve oluşumunda Yörük çadırlarının doğrudan etkisi görülmektedir. Türk evinde, evin ana mekânını oluşturan sofa ile odalar arasındaki ilişki, Yörüklerin yaylalarda kurduğu grup halindeki oba çadırlarının düzenlemesine benzemektedir. Onun yerine hemen her odanın içinde oturulabilir, yatılabilir, yemek pişirilebilir, yemek yenilebilir ve hatta yıkanılabilir. Bir odanın çok işlevli kullanılıyor olması, oda içindeki bütün eşyanın taşınabilir nitelikli olmasıyla sağlanmıştır. Bizler göçebeliği terk edeli uzun yıllar oldu ama içimizden birileri zamana inat bu geleneği sürdürüyorlar. Tıpkı Türk evlerinin bu kendine özgü biçimlenişinde olduğu gibi, Türk sanatının bütününe de Yörüklerin katkısı olmuş; göçebeliğin çok renkli,

hareketli ve sürekli yenilenen yaşam biçimleri bir ölçüde adeta Türk sanatının ana karakteristiği halini almıştır (KK203). Türklerin yaşam biçimlerinin zamanla değişimi ile sanatta da özünden uzaklaşan değişimler görülmeye başlamıştır. Bilindiği gibi göçebeliğin zamanla değişimi kaçınılmaz iken, sanatımıza esas kimliğini veren sanat geleneğimizin sürdürülmesi bir esastır ve bütün olumsuzluklara rağmen çok önemlidir. Açık ifadesiyle, kültür kimliğimizin temelindeki değerleri sahiplenme ve onları gelecek kuşaklara sağlıklı bir biçimde taşıma sorumluluğudur. Yörük Çadırı bilindiği üzere kıldan imal edilen asırlardır biz Yörüklerin evi -barkı olmuş muhteşem bir yapıdır. Muhteşem bir yapıdır diyorum zira dünya üzerinde çadırdan devlet kurabilme yeteneğine sahip tek millet Türk Milletidir. Kıl Çadır; öyle herkesin bildiği gibi öylesine bir malzeme değildir. O ki, devletini devesinin sırtında taşıyabilme becerisinin gösteren bir milletin yurdudur Kıl Çadır, Yörüğün ne kadar zeki, güvenilir, çevreci, barışçıl ve insancıl olduğunun bir ispatıdır. Öncelikle çadırdaki kullanılan malzemelerden şu şekildedir;

Yörük Çadırı; öncelikle kırkılan kıllar taranır, pisliklerinden arındırılır. **Kirmanlarda** eğrilen kıl ip haline getirilip çiftlenir buna **Goğşama** denir. Goğşanmış ipler **Istarlarda** dokunur. Çul haline gelen ürün bir ucundan yere ağaç kazıklarla tutturulur diğer ucundan da kuvvetlice asılarak bir kişi tarafından dövülerek hepsinin uzunluğu bir ayara getirildikten sonra 20cm uzunluğunda **çuvaldız** denilen aletlerle 65 cm eninde ve istenilen uzunlukta üretilen **çullardan**, (genellikle 5 Metre) tek sayılar halinde (5-7-9 kanat) gibi yan yana getirilerek ve yine tek sayılar halinde (5-7-9 metre uzunlukta) özel bir teknikle dikilmektedirler. Kanatlar birbirleriyle birleştirildikten sonra, 20 cm genişliğinde **kuşak** adı verilen ve çadıra dikey olarak dikilen her ucuna da **elcek** adı verilen çatal fakat sağlam bir ağaçtan yapılan kuşaklara sabitlenmiş parçalar vardır. Bu ağaçlara da yaklaşık 10 metre uzunluğunda yine kıldan yapılmış adına **örme** denilen saç örüğü şeklinde örülmüş iplerle (iplerin elceklere bağlanma şeklide çok özeldir gevşetmek ve sıkıştırmak için özel bir yöntem uygulanmaktadır) tutturulan çadır, adına **bastırık** denilen pınar meşesi ya da ardıç dallarının çatal bölgesinden bağlanarak üzerlerinin de ağırca bir taşla sabitlenmektedir. Standart çadırdaki 8 bağ bulunur yanlardakine böğür bağı öndekine ön bağ arkadakine arka bağ, dört köşedekine de yan bağlar denir. Direkler olarak ta; **söğen** denilen ardıç dalarından yapılmış yaklaşık 2,5 metre uzunluğunda ağaçlarla, 25x35 cm boyutlarında **çanak** denilen ağaçtan oyulmuş (çadırın

yırtilmasını önlemek için) bir düzeneğin içine yerleştirilerek ayakta durması sağlanmaktadır. Her çadırın ön ve arka kısımlarına kuşaklardan birer tane dikilir ki bunlara **siyeç** denir. Çadırdan akan yağmurun çadırın sitillerine değmesi önlenir. Çadır yanlarına **sitil** denilen çadırın enine ve uzunluğuna göre boyutları değişen iki çulun yan yana getirilmesi ile meydana gelen çadırda duvar vazifesi gören ve 25 cm uzunluğundaki ağaç çivilerle tutturulan malzemelerle örtülür. Her çadırda kırk pencere olur ve bu pencerelere **delik** denir (KK6, KK22, KK203). Burada belirtmekte fayda var çadırın dikiş tekniği, kuşakların dikiş tekniği, siyeçlerin dikiş tekniği ve çulların dikiş tekniği farklı farklıdır ve önem arz etmektedir. Buraya kadar bir çadırın hangi malzemeler kullanılarak ve ne isimler verildiğinden bahsettik. Önemli olanı bu işin mantığındadır. Çadırın kapısı kesinlikle sağ taraftandır. Sağ uğurdur. Sağ selamettir. Sağ berekettir Türk Toplumunda. Çadırın kapısına kesinlikle kilit olmaz. Çadır yapısı ve kuruluşu itibariyle içerisine kesinlikle su almaz en şiddetli yağmur bile üzerinden kayarak akar gider. Ve yine Yörük Çadırı yapısı itibariyle içine çocuklarımız için beşik kurulabilen tek yapıdır. Ayrıca Yörük Çadırı Kışın sıcak yazın ise inadına çok soğuk olur. Aslında fizik kuralına aykırı bir durumdur ancak bu da tabiatın bir gerçeği. İnanmayanları Ülkemizin dört-bir yanında yapılan Yörük Şölenlerinde çadırlarımıza davet ediyorum. Burada bir anımla başlamak istiyorum. Yaklaşık 9 yıl kadar önce Rahmetli en büyük amcama;

-“Amca çadırın kaç direği olur.” diye sorduğum da, biraz da kızarak bana:

- “Allah kaç” diye cevap vermesine o günlerde bir anlam verememiştim.

Bu gün imalatını da yapmakta olduğum çadırı incelediğimde çadırın çullarının hep tek olarak dikildiğini ve direklerinin de hep tek olarak yapıldığını gördüm. O zaman anladım ki Rahmetli amcam bana “Allah kaç” diye cevap verdiğinde aslında verdiği mesaj şuydu: Biz inancımız gereği Allah’ın birliğini çadırlarımızla gösteririz. Yıllar sonra Allah uzun ömürler versin konudan babama bahsederek: Peki baba madem çadırda her şey tek de neden bağları çift diye bir soru sordum, babam da:

-Her Liderin yanında onu ayakta tutacak ikişer kişiye ihtiyacı vardır demişti.

Bizim atalarımız gerçekten o kadar çok zekilermiş ki bir inancı, bir birliği, bir iriliği, bir diriliği bir yönetimi sadece çadırda gösterebilmişlerdir. Çadırın çift olan bağlarından birini çözersen çadırın görüntüsü değişir ve ayakta durması zorlaşır. Bundan başka önemli bir husus da: çadırın ön ve arkasının yerden yüksekliği 125 cm

kadar olmasıdır. Bunun bence iki önemli sebebi vardır: 1.si normal bir insanın boyu 1,65 cm olduğunu varsayarsak çadıra girebilmek için insan eğilmek zorundadır. Zira sekiz tarafından iplerle sabitlenen çadırı kaldırarak girmek çok ta kolay bir şey değildir. Bunun sebebi ise çadıra gelen insanın çadırın kapısından eğilerek girmesi mekâna saygıyı göstermek içindir. (KK13, KK95, KK107).

2.si ise çadırın sahibinin karşına eğilerek gireceği için mekân sahibine de gösterilmiş bir saygıdır, kanaatimce. İşte biz o kadar ince düşünüp, uygulayabilen bir milletiz ki onun için çadırdan bir dünya devleti kurduk. Eğer her çadırda yaşayan bir devlet kurabilseydi, çingeneler şimdiye kadar dünyanın dört-bir yanında onlarca devlet kurabilmeliydi.

Bunun için elimizdekilerin değerini bilmeliyiz diye düşünüyorum. Son söz olarak ta benim gibi çadır imal eden ve benden **Yörük Çadırı** isteyen arkadaşlarıma sesleniyorum. Dört çulu birleştirmek Yörük Çadırı yapmak anlamına gelmez dört çulda Yörük Çadırı olmaz.

İmalatçı arkadaşlarım ne olur, yaptığınız çadırların bir kültürü temsil ettiğin bilerek aslına uygun olarak imal edin. Bizlerden çadır isteyen dostlar ne olur sizlerde isterken çadırlar aslına uygun teknikle dikiliyor mu? diye o arkadaşlarımıza sorun. Bu çadırı ben dikmişim o dikmiş o kadar önemli değil. İşin maddi yönü bir tarafa ne olur, bir devlet kurulmuş olan bu mekânı küçük görmeyelim ve bu kültürümüze hep birlikte sahip çıkalım. Biz o çadıra tüm yaşamımızı sığdırmışız. Biz o çadıra 7 bin yıllık tarihimizi sığdırmışız. O Yörük Çadırı ki bu kadar da saygıyı hak ettiğini düşünüyorum (KK203).

BEŞİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK KÜLTÜRÜ

1. Meslekler

Yörükler geçimlerini yaylada özellikle daha önceki zamanlarda olmak üzere hem geçim sağlamak hem de kendisi için kullanacak eşya ve ürünler için ağaç işlemeciliği dokumacılık ve dericilik mesleklerini yapmışlardır. Özellikle hayvancılıkla uğraştıkları için hayvanın ürünlerinden faydalanmışlardır.

1.1. Ağaç İşlemeciliği

Konargöçerler arasında ağacı işleyebilen usta kişiler olurdu. Bu kişiler ağaçtan kaşık, çomça, oklava, evraaç (şiş), tokmak, tokaç (tokuç şeklinde söylenmektedir), makara, çanak, hatap, ıstar, kirmen, yay yaparlardı (KK132). Ağaç işlemeciliğini bilmeyenler, bu işi yapanlardan satın alırdı. Ormanlık alanda kurulan dağ köylerinde yaşayanlar ağaç işçiliği yaparlardı. Tokmak, tahta, ıstar onlardan satın alınırdı. Günümüzde, ağaç eşyalara olan gereksinimin azalması ve hazır ürünlerin tercih edilmesiyle ağaç işçiliği yapan ustalar çok az kalmıştır (KK47, KK55, KK70). Ahşaptan yapılan ürünlerden belli başlı olanları şunlardır;

Çadır direkleri: Genellikle mezdağ ağacından yapılır. Kolay taşınabilmesi için direk yapımında hafif ağaçlar tercih edilir. Çam ağacı bulunursa çam ağacından yapılır (KK10).

Çivi: Uzun süre dayanabilen, uçları hemen körelmeyen, sert olan ılgın, karamık, murt dalından ya da çilpirt çalısından örgü için mil, çadırın sitillerini tutturmak için çivi yapılır (KK11, KK13).

Et kütüğü: Çınar ağacından yapılır. Ustalarından satın alınır. Yarıldığı zaman yenisi alınır (K.18).

Havut: Devenin sırtına geçirilen semere havut denir. Havut yük çekmek için gereklidir. Havutta bulunan kavisli iki ağaca hatap denir. Hatap ceviz, kavak ağaçlarından yapılır. Her bir hatap iki parçadan oluşur, parçalar karşılıklı birleştirilir. Hatapları birbirine tutturana ağaca işkence ağacı denmektedir. Hatap ve işkence ağacı,

nazarı önlemesi için kara çalından ya da dağın ağacından yapılır. Yörükler arasında havut yapan ustalar olurdu. Baharda yaylaya çıkma vakti geldiğinde havut yaptırılır (KK22).

Istar: Mezdağ, kamalak ağaçlarından yapılmaktadır.

Tarak: Istar tarağı, şimşir, dişbudak veya armut ağacından yapılır. Dokuma sırasında ipi oturtmak için kullanılan tarak, sağlam olması için, pelit ya da pırnal ağacından yapılır (KK19).

Kaşık: Çomça, kaşık ağaçtan oyularak yapılır. Sandal (hartlap), harnıp, zeytin, meşe, şimşir ağaçlarından yapılır. Bunun için keser ve oyma bıçağı kullanılır. Kaşık yapıldıktan sonra iğ ile yakarak (KK136).

Kaval: Kiraz, erik, çilek (hartlap), teynel ağacından yapılır. 9 tutamlı olur. Delikleri ağaç burgu ile oyulur, kavalın üzerine nakış atılır. Kaval işlemi kılıflar içine konulur. Ahşaptan kılıfı da olabilir. Kılıfıyla birlikte üzerindeki ip yardımı ile bele takılırdı. Kavalın satın alındığı da olurdu (KK130).

Kazık: Çadır iplerinin bağlandığı kazıkları ağaçtan kendileri yapardı (KK77).

Kirmen: Kirmen ardıç, şimşir ağacından yapılır. Kirmenin kanatları üzerine çeşitli motifler yapılır (KK 43).

Makara: Çadırın bağlarını gerdirmede kullanılan makara genellikle kürklük ağacından yapılır (KK38).

Oklava: Oklava zakkum, kamalak ağaçlarından yapılır. 110 cm uzunluğunda olur. Oklava yapmak için ahşap ya da demir silgi kullanılır. En son zımpara çekilir (KK18).

Tokaç: Dere kenarlarında, kuyu başlarında çamaşır yıkamak için kullanılan tokaç, çınar ağacından yapılır (KK44).

Tokmak: Çadır kazıklarını çakmak için kullanılan tokmak, kesme ağacından yapılır. Pıynar çalısının budaklasından yapılırsa kolay kolay yarılmaz. Biri kırıldığında ya da kaybolduğunda diğer tokmak kullanılabilir (KK77).

1.2. Dokumacılık

Konargöçerler arasında fabrikasyon ürünlerin yaygın olmadığı dönemde dokumacılık önemli bir uğraş alanı olmuştur. Çadır, çadırdaki kullanılan sergiler, halılar, kilimler, çeyizlik eşyalar hatta giyilen elbiseler dokunarak üretilmiştir. Daha zahmetsiz, daha ucuza üretilen fabrikasyon ürünlerin artmasıyla dokumacılığa olan ilgi azalmış, yaşam biçimlerinin değişmesiyle de tamamen ortadan kalkmıştır. Yün ve kıl ipler yerini pamuk ipliğine, pamuk ipliği de naylon ipliğe bırakmıştır. Yeni ürünler moda hâlini almıştır (Doğaner, 2013: 413-414).

Yerleşik hayata geçen Yörüklerde kadınlar evlerinde ıstarlarını kurarak dokuma işini sürdürmüşlerdir. Evlenecek kızların çeyizi için hediye seccade, halı dokumuşlardır. Daha sonra gelen nesil ihtiyaç duymadığından ıstarda dokumayı öğrenmemişler ve bu tür dokuma zamanla unutulup kaybolmuştur (KK198). Günümüzde geleneksel usulle dokumacılık faaliyeti sürdürülmemektedir. Eskiden yapılan bu faaliyetler için *“Bizler onları dokuyacağız diye canımızı öldürmüşüz. Şimdi işler kolay.”* ifadesini kullananlar olmaktadır (KK31, KK43, KK86). İpi erkekler de eğirirken dokuma işini sadece kadınlar yapar. Erkekler dokuma işine karışmazlar. Dokuma işine yaylada, kışlada, göç esnasında konalgalarda devam edilse de bu iş genellikle, günlerin uzadığı, hava sıcaklığının arttığı, kuzuların büyüyüp iş yükünün azaldığı yaz aylarında, yaylada yapılır. Kadınlar *“Gün uzadı ıstarlarımızı çözelim de dokuyalım.”* derler (KK12). Yayladan göç için bir ay kaldığında dokuma işi hızlandırılır. Dokuma işinde komşu kadınlar, bir birilerine yardımcı olur. Kış ayları havanın yağışlı olması, hayvanların yavrulaması, hayvanların yemlenmesi, günlerin kısa olması gibi nedenlerle dokuma için elverişli bir zaman değildir. Kışın daha az, daha kısa süreli dokuma yapılır (KK112, KK114, KK122).

Çadırın içinde dokuma işi yapılabildiği gibi tezgâh dışarıda, gölgelik bir yerde kurularak da yapılabilir. İstarın ayakları toprağa gömülür. Yanları taşla sağlamlaştırılarak hiç sallanmayacak duruma getirilir. Dokuma işi genellikle gündüz vakti yapılır, hava karardığında bırakılır. Bununla birlikte akşam vakti fener, lüks ışığında dokuma işine devam edenler de olur. Teller, ilmekler sayılır. Halı, kilim vs. dokuyan kadınlar evin diğer işlerini yapmak için ara verirler. Dokuma zahmetli bir iştir. Bu işi yapan kadınların elleri ağrıyıp şişebilir (KK10, KK21, KK73).

Dokunan ürünler çoğu zaman çadırda kullanılır. Ekonomik durumu iyi olmayanlar, güzel, kaliteli dokuma yapabilenler dokuduklarını satarlar. Dokunan halı, kilim vb. satılır, dokuma yapan kadınlar evin geçimine katkıda bulunurdu. Kazanılan para ile hayvanlara yem alınır, evin diğer ihtiyaçlarında kullanılırdı. Kayseri tarafına yaylaya gidenler halı satmak için Yahyalı da kurulan pazara çıkarlardı. İyi bir dokumada iç yüzüyle dış yüzü ayırt edilmez. İpi iyi eğrilmiş, yanırları, renkleri uyum içindedir (KK82, KK83, KK111).

Dokumalarda kullanılan “yanırlar” geleneksel olarak öğrenilen atalardan kalma örneklerdir. Yanırlarda geleneksellik söz konusudur. Motifler çevrede bilen kişilerden örnek, model, görenek alınarak yayılır. Bazen başka bir köyden, obadan örnekler alınır, getirilir. Usta dokumacıların modeli bir kez görmeleri yeterli olur, aynısını çıkarabilirler. Alınan görenek dokuma bitinceye kadar durur. Sahibine geri verilirken içine bir hediye konulur, boş gönderilmez (KK153). Her yanışın ilmek sayısı vardır. Dokuma sırasında ilmekler sayılır. Her dokumada farklı yanış kullanılır. Örneğin kurbağa yanışı halıda olmaz, kilimde olur. Dokumada kullanılan araçlar şunlardır:

Istar: Her türlü dokumanın yapıldığı tezgâha “istar” denmektedir. Istar 5 dakikada sökölüp monte edilebilir. Yerleşiklerin halı tezgâhı olur. Tezgâh konargöçerlerin kullandıkları ıstara göre daha büyüktür (KK39).

Kirkit: dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden ya da ağaçtan yapılmış dişli araçtır. Halı ve kilim dokumada kirkit kullanılır. İlik atıldıktan sonra kirkitle vurulur (KK166).

Tarak halıda, yoz dokumada kullanılır. Istar tarağı da denmektedir. Dokuma sırasında ipi oturtmak için zaman zaman tarakla vurulur. Tarak kirkitten farklı olarak düz vurulur (KK19).

Çulfa: Dokumada ıstar dışında bir de çulfalık adı verilen araç vardır. Çulfalıkta her şey dokunabilir. İstara göre dokuma işi daha az zahmetlidir. Çulfada, kendiliğinden dokunur gider. Pamuklu, ince dokumalar çulfada yapılır. Yörüklerde çulfa yoktur. Köylülerde, başka aşiretlerde olur. Bazı Yörükler yün iplerini ücret karşılığında çulfalarda dokutmuşlardır (KK130, KK138).

Çarpana: Çarpana öküz derisinden ya da ince tahtalardan yapılır. Çarpana çevrilerek model çıkarılır (KK184).

1.3. Dericilik

“Türkler, dericiliği bir zanaat olmaktan çıkarıp bir sanat hâline getirmişlerdir. Bu durumu, giyim-kuşam, koşum takımları ve kullanılan malzemelerin hemen çoğunun deriden olması nedeni ile olağan karşılamak, hatta dericiliği halıda olduğu gibi, Türklerin millî sanatlarından biri olarak kabul etmek gerekmektedir.” (Doğaner, 2013: 427; KK1, KK31). Deri ürünlerden belli başlı olanları şunlardır:

Tuluk: Ayran tuluğu ve su tuluğu vardır. Bu tulukların içi ve dışı tabaklanır. Bu işi genellikle kadınlar yapar (KK27).

Su tuluğu: Davarı kestikten sonra meşe ağacının şevtini kırarlar. Bu giliğin dışındaki kapçıktır. Önce üçe-dörde bölünür, sonra kırılır, derinin içine konur. Deriye biraz da su konulur. Su tuluğu evin kalabalık olmasına göre bir iki tane olur (KK121).

Ayran tuluğu: Ayran tuluğu yapılacak derinin kalın, sağlam olması gerekir. Kalın ve büyük olduğundan kısır hayvan ya da erkek derisi tercih edilir (KK13, KK117,).

Peynir tuluğu: Daha dayanıklı, daha kalın olduğu için bir yaşından büyük erkek hayvanların derisi kullanılır. Peynir derisinin dışının tabaklanmasına gerek yoktur. Dışının kıllı ya da yünlü kalması peynirin bozulmasını engeller. Çok uzunsa kırılarak kısaltılabilir. Deri tulum olarak çıkarılır. Bir tabak tuz, bir tabak yoğurtla ovalanır, üç gün bekletilir. Yıkanır, serip kurutulur. İçi bıçakla sıyrılır. Derinin kuyruk tarafı, tabanı ince deri ile dikilir. Peynir boyun kısmından basılır. Ağzı bağlanır. Bazıları tuluğun alt kısmını dikmezler, ağaçtan düzdükleri çivilerle çivilerler (KK73, KK77).

Pekmez tuluğu: Önceden plastik, teneke vs. olmadığından pekmez deri içine konurdu. Derinin iç yüzü kalkıp pekmeze karışabileceğinden dış yüzü içe getirilip kullanılır. Derideki kıl jilette kazılır. İçi yoğurt, tuz, seğ ile temizlenirdi (KK2, KK36).

Çarık: Yemeni, kundura, lastik ayakkabı ve çizme giymeye başlanmadan önce kadın ve erkekler ham gön çarık giymekteydi. Koyun, keçi derisi ince olup çok dayanmadığından daha kalın olan deve, öküz, camız derisinden çarık yapılırdı (KK90, KK101).

Tütün dağarcığı: Tütün plastik ya da bez içerisinde çabucak bozulduğundan deri dağarcık içerisine konulurdu. Tütün dağarcıklarına 5-10 kilo tütün konulabilirdi (KK121).

Ekmek dağarcığı: Post: Post olarak yüzülen deri, seccade olarak kullanılır (KK149).

Körük: Demirciler tarafından ateşi harlamakta kullanılan körük, keçi ya da geyik derisinden yapılırdı (KK136).

2. Halk Baytarlığı

Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” denmektedir (Boratav, 1999, s. 122).

Halk hekimliği çerçevesinde Yörüklerin sıkça başvurdukları tedavi şekillerinden birisi yakı vurma yöntemidir. (KK105, KK113, KK200) Soğuk algınlığı, karın ağrısı ve ishal ile seyreden halsizlik vakalarında çoğu zaman uygulanır. Yakı, tedavi amaçlı hazırlanan bir karışım olup ayvadene, yavşan, oğlan otu, soğan, kekik, hayıt yaprağı, ardıç tohumu, tehnel yaprağı ve tohumu dövülerek bunlardan birisi veya birkaçı ile arpa unu yoğrulup kömbe şekline getirildikten sonra hafifçe pişirilerek elde edilir. Hazırlanan yakının üzerine püse sürülüp deve yünü içerisine konulur ve karına sarılmak suretiyle hasta tedavi edilmeye çalışılır (KK10, KK36, KK59, KK101) Yörükler için her durumda önemli bir ilaç vazifesi gören çam, katran ve ardıçtan elde edilen püsedir. Püse, karın ağrısı Yörüklerde Halk Hekimliği ve ishal için göbeğe sürülür. (KK1, KK26). Çıban türü irinli yaraların patlatılmasında hamur ile püse uygulanır ve bu şekilde irin akıtılarak tedavi edilir. Kurşun yaralanmalarında kurşunun doku içerisinden çıkarılmasında da sıcak püse kullanılır Halk hekimliğine bağlı tedavi yöntemleri oldukça çeşitlilik gösteren Yörükler, ağrılı ve sancılı bir şekilde seyreden böbrek taşlarını düşürmek için farklı bitki türlerinden

yararlanırlar. Binbaşı otu, kiraz sapı, avokado yaprağı, kuşekmeği bitkisi, altın otu, mantuvar, çaltı tohumu, şevketi bostan, mısır püskülü ve böğürtlen kökü kaynatılıp hastaya suyu içirilir. Yine keklik ve tavuk taşlığının içindeki ince zar kurutularak un haline getirilip bal ile karıştırılarak hastaya yedirilir. Bazen de un haline getirilen tavuk taşlığının iç zarı su ile içirilir. Turp, maydanoz ve yoğurt suyu içirmek de taş ve kum düşürmek için uygulanan tedavi yöntemleri arasında yer alır (KK25). Boğulurcasına boğaz ağrısına, nefes darlığına ve öksürüğe neden olan; özellikle yaz döneminde koyun ve keçi sürülerinin içerisinde yaşayan ve Yörükler arasında sıçak adı verilen bir sinek türü bulunur. Bu sinek karabaşlı canlı kurtçuklarını havadan belirli bir mesafeden ağız, burun, göz ve kulaklara bırakır ki Yörükler bu duruma maruz kalan kişiye sıçak sıçmış derler. Eğer sinek, ağız ve buruna kurtçuklarını bırakmışsa boğaz ve genizde batma, yanma ve ağrı ile akıntı başlar. Göze bırakıldığı durumlarda gözde ağrı, batma, yanma, şişlik ve kapanma olur. Kulaklara atması durumunda kurtçuklar boğaza indiği gibi ağrı, yanma ve batma ile kulaklar kapanır. Boğazda kurtçukların hareketi hissedilirken aşırı derecedeki boğaz ağrısı ve boğulurcasına öksürük ile seyreden nefes darlığı oluşur. Karacaotu adı verilen bir bitkinin tohumları toplanıp kurutulduktan sonra gerektiği zaman balmumu ile karıştırılıp hamur haline getirilerek kullanılır. Bu karışım kızgın bir nal veya metal bir kap üzerine konulur ve ocakta iyice ısınmış bir taşın üstünde duran su dolu bir tasın içine bırakılır. Sıçak kurduna maruz kalmış kimse başını örtünün altına sokarak sıcak sudan çıkan zehirli buharı içine çeker ve uyuşukluk hisseder. Böylece sinek kurtları, hasta sümürüp öksürdükçe ve gözlerini hareket ettirdikçe baygın bir durumda sıcak suyun içine düşer ve bu işlemde birkaç hafta sonra hasta tamamen iyileşir (KK86). Yine göze bir et parçası sarıp kurtçukların çıkması sağlanmaya çalışılır. Susuz rakı veya tütünü ıslatıp suyunu içirmek de sıçak kurtlarının etkisinden kurtulmak için uygulanır ancak bunların sıçak otu kadar faydası yoktur (KK33, KK65, KK177, KK181). Basur veya mayasıl olarak bilinen hastalık için henüz yağmur görmemiş devetabanı otu yanında kaplumbağa kanı ile ardıç püsesi kaynatılıp içirilirken kirpi eti pişirilerek yedirilir hatta kına ile püse karıştırılarak hap yapıp yutturulur. Çocuk sahibi olmak için uygulanan yöntemler yanında Yörüklerde hamile kadınların kolay doğum yapmaları için birtakım tedbirler alınır. Özellikle Varsak Yörüklerinde doğumu yaklaşan ve bunalıma giren kadın son günlerde تنها yerlerde gezdirilmek suretiyle ruhen rahatlatılır. Böylece rahimdeki bebeğin düzgün

bir şekilde kanala yerleşmesi sağlanır. Doğum sancısı başlayan kadına öd ağacı suyu içirilir Yörük kadınlarının çoğunun dağda koyun veya keçi güderken kendi başlarına doğum yaptıkları olur. Çadırda yapılan doğum esnasında çadırın iki direği arasına bir kolan gerilir ve sancılı kadın, dizleri üzerinde bu kolana tutunarak ıkınırken daha iyi destek alır ki kadın yatırılmadan ayakta doğum yaptırılır. Doğumdan sonra anneye, pekmez ve sadeyağ karışımından hazırlanan gıda sıcak bir şekilde yedirilirken doğum sonrası rahim içi yaralara da iyi geldiği düşünülen sadeyağlı sıcak pekmez en iyi gıda olarak görülür (KK165). Doğumu izleyen üç dört gün içerisinde yeşillik türü herhangi bir şey verilmez ve soğuk su içirilmez eğer doğumdan sonra kadının sütü gelmez ise hemen yıkanıp temizlenen kadına un bulamacı, aş, süt ve çorba cinsinden sıvı gıdalar verilir. Doğumdan kaynaklanan ağrılarda koyun veya keçi kesilip deri sıcak iken hastanın karnına sarılır. Bodur Mahmut adı verilen bitkinin çiçeği kaynatılıp suyu doğum yapan kadına içirildiği gibi iki damla kekik yağı şekere damlatılarak bu şeker kadına yedirilir (KK143). Ayrıca hamilelik sürecinde oluşan doğum lekelerinin giderilmesi için doğumdan hemen sonra kadın, ilk ağız sütünü memesinden kendi saçlarına sağıp ve bu saçlarla yüzünü siler (KK79). Doğum yapan kadınlarla ilgili bu tür uygulamalar yanında bebek doğunca mersin bitkisinin yapraklarına sarılır. Yine bebek, kırk günlük olunca terinin kokmaması düşüncesiyle tuzlanır. Bebeğin vücuduna topalak tozu, tuz, karanfil, tarçın ve bal karışımı sürülüp bir süre bekletildikten sonra ılık su ile yıkanıp kundaklanır (KK112). Tuzlama işlemini doğumdan sonra birkaç gün içinde yapanlar olduğu gibi bu işlem kırklanma sürecinde de gerçekleştirilir. Tuzlama dışında yeni doğanlar için uygulanan bir diğer yöntem ise yeni doğan bebeklerin başı sargı ile sarılıp baş şekli yapay olarak değiştirilir. Bu işlem genellikle bebek kırklı iken kaş üzerinden ve kulakların üst hizasından kafa arkasında düğümlenmek üzere yumuşak bir tülbent ile baş sarılarak yapılır. Uygulanan yöntemle kafa, özellikle alın yumru olmaz yani düzgün bir şekil alır ve kafa arkası da çok çıkıntılı olmaz. Böylece kafatasına önden arkaya doğru düzgün bir meyil verilir Çocuklarla ilgili başka bir husus erkek çocukların sünneti olup Bulgar dağında yaşayan Yörüklerde olduğu gibi genel olarak diğer Yörük obalarında da erkek çocuklar toplanıp, obaya gelen abdallara sünnet ettirilir. Sünnetten sonra yaranın çabuk iyileşmesi ve tedavi için tomurcuk mantar tozu kullanılır Yine Antalya Yörüklerinde kaynatılıp soğutulmuş hazırlanan tuzlu su,

sünnet sonrası kanamayı durdurmak ve tedavi amacıyla kullanılır (KK33, KK65, KK177, KK181) .

Yörükler, yaşadıkları doğal ortamlarda yıllardır süren hayat tecrübeleri ve bilgi birikimleri sonucunda insanlarda görülen hastalıkları tedavi etmek için çeşitli geleneksel yöntemler geliştirmişler ve uygulamışlardır. Uygulanan her yöntem tedaviye tam olarak cevap vermemekle birlikte tecrübeler neticesinde genellikle yararlı görülen yöntemler kullanılmıştır. Tedavi işlemi içerisinde yaşanan çevrede bulunan bitki türlerinin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Hayvanlardan elde edilen bal, süt, yağ, yumurta ve deri gibi ürünler de tedavide önemli bir yer tutmaktadır (KK31). Farklı bölgelerde yaşamalarına rağmen benzer tedavi yöntemleri yanında yaşanan bölgenin özelliğine uygun olarak yetişen bitki türlerinden yararlanılmış ve farklı tedavi yöntemleri de uygulanmıştır. Benzer uygulamalar kültürel bütünleşmenin, farklılıklar ise bu alandaki kültürel zenginliğin birer göstergesidir. Yörükler, geleneksel de olsa zengin bir halk hekimliği bilincine sahip olup hastalıklara karşı çoğu zaman yaşanmışlığın ve belirli bir birikimin sonucunda çareler üretmişlerdir. Bu nedenle tedavi yöntemleri içerisinde kullanılan bitki türleri ile somut uygulamaların tıp ve ilaç bilimi alanında yerini alması önemli olup bu alanda yapılacak çalışmalar için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. (Ak, 2017: KK33, KK65, KK177, KK181).

3. Renkler Ve Anlamları

Renkler, Türk toplumları arasında şehir, dağ, deniz ve ova ve gölleri adlandırmada hatta yönleri ifade etmek maksadıyla da kullanılmıştır. Türklerin tarihte görüldüğü ilk dönemlerden itibaren toplumsal ve askeri örgütlenme içerisinde önemli bir yer işgal eden atların genellikle renkleriyle (Boz, Doru, Ak, Yağız vs.) adlandırıldığını biliyoruz. Hun imparatoru Mete'nin, Çin'e gerçekleştirdiği bir kuşatmada atlarını renklerine göre dört tarafa yerleştirdiğine dair bir Çin belgesinde doğuda kır, güneyde doru, batıda ak, kuzeyde yağız atlar yer almışlardı şeklinde geçen ifade, eski Türklerde renklerin hem askeri yerleşimde, hem de yönleri ifade etmede kullanıldığını gösteriyor. Göktürk ve Uygur devlet geleneğinde de çadırların renklerine bağlı bir hiyerarşik düzen kurulumu, kağanlar Altın işlemeli otağda oturur ve kırmızı elbiseler giyerdi. İslamiyet öncesi Türklerin Göktanrı inancının etkisiyle gökyüzünün rengi olan mavi renge ayrı bir önem

verdikleri anlaşılıyor. Bu itibarla Oğuz Destanı'nda geçen Oğuz Han bir gün Tanrı'ya ibadet ederken birdenbire ortalık karardı. Gökten mavi bir ışık düştü şeklindeki ifade, Oğuz Türklerinin bu renge bir kutsallık atfettiğini gösterir. Birçok İslam ve Türk devletlerinde renkler, politik ve toplumsal bir temsil unsuru olarak kullanılmıştır. Kaynaklar, dikkatle incelendiği zaman görülecektir ki, İslam ve Türk geleneğinde renkler, çoğu zaman keyfi ve rastgele olmanın dışında bilakis devletin ve o devlete bağlı toplumun bir şekilde aidiyet ve sembol unsuru olarak kullanılmıştır. Spesifik bir konu olması ve tarihi kaynaklarda dağınık bulunması sebebiyle, İslam/Türk devlet ve toplumlarında köklü bir geleneği ifade eden bu konu pek incelenmemiş veya yalnızca siyasi anlamları üzerinde durulmuştur. Oysaki İslam/Türk toplumlarında renklerin yeri geldikçe sosyal, dini ve fikri anlamları da olduğunu, bazen bir iletişim aracı olarak, bazen de yas, sevinç, samimiyet duygularını ifade etmek için kullanıldığını, uğur ya da uğursuzluk addedildiğini görmekteyiz. Bugün renklerle ilgili birçok alışkanlıklarımıza da temel teşkil etmesi bakımından bu tarihsel geleneğin aydınlatılması önem taşımaktadır. Bu makalede, kaynaklar ışığında, İslam/Türk devlet ve toplum anlayışında renklerin ifade ettiği siyasi, toplumsal, manevi ve temsili anlamları üzerinde durulacaktır (Kütük, 2014: 142, 166).

3.1. Kırmızı Renk

Kırmızı renk kimi zaman aşkı kimi zaman canlılığı kimi zamansa gençliği temsil etmektedir. Kırmızı renginin çevresindekilere verdiği mesaj hep tutkulu hep dinamik olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Dinamizminde öncülerinden oluyor bu tonuyla kırmızı renk. Kanın renginin de kırmızı olmasından dolayı aynı zamanda bu renk yaşamla da yakından ilişkilendirilir. Aynı zaman da kırmızı renk bayrağı temsil etmekte olduğu için önemlidir.

Boşuna dememişler, “*Türk'ün gözü aldadır*” diye. Tonları ve değişik adlandırmalarıyla al veya kızıl diye de bilinir. Türk kültüründe güneyin rengidir kızıl (KK26, KK27). Ateşin ve alevin rengi kırmızıya daima büyük bir değer verildi ve sevgi gösterildi. Bu renk halk ordu ve savaş geleneği haline getirildi. Sembol yapıldı. Kırmızı renk sancak ve bayraklarda sıkça kullanıldı. Kırmızı renk Türklerde genellikle “*savaş bayrağı*” olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

3.2. Mavi Renk

Özellikle stresli bir hayatı olan insanların odalarında maviyi mavinin tonlarını kullanması çok faydalı olabilmektedir. Aynı durum iş yerleri için de geçerlidir. Eğer çalışma veriminizi arttırmak ve daha sakin bir şekilde işinize odaklanmak istiyorsanız maviden yardım alabilirsiniz. Dinginliğin anlamına sahip olan bu renk insanı alıp huzurun kucağına koymaktadır resmen. Özellikle maneviyatla ve hayal kavramlarıyla ilişkilendirilir. (KK1, KK26). Ayrıca Türk kültüründe genellikle “gök” rengi olarak ifade edilen mavi kutsal sayılan göğün ve suyun simgesidir. Göğün de ululuk, kutsallık, anlamı vardır. Sonsuzluğu, türeyişi, emniyet ve dinginliği çağırır. Dostluk, sadakat, refah, aydınlık, temizlik ve ruhanilik simgesidir.

Gök rengi aynı zamanda bir yön adı olarak da doğunun, doğumun, varlığın, başlangıcın, ilk olma durumunun ifadesi olarak kabul edilmiştir. Kültürümüzde gökyüzü kubbeye benzetilir ve gök kubbe olarak anılır. Bu yüzden ki cami, medrese, türbe, minare gibi yapılarda gök renk kullanılır (KK166, KK200).

Sessizlik, sonsuzluk, huzur ve duygusallığı ifade eder. Aynı zamanda mavinin bir tonu olan “turkuaz” Türk rengi olarak bilinir. Denizin ve gökyüzünün bir rengi olması itibarıyla sonsuzluk ve huzur kavramları bu renk ile karşılanır. Ayrıca mavi nazara karşı da koruyucudur. Mavi nazar boncukları vazgeçemediğimiz aksesuarlar içinde en ön sırada gelmektedir (KK26, KK27, KK45, KK78).

3.3. Sarı Renk

Sarı genellikle dikkat çekici ve geçici bir renk olarak anılır. Taksilerin sarı olmasının nedenini de bu olarak gösterebiliriz. Anlık olarak kişilerin dikkatini çekmek amacı ile kullanılır. Ayrıca sarı rengi gözü en çok yoran renkler arasında yer almaktadır. Eğer bir bebeğin odası sarı renk ile boyanırsa bebeğin sürekli ağlamasına neden olabilir. Eğer sarı rengini çok az miktarda kullanıldığında huzur verebilir ancak burada sarının sönük tonlarından tercih etmek gerekir. Sarı renkten hoşlanan kişilerin özgür bir yapıları olur genellikle. Değişime ayak uydururlar ve bundan da hoşlanırlar. (KK11, KK126, KK149). Ayrıca sarı renk merkezin hâkimiyetini ve gücü ifade eden sarı, tarihte Türklerin sıkça kullandığı renklerden biriydi. Türk

kültüründe sarı aynı zamanda felaketin, kötülüğün, hastalığın, yabancılığın, düşmanlığın ve nefretin simgesi olarak da adlandırılmaktadır.

3.4. Yeşil Renk

Doğayı çağrıştırmamasından dolayı aynı zamanda doğallığı, huzuru ve sakinliği de beraberinde getirir. Doğadan gelen anlamla birlikte yeşilin anlamları arasında gençlik, yenilik, dinamizm, ümit ve dinçlik de yer alır. Yeşil renk insanlara umut etmeyi ve yaşamı vaat eder bir nevi (KK65). Nefes alınan her anda yeşilin etkisini düşündüğümüz zaman bu anlamlara sahip olması çok normaldir. Hatta bazı kültürlerde orta yaşlı gelinler doğurganlığı simgelemek amacıyla yeşil renk giyerler. Yeşil rengin anlamı çoğalmak, çoğaltmak da olarak da tanımlanabilir çoğu zaman. Sinirler üzerinde sakinleştirici bir etkisi olan yeşil rengin hastanelerde kullanılmasının amacıysa hastaların rahatlamasını sağlamaktır. Hasta kişiler yeşil renkten güç alarak farkında olmadan umut dolar ve sakinleşirler (KK16, KK20). Ayrıca yeşil renk ümit, sevinç, niyet, kutsallık ve bereket bolluk ve rahatı sağlayan sembol olarak da kullanılır.

3.5. Kara Renk

Siyah rengin anlamı hem iyiye hem de kötüye yorulabilir. Bu da tartışmaların en büyük çıkış noktası olur. Karanlığı, suçu, gizemi, kötüyü simgeleyen siyah aynı zamanda sadakat, sabır, dayanıklılık, bilgelik ve güvenirlikle de ilişkilendirilir. Karanlığın insanda oluşturduğu çağrışımların hayli fazla olması da siyah rengin kafa karışıklığını ortaya çıkarır. Renklerin anlamları ve insan üzerindeki etkileri hayli değişken olduğu için farklı iki insan için siyah rengin tanımı farklı olabilir. Siyah renkten hoşlanan kişileri de özgüvenli, azimli ve kararlı kişiler olarak tanımlamak mümkündür (KK115, KK166, KK200).

Kara, Orhun Yazıtları'nda yağız olarak belirtilmekte ve *“üstte mavi gök, altta yağız yer”* şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla kara toprak olarak ortaya çıkmaktadır. Türkçemizde bugün bile kullandığımız *“kara haber”*, *“kara ölüm”*, *“ölüm bir kara devedir, her kapıya çöker”* vb. Kullanışlar yüzyılların ötesinden günümüze aktarılan sözlü kültür ürünlerindedir.

3.6. Beyaz Renk

Herkesin bildiği bir anlama sahip beyaz; saflık, temizlik. İnsana huzur veren, aklında şüphe bırakmayan bir renk beyazdır. Genellikle iyiyi temsil eder. İyilik beyaz rengin en önemli anlamı olarak da ifade edilebilir (KK87, KK99). Renklerin anlamları kısaca belirtilecekse eğer beyazın payına düşen kesinlikle saflık olur. Gelinlerin beyaz giymesinin amacı da budur. Ayrıca şeffaflık anlamına da sahip olan beyaz renk genellikle doktorlar ve hemşireler tarafından da tercih edilmektedir. Buradaki amaç hastaya güven vermek ve rahatlamasını sağlamaktır. Beyaz rengin ışığı yansıtma özelliği aynı zamanda ortamların daha serin olmasını da sağlar (KK161). Bu nedenle yaz aylarında en çok beyaz kıyafetler tercih edilmektedir. Beyaz rengi seven insanları tanımlamak gerekirse bilge, aydın, düşünmeyi seven, hayal dünyası geniş ve soğukkanlı sıfatları yeterli olabilir (KK31, KK66). Ayrıca beyaz rengin, Türklerin en eski inançlarından olan Şamanist dönemle ilgili bazı manevî inanmalarından kaynaklanarak ululuk, adalet ve güçlülük anlamları kazandığı görülmektedir. Ak sözü ve rengi Şamanî Türk inançlarından arılık ve yüceliğin sembolü haline gelmiştir. Bu yüzden ak renk için “*baş renk*” de diyebiliriz. Devletin ululuk, adalet ve güçlülüğünün bir sembolüdür. Devlet büyüklerinin özellikle savaşlarda giydikleri bir giysi, elbise rengidir. Askerî birliklerin içinde üst subay veya komutanların kendilerini askerlerden ayırabilmeleri için beyaz giydikleri anlaşılmaktadır.

3.7. Mor Renk

Mor rengin anlamı nedir sorusuna verilebilecek cevaplar lüks hayat, zenginlik ve zarafet olur. Ayrıca dinamik bir renk olan mor romantizmi, duygusallığı ve tutkuyu da simgelemektedir (KK129). İnsanda heyecan uyandıran ve insanın harekete geçmesini sağlayan bir renk olarak da ifade edilebilmektedir. Bazı insanlar mor rengin sağladığı gösterişi dekorasyonlarında kullanmayı ve evlerine gösterişli bir hava vermeyi sevebilir. Ayrıca morun açık tonları genellikle insanlara ilham vermektedir. Çalışma odalarında maviden sonra tercih edilen ilk renk bu nedenle mor olmaktadır. Beyinsel faaliyetlerin ve sanatsal düşüncelerin artmasını sağlayan bu renk ifade edilen özelliği sayesinde sanatçıların da vazgeçilmezi olabilir. Mor rengi seven ve mor renkten ilham alan kişiler genellikle duygusal ve ruhsal dünyasına önem veren kişiler olabilirler. (KK105, KK176, KK203).

3.8.Keyfiye ve Renkleri

300 yıl süren göç müddetince, yolda birbirlerini bu renklerden yapılan örtülerden tanıyan kardaşlar, karındaşlar karşılama ve buluşmadan haz duydukları keyif aldıkları için birbirlerini tanımaya vesile olan bu parolaya “Keyfiye” derlermiş (KK26, KK27). Bilinen sebeplerden dolayı ecdadımız Orta Asya’dan Anadolu’ya göçü başlattıklarında yolda önceden gidenlerin, sonradan gelenleri, sonradan gelenlerin önceden gidenleri tanıyabilmeleri için bir “*Alamed-i Farika*” olması gerektiğini düşünür (KK26, KK27, KK28). Aksakallılar birbirlerini yanına yaklaşmadan tanıyabilmek için bir yaz günü çadırlarında oturup bu konuyu görüşürken hafiften yaz yağmuru yağıyor ve biraz sonra diniyor. Yaz yağmurundan hemen sonra gökte bir Alem-i Sema yani Semadaki Alem (Gökkuşağı) oluşuyor, yaşlı aksakallılarımızdan birisi bunu fark ediyor. “*İşte parolamız bu renklerden oluşsun*” der. Çadırda bulunan ulu aksakallılar kabul ederler. Gökkuşağında bulunan renklerden kumaşlar dokuyarak, her rengin mana ve muhtevasını birlikte açıklarlar. Bu doğrultuda:

Beyaz Renk: Duruluğu, sadeliği ve temizliği ifade etsin.

Yeşil Renk: İmanımızı, muradımızı ve İslam’ı temsil etsin.

Mor Renk: Hoşgörüyü, affediciliği ve sevgiyi ifade etsin.

Kırmızı Renk: Bayrağımızın rengini ifade etsin.

Sarı Renk: İşi, bolluğu, bereketi, buğday başağını temsil etsin.

4. Unvanlar Ve Lakaplar

Lakap takmak, çeşitli isimlerle yakıştırmalarda bulunmak, ilimizde olduğu kadar ülke sathında ve dünyanın birçok yerinde rastlanır. İnsanların daha kolay tanınmasına yönelik kimi çevrelerde lakapların kullanıldığına tanık oluruz. Tepkiyle karşılansa da gerek küçümseme gerek tanıtım adına hala kullanılmaktadır. Kimileri bu lakaplardan hoşnut olurken, bazıları bu lakap takılmaldan büyük rahatsızlık duymaktadırlar (KK27, KK100).

Lakaplar insanoğlunu tanıtmak için faydalı ise de hakaret ve küçümseme içerdiği, yerme, alay etmek için kullanılır olması elbette yanlıştır. Lakin bazıları bu

tür lakaplarla övünerek kendilerine benlik kattıklarına tanık olursunuz. Birilerini tanıtmak ya da yermek için çeşitli yakıştırmalar ve lakap takıldığını biliyoruz. Birisinin özelliğini, meziyetini, şeklini, şemalını belirtmek için ardından söylenen ve takılan isimler insanlığın varlığından bu güne kadar süre gelmiştir (KK45, KK78). Ayrıca vücudunun bir yerinde bir özrü varsa, bu özürle tanınıyorsa insanların onu o şekilde tanınması toplumsal bir olgudur. Çolak, Topal, kel, kör, parmaksız gibi yakıştırmalar birileri tarafından önlenmesi mümkün değildir. Çevremizde de bu yakıştırmalar halen söylenmektedir. Toplumlarda lakaplar, ailelere verilen isimler o aileyi soyadından daha öncelikli tanıtmaya vesile olur (KK56). Soyadı kanunun çıkmasına rağmen hala yaygın bir biçimde kullanılması, aile bireylerini tanıtilmasında, yanlışlığına rağmen yararlı olmuştur. Kütüklerine işlenirse, mezar taşlarına yazılmasa da yaşam boyunca onlar ve hatta ailesi bu lakapla anılırlar. Zındık, Gavur, Kure, Cin, Çamur, Deli ve daha nice... Milliyetleri ve aşiretleri ile anılanlar, mesleklerinden dolayı lakap alanları görmek, duymak mümkündür; Bazı insanlar hayvanlardaki şekil, meziyet ve karakterlerle benzeştirilerek çeşitli yakıştırmalar yapıldığına tanık oluyoruz. Koyun, Eşek, Serçe, Aslan, Horoz, Ayı bunlardan bazıları. Onlar bunu kabul etmese bile toplum onları tanıtmak için bu sıfatlardan yararlanırlar. Bir zorunluluk bir mecburiyet kabul edilmese bile söyleyenleri engellemek mümkün değildir.

Kullanılan Lakap ve Unvanlar:

- 1. Bıyıklı Hüseyin:** Bıyığı uzun ve sık olduğundan dolayı pala bıyıklıdır bundan dolayı da Bıyıklı Hüseyin diye anılır.
- 2. Çolak Ömer:** Kolu çolak olduğundan dolayı Çolak Ömer diye anılır (KK27).
- 3. Parmaksız Salih:** Kumar oynadığından dolayı sinirlenerek bazı parmaklarını kesmiştir. Bundan dolayı Parmaksız Salih olarak anılır (KK121).
- 4. Kara Ali:** Renk olarak kara renkli olduğundan dolayı Kara Ali olarak anılır (KK39).
- 5. Sarı Ali:** Sarı tende olduğundan dolayı Sarı Ali olarak bilinir (KK86).
- 6. Gavur Ali:** Türbede ettiği bir küfür sonrası Gavur Ali olarak adlandırılmıştır.
- 7. Deli Bayram:** Geçirdiği bir kaza sonrası akli dengesini yitirdiği için Deli Bayram olarak anılır.

8. **Kürt Mehmet:** Çocukken durmadığı için bir kürt ailesinin yanına götürüldüğü için Kürt Mehmet olarak kalmıştır(KK23).
9. **Güzel Ali:** Soy isminden dolayı güzeller olarak adlandırılırlar bundan dolayı da Güzel Ali olarak anılır.
10. **Horoz Mulla:** Tipi horoza benzediğinden dolayı Horoz Mulla olarak bilinir.
11. **Şişko İbo:** Şişman olduğundan dolayı bu lakap ile anılır.
12. **Kara Ömer:** Kara tende olduğundan dolayı Kara Ömer olarak bilinir (KK200).
13. **Uzun İbo:** boyu uzun olduğundan dolayı Uzun İbo olarak bilinir (KK45).
14. **Terlikli Fevzi:** Başından Terlik olarak adlandırılan şapkayı bırakmadığı için Terlikli Fevzi olarak bilinir.
15. **Antepli Mehmet:** Antepli olduğundan dolayı bu lakapla zikredilir.
16. **Koca Mehmet:** Heybetli olduğundan ve çok yemek yediğinden Koca Mehmet lakabı ile anılır.
17. **İnneci Hacı:** İnneci gurubu olarak bilindiklerinden dolayı İnneci Hacı olarak bilinir (KK90).
18. **Bıçkı Osman:** Küçükken bıçkıyı çok kullandığından dolayı Bıçkı Osman olarak bilinir.
19. **Garip Hasan:** Kendi haline olduğundan dolayı Garip lakabını almış ve Garip Hasan olarak bilinir.
20. **Kamyoncu Halil:** Kamyoncu olduğundan dolayı bu lakabı ile zikredilmiştir (KK78).
21. **Kara Abdullah:** Kara tenli olduğundan dolayı bu lakabı almıştır (KK89).
22. **Gözlüklü Hatça:** Derecesi yüksek gözlük kullandığından dolayı bu lakabı almıştır.
23. **Yörük Ana:** Zeytin dalı hareketinde Mehmetçiğe kurban kestiği ve Yörük olduğu için bu isimle zikredilir.

5. Yörüklerde Dil

Millet olmada dil çok önemli bir unsurdur. Büyüklerimiz dili ana sütüne benzetirler. Çok yerinde bir benzetmedir bu. Ana sütü ve benzeri gıdalardan mahrum olan bir çocuk, nasıl hayatını devam ettiremezse, ana dilinden mahrum olan

bir millet de hayatiyetini devam ettiremez. Dikkat edilirse, asimile olan milletlerin ilk kaybettikleri ya da yozlaştırdıkları ulusal değerlerin başında dilleri gelmektedir. (<http://www.yumuktepe.com/yoruk-oymaklarında-kelimeler-okkes-karabacak>; Aydın, 2017: 133-146).

Aşağıda verilen sözcükler içerisinde daha çok Kırıkhan Yörüklerinin kullandığı ancak Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de kullanılan sözcükler vardır.

Ağanak : Hayvanlarda doğum öncesi dışarı çıkan su torbacığı. (KK3)

Ağırlık : Başlık parası veya başlık parası karşılığı mal. (KK13, KK192, KK199)

Ağırık : Götürülemeyen geride bırakılan yük fazlalığı (Ağırlıktan bozulma).

Ağız : Koyunların koyu kıvamdaki ilk sütü. (KK50, KK62, KK133)

Alaçık : Bir kaç ağaç parçası üstüne çul ve benzeri şeylerin örtülmesi ile elde edilen çadır veya çadıra benzer ev.

Algın Alık : At eşek gibi yük hayvanlarının üstüne örtülen keçe ve benzeri şeyler.

Arkaç: 1- Dokumada enine geçirilen ipler. 2- Meyilli ipler

Arkalaç : Yükün sırtta dokunmaması için, yük ile sırt arasına alınan keçe.

Arslık : Erkekliği ve dişiliği tam belli olmayan (KK5, KK139)

Bartıl: Başlık parası veya başlık parası karşılığı mal.

Bay vermek: Yufka yürekli olmak, şefkat ve merhamet.

Belgizar : Hatıra, hatırlamaya vesile olacak herhangi bir şey.

Berkitmek : Hızlıca vurmak (KK173).

Bicik : Meme. (KK6)

Bor : Küf, pas, işlenmeyen arazi (KK16, KK32, KK38)

Botlamak : Devenin doğurması.

Bozulmak : Devenin yalnızlıktan dolayı ve arayış içerisinde olduğu zaman ağıt gibi çıkardığı ses.

Böğemek : Gölet yapmak için suyun önüne set yapma (KK142).

Böcü-Börtü: Kurt yırtıcı hayvanlar, yılan çıyan gibi zehirlilere verilen genel ad.

Böğürbağı : Çadırın uçlarındaki bağ, ip.

Böle : Teyze çocuğu (KK11, KK32, KK44)

Börk : Külah, sivrice uçlu başlık.

Börtlemek : Az kaynamak.

Büğrü : Kambur.

Bükme : Saç böreği (KK7, KK8).

Ceh : Devenin boyun altındaki uzun kıllar, tüyler.

Cereme : Zarar ziyan ödeme, ceza ödeme.

Cımbar : Kilim, çul ve çuval gibi dokumalarda genişliği muhafaza etmek için kullanılan iki ucu gezli özel yapılmış ince bir ağaç (KK94).

Cınzıl : Tepelikten aşağı sarkan gümüş zincirden yapılmış kadın süs eşyası.

Çadır-çatma: Küçüklü büyüklü çadırlar (KK1KK168, KK175).

Çarpana :Kolon veya benzeri eşyanın yapımında nakış yapmak için kullanılan, ince, dört köşe ve dört tarafı delikli gön parçaları.

Çavunç : Erkek devenin cinsi organı.

Çec : Buğday yığını, buğday yükü (KK186, KK187)

Çeki ipi : Renkli yünden nakışlı bir şekilde dokunmuş yük bağlama ipi.

Çeki : Kadınların alınlarına bağladıkları renkli ince kumaştan yapılmış bağ (KK16, KK17, KK23).

Çelme : 1- Bir kaç çekiden meydana gelen, kadınların alınlarına bağladıkları bağ.

– Bağda engel.

ıvmak :Sıçramak, hoplamak.

immek : Yıkanmak (KK35, KK46, KK77, KK83).

ingil : Küçük, stten kulplu su veya yoğurt kabı.

öreklenmek:Yılanın kuyruğu etrafına dairevi Şekilde yatması.

ana : oban ırağı (KK4, KK12)

onuŐmak :(N harfi sağır keŐ) Toplanmak, bir araya gelmek, ŐŐmek.

Dabaklamak : Devenin n ayakları ile rastgele vurarak koşması.

Dağlamak : Hayvanlara kor halindeki demir çubukla hastalık tedavisi veya işaret için vurulan damga.

Dalaz : Delicesine esen rüzgar.

Damızlık : Peynir veya yoğurt mayası (KK1, KK3KK173).

Debelemek : Yerden kalkamadığı halde ırpınmak.

Dekili : Kadar.

Depit : Kepek – un karışımı ekmek gibi yapılan ve az pişmiş hayvan yiyeceği.

Dığan : Yayvan pilav tenceresi (KK105).

Dikmen : Uzamakta olan. Yeni yetme, çocuklukla gençlik arası, sivrice yer, tepe.

Diniz : (N harfi sağır keŐ) Durmak, sessiz sakin.

Dinmek : Yağmurun durması.

Dolama : Kadınların belden topuğa kadar sarındıkları bir örtü, peştamal.

Dolaz : Çökelek suyundan elde edilen çökeleğe benzer yiyecek (KK1, KK9, KK14, KK23).

Doşan : (N harfi sağır kef) Az kullanılmış, müstamel.

Dozlak : Yüke gelmeyen deve.

Duşamak : Hayvan köstemek (KK65).

Dürtmek : Sivri bir aleti bir yere sokmaya çalışmak, köstü ve benzeri hayvanların toprağı dışa doğru itmesi.

El yağlığı : Mendil.

Em : İlaç.

Emenmek : Emek vermek, gayret sarf etmek.

Endeki : Yan taraftaki, yanındaki.

Enkirde : Yanında, orada (KK1, KK22, KK44).

Eten : Doğum sonrası gelen sulu torbacık.

Etenli : Etlice, tombulca.

Eşkin : Şahlanmak, atın şaha kalkması.

Fıcutmak : Değneği hızlıca atmak.

Fırağan : Bulunmamak üzere kaçıp gitmek, kaybolmak (KK151).

Gede: Anası babası olmayan hayvan yavrusu. İnsana da hakaret için kullanılır.

Gelen – varan: Çul, çuval, halı, kilim dokuma tezgahların da iplerin arasını açmak için yukarı aşağı inip çıkan yuvarlak ağaç.

Gicimik : Kaşıntı.

Gicişmek : Kaşınmak (KK1, KK2, KK67).

Gonur : (N harfi sağır kef) 1-Kibirli. 2-Bir kahverengi.

Gölük: Yük hayvanı.

Gömük : Gömülecek derecede çamur (KK37, KK43).

Gömüklemek: Çamura gömülmek.

Gülümek : Hayyanın ayaklarını topluca bağlamak, elini ayağını birlikte bağlamak.

Güzle : Yayladan sonra, yayladan biraz daha engin yer.

Haranı : Tencere (KK81, KK133).

Hasta – sayrı :Hasta.

Hangırda : Nerede, hangi yerde.

Hapaz : Tek elle hafifçe vurmak, tek el içi dolusu herhangi bir şey, yarım avuç.

Hopuç: Çocuğu sırtta almak .

Horanta : Hane halkı, ailedeki kişiler (KK12, KK167).

Helke : Kovaya benzer, bakırdan yapılmış su veya yoğurt kabı.

Hort : Çökelek suyundan yapılan kırmızı renkte oluncaya kadar çok kaynatılarak elde edilen bir çökelek türü.

Ildız : Yıldız, parlaklık.

İlgıt : Uzaktan belli belirsiz gözükme.

Irgın : Hastalıktan zayıf düşme hali.

Istar : Halı, kilim, çul, çuval v.s. dokuma tezgahı (KK1, KK2, KK7, KK8,).

İçi-ice-ece: Ağabey, büyük (KK26, KK32, KK44).

İlenmek : Beddua etmek,

İlikçeken : Çuvaldızın üç dört misli büyüklükte, havut dikmeye yarayan çuvaldız türü.

İhi : İşte.

İm : işaret.

İşkillenmek: Şüphelenmek (KK1).

İşmar : Kaş – göz işareti.

İtee : Üzerinde hamur yoğrulan ve ekmek yapılan unlu dokuma eşya.

İvmek – evmek: Acele, etmek.

Kalan : Artık, yeteri kadar.

Kalın: Başlık parası veya başlık parası karşılığı mal.

Karmak : Yoğurmak yoğurarak karıştırmak.

Kavşıt : Çadır penceresi.

Keyri : Sonra (KK1, KK29, KK104, KK125).

Kıncıfır : Cilveli, işveli.

Kışla : Kış geçirilecek yer.

Kirkit : Dokumada arkaç sıkıştırmak için kullanılan küçük demir veya ağaç tarak.

Komsu : Yapmacık hareketler yapan, murai.

Konak: Konulacak iki yer arasındaki mesafe.

Konaklama : Konulan bir yerde bir kaç gün kalmak.

Konalga: Konulacak yer, yurt.

Koraf : Saf.grup.

Koşam : İki elle yapılan avuç, avuç dolusu.

Koyak: Tepeler arasındaki çukurca yer.

Köfün : İşkembe (KK37).

Kücü : Halı, kilim v.s. şeylerin dokunmasında boy iplerini bir başka iple bir direğe tutturmak.

Mahaklı : Öfkeli, kavgacı (KK131).

Mayafa : Sedye, sal.

Meh : Al, buyur,

Mertmen : Çıkılması zor ve dikçe yer.

Nagaz : (G harfi sağır kef) Aksi.

Oklağa : Yufka açılan ince, özel yapılmış ağaç.

Okuntu : Düğün davetiyesi (KK150, KK172).

Okuntuluk : Düğün hediyesi.

Olçum : Tabiblik taslamak, bilgiçlik taslamak (KK96).

Otlak : Hayvanların otlayacağı yer, mera.

Öğür olmak: Hayvanların birbirine hissi bağlarla bağlanması.

Ölçermek: Ucu yanmış odunları ateşe itmek.

Ömük : Boğaz, gırtlak.

Ömüklemek : Boğazım sıkamak, boğmaya teşebbüs etmek.

Önlük bağı: Önlükleri bağlamak için özel dokunmuş nakışlı bel bağı, bele bağlanan ip (KK83).

Örüm : Koyunları gece otlatmaya çıkarmak.

Partal: İşe yaramaz, kötü, yırtık yatak, yorgan (KK100).

Pırtı : Giyim – kuşam için alınan metre hesabı pamuklu kumaş türleri.

Pılı – pırtı: Yemek kaplan dışındaki ev eşyası.

Pinti bağı; Çadırın yan bağları.

San : Ad, isim, şan- şöhret (KK44, KK111)

Sancımak : Ağrımak, acımak, sancı duymak.

Sarkanak : Kuzuların işkembelerindeki bir bölüm.(Süt kuzularının bu kısmından peynir

mayası elde edilir.) Seğirtmek : Koşmak.

Seyik : Kol ve ayak çıkıklarının sarılabilmesi için etrafına konulan ince tahta parçaları, sırik (KK76).

Seyrimek : Hücre kıpırtısı, hafif kıpırtı.

Siftirmek : Darı veya buğday başağı gibi şeylerin tanelerini yerlerinden çıkarmak.

Siftinmek : Orasını burasını kaşır gibi yapmak,kaşımak, tembel tembel oturmak.

Sitil : Çadırın yan örtüleri (KK105, KK106, KK117, KK192).

Sökün etmek: Bir yerden hareketle bir tarafa peşpeşe gelmek.

Süregeç : Bazlama ve ekmek yağlarken yağın tutulduğu ekmek parçası.

Şepit : Küçük, az pişmiş bazlama.

Şırlamak: Suyun az ve ince bir şekilde akarak çıkardığı ses.

Tebelleş olmak: Sataşmak.

Teberik : Andaç, hatıra (KK28, KK105, KK192).

Tek durmak: Yarayışlı olmak .

Tek durmaz: Yaramaz.

Tezirmek : Sürüden istemeden ayrılmak, kaybolmak.

Tepelik : Kadınların feslerinin üstündeki gümüş levha halindeki süs eşyası.

Tiftikli : Bakımsız küçük kız çocuğu (KK195).

Tirki : Bakırdan yapılmış hamur leğeni.

Tımlı : Sapsız bıçak (KK182).

Tor : Öğrenmemiş acemi.

Töraşan : Yeni yetme.

Ulmak : Çürümek, yumuşayıp gevşemek.

Ulgun : Çürük (KK67).

Ün : Ses duyurmak, şan, şöhret.

Ünlemek : çağırarak, seslenmek.

Üleşmek : Bölüşmek, pay etmek.

Ürtlemek : Ayıklamak, seçmek (KK19, KK20, KK28).

Yamdınmak : Damakta tad alınırken yapılan ağız hareketleri.

Yaramışlık: Riyakarlık, gösteriş için yapılan bazı hareketler (KK54).

Yekinmek : Kalkmaya çalışmak, kalkmak için doğrulmak.

Yel : Rüzgar (KK1, KK17, KK23).

Yelikmek: Rüzgara karşı veya iniş aşağı devenin koşması.

Yelinlemek : Hayvanlarda doğum öncesi memelerinin sütlenmesi.

Yetemeli : Öfkeli (KK7, KK8, KK15, KK16)

Yepinti : Hayvanların koyulaşmış kıvamdaki sona doğru sütleri.

Yığıntı : Yatağın üst üste yığılmış hali.

Yolpaz : Taranmamış saç (KK2, KK4, KK5).

Yoz : Süt vermeyen koyun sürüsü.

Yörep : Sarp arazi.

Yörev : Aksi (KK15, KK16, KK17, KK19).

Yüksünmek: Fazlalık kabul etmek.

Yunak : Çamaşır yıkamak.

Yunak yeri: Çamaşır yıkama yeri (<http://www.yumuktepe.com/yoruk-oymaklarinda-kelimeler-okkes-karabacak>; Aydın, 2017: 133-146).

ALTINCI BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE OYUNLAR VE GİYİM

KUŞAM

1. Çocuk Oyunları

Oyunları sadece çocuklar değil, bütün insanlar içindir (KK17, KK25, KK58). Günümüzde, çadırda kalan çocukların oyunlarında değişiklikler olmuştur. Geleneksel olarak oynanan oyunların büyük bir bölümü unutulup kaybolmuştur. Geçmişte oynanan oyunlardan bazıları şunlardır:

1.1. Çelik

Büyükler tarafından da oynanır. Genelde erkekler oynasa da kızlar da oyuna katılır. İki grup olur. 3-5 kişi ile oynanır. Çelik uzun sopa, çomak kısa sopadır. Hangi grubun önce başlayacağını belirlemek için taşın bir yanı ıslatılarak havaya atılır. Graplardan hangisi yaş ya da kuru olduğunu bilirse oyuna o başlar. Oyuna başlama şekli çomağın atış şekline göre değişir. Çomak çeliğin dibine, ortasına, ucuna konarak atılır. Elden, bacak arasından, belden, yere dikip alttan vurma, yumruk vurma, uç, pat vurma gibi şekilleri vardır. Yerden kaldırmak gerektiğinden en zoru pattır. Oyuncu başarılı oldukça diğer atış şekline geçer (KK6, KK27). Oyunda “Kıl ipi, , hazıra ök, çamura çök, 13, 14, 15” gibi çeşitli sayışmacalar söylenir (KK92).

1.2. Dokurcum

Damanın bir çeşididir. Erkekler arasında oynanan bir oyundur. Koyun olatmaktan gelen çobanlar 1-2 saat vakit geçirmek, sohbet edip dinlenmek için oynarlar. Bazen çay pişirtme, kahve pişirtme, şeker sucuğu aldırma gibi bir şey karşılığında oynanır. Kartona, tahtaya, toprağa, düz bir kayanın üzerine çizerler. Ekmek tahtasına kömürle çizildiği de olur. İki kişiyle oynanır. Her oyuncunun 9’ar taşı olur. Toplam 18 taşla oynanır. Oyuncuların taşları birbirinden ayrılır. Birininki ağaç olur, diğerininki taş olur. Biri fasulye olur, diğeri nohut olur. Birinin taşları büyük, diğerininki küçük olur. Taşların 3’ü bir araya geldi mi diğer oyuncunun taşından bir tanesi kesilir. Dikey ya da yatay konulur. Taşların hepsi sıralanmaz. (KK37, KK164).

1.3. Açma Tura

Battı balık, tura gibi adlar da verilen bu oyunu erkekler bir araya geldiklerinde oynarlardı. Daha çok gençler arasında oynanır. Oyuncular dizlerini

çekerek yan yana oturur. Ortada bir kişi olur. Yağlık bağlanarak topaç edilir ya da örmenin ucu düğümlenerek tura yapılır. Ortadaki kişiye oturanlardan biri tura ile vurur. Vuran kişi hemen dizinin altından yandaki kişiye topacı uzatır. Ebe olan kişi kendisine topaç vuranı fark edip elinden almayı başarırsa ebe olmaktan kurtulur. Topacı yakalatan kişi ebe olur. Yakalatmamak için dikkat edilir, vuracak gibi yaparlar, başka biri vurur (KK25, KK36).

1.4. Dikili Taş

Kale oyunu gibi taşla oynanan bir oyundur. Çobanlar arasında oynanır. Çobanlar taş atmada, hedefi vurmada ustadır. İki kişi ya da dört kişi ile iki grup hâlinde oynanır. İki grup arasında belli bir mesafe bırakılır. Gruplar üç sivri taş dikine arka arkaya diker. Her grubun oyuncusu karşı grubun kalesine sırasıyla taşla atış yapar. Rakip kaledeki taşları yıkmayı başaran grup oyunu kazanmış sayılır. Yeni oyuna başlanırken gruplar kalelerini değiştirirler. Oyunda yenilen taraf yenenleri sırtında gezdirir (KK27, KK36).

1.5. Kale Oyunu

İki grup olur. Her grup yassı taşlarını üst üste diker. Gruptaki oyuncular karşıdaki grubun kalesine taşla atış yapar. Vuramazsa sıra diğer gruba geçer. Üste dizili taşların tamamı yıkılıncaya kadar oyun devam eder. (KK137, KK144).

1.6. Kazık Oyunu

Bu oyun toprağı yumuşak, çamur yerde 4-5 kişiyle oynanır. Çelik adı verilen ucu sivri kısa değnek atış yapılarak yere dikilir. Diğer oyuncu elindeki çelikle yerdeki çeliğe atış yapar. Onu tam tepesinden vurmaya çalışır (KK3).

1.7. Kim Vurdu?

Yastık vazifesi gören kişi ebe olan kişinin başını örter. Diğer oyuncular ebenin sırtına eliyle, düğümlü havluyla vurur. “Yastığı kim vurdu?” diye sorar. Ebe isim sayar. Bilirse bildiği kişi ebe olur (KK10).

1.8. Kös Oyunu

Çobanlar keçenin üzerine çizip oynarlar. Çubuklar keçenin iç cebinde hazır olur. Oyun düzeni tavlaya benzer. 16’şarlı iki kale olur. Her birinin üzerinde sekiz tane taş olur. Taşlar köşelere konur. Zar yerine parmak kalınlığında 4 tane çubuk kullanılır. Çubukların bir ucu kömürle boyanır. Sıra ile karşılıklı kösü atarlar. Biri siyah gelip üçü açık olursa 3 adım hareket edebilir. İki yüzü siyah iki yüzü beyaz gelirse “ıhırç” oldu denir ve iki adım gidilir. Dört tarafı siyah geldi mi “dört atlı” denir. Bu şekilde her rengin bir adı olur (KK101).

1.9. Yalak

Yalak eşilir. Yassı bir taşla içindeki taş çıkarılmaya çalışır. İki grup olur kim yalaktan taşı çıkarırsa oyunu kazanırdı (KK56). Bu oyunla aynı şekilde oynanan “dana oyunu” da vardır (KK71).

1.10. Yalak Kaya

Bu oyun iki kişi ile oynanır. Her oyuncu için karşılıklı 6 yalak kazılır. Her bir yalağın içine 4'er taş konur. Taşlar yalaktan yalağa göçürülür. Taş sayısı dört olduğunda alınır. Taşlar alınır hesaplar yapılır, en son bir kişi yenmiş sayılır. Yalakta 9 taş olmuşsa oyunculardan biri göçerken diğer oyuncu nereyi kavuşturur diye hesap yapar. Karşıdaki kişinin iki yalağının taşı ütülüğünde iki yalak da yenen tarafın olur. Rakip oyuncunun iki yalağını ele geçiren kişi karşıdaki kişiyi kısırmaya başlar. İlk göçüşte hesabın iyi yapılması gerekir. Yalağın birinden taş alınır. Her geçilen yalağa bir taş bırakılır. Hangi yalağa düşülmüşse o yalaktaki taşın hepsi alınır, dolandırılır. Boş yalağa düşen orada kalır. Sıra diğer oyuncuya geçer. Oyuncular boş yalağa düşmemeye çalışır. Karşı oyuncunun taşları üzerine düştüğünde onları kaldırır (KK36, KK43).

2. Köy Seyirlik Oyunları

Düğünlerde gençler oyun çıkarır. Eğlenceler genellikle oğlan evinde olur. Bir kişi deve kılığına girer. Bir diğeri arap olur. Yüzlerini boyarlar, kılık değiştirirler. Kadın kılığına girenler olur. Seyircilerin üzerine kül atılır. Eğlencelerde herkes bildiğini, yeteneğini sergiler (KK43).

2.1. Kamış Oyunu

Düğünlerde halay çekerken halayın başında ve sonundakiler ellerine kamış alır. Öndeki kişi ne yaparsa halaydaki diğer kişiler onu takip eder. Gömleğinin bir kolunu çıkardığında arkadakiler de aynısını yapar. Öndeki kişinin yaptıklarını yapamayanlara, yanlış yapanlara elinde kamış olan kişi vurur (KK5).

2.2. Zambak Oyunu

Düğünlerde oynanır. Bezden top yapılır. Topun ucuna uzun bir ip bağlanır. Oyuncular çember oluşturur. Dairenin ortasındaki kişinin elinde top olur. “Sırt sırta zambak” dendiğinde oyuncuların hemen arkasını dönmesi gerekir. “Yan yana zambak” dendiğinde oyuncuların yan yana durması gerekir. “Kafa kafaya zambak.”

dendiğinde yanındakiyle kafa kafaya verir. Kimisi bunu yapmayıp kucaklaşır. Yanlış yapanlara top fırlatılır (KK150).

3. Giyim Ve Kuşam

Konargöçerler giydikleri kıyafetlerin bir kısmını kendileri yapar, bir kısmını satın alırlardı. Zamanla hazır ürünler çoğaldıkça el işi ürünler azalmıştır. Hazır kıyafetlerin yaygın olmadığı dönemde herkes giyeceği elbiseyi kendisi dokur, dikerdi. Kadınlar kirmenle incecik ip eğirirler, kumaş dokurlar. Bu kumaştan gömlek, ceket, şalvar yapılırdı. Dokudukları kumaşı terziye götürerek kıyafet diktirirlerdi. Daha sonraki yıllarda hazır kumaş çıkmış Yörükler arasında kullanılmaya başlanmıştır (KK12, KK27). Kadınlar ve erkekler ayaklarına önceleri çarık giyerlerdi. Çarıktan sonra yemeni, kundura, lastik ayakkabı ve çizme giymeye başlanmıştır. Çarık ıslandığında süner, kurduğunda ayağı sıkar, acı verir. Ayağa kolaylıkla diken batabilirdi. Daha çok yemeni giyilir, yemeninin altı otomobil, traktör lastiğinden üstü ise deriden olurdu. Daha sonra lastik ayakkabı çıkmış ve bu ayakkabı giymeye başlanmıştır. Günümüzde de bu tür ayakkabı tercih edilmektedir. Lastik ayakkabılar hafif olduğundan ve çabuk giyildiğinden özellikle çobanlar tarafından tercih edilir. Lastik ayakkabılar yırtıldığında lastik parçasından ucu yassı demirle yama vurularak giymeye devam edilir. Yama kızgın demirle eritilerek yapılır. Bazı kişiler bu işte ustadır.

Fotoğraf 2. Ermenek (kara lastik) ve Yemeni

3.1. Kadın Giyimi

Ailede alışverişi erkekler yaptığından kadınların, kızların kıyafetlerini, ayakkabılarını babası, kocası alırdı. Kadınlar pazara gidip kıyafet almazlardı. Erkekler ne getirmişse onu giyerlerdi (KK39, KK47). Kadınların kıyafeti yaşa uygun olarak değişir. Gelinle kız kıyafetleri birbirinden farklı olurdu. Dul kadınlar farklı bir kıyafet giymezerlerdi. Bununla birlikte kocası öldükten sonra siyah örtü giyen kadınlara da rastlanırdı. Kadınlar kara şalvar giyerler. Kahramanmaraş'tan kadife kumaş alır, şalvar dikip giyerlerdi. Günümüzde giyilen şalvarlara göre kesimi daha dardı (KK59).

Fotoğraf 3. *Yörüklerde kadın giyimi*

3.1.1. Başa Giyilenler

Yaşlı kadınlar saçları döküldüğünden başlarının tamamını örterler. Genellikle sarı renkli örtme kullanırlar (KK55). Kadınlarda yağlık olur. Alnında da beyaz çeki olurdu. Çeki soğuk ve sıcağa karşı alnı korur. Genç kızlar çeki çekmezler yağlık bağlarlar. (KK112). Kadınlar, keçeden yapılmış kırmızı fes giyerlerdi. Evlenen kadınların fesi olur, yaz kış giyerlerdi. 5-6 çeşit yağlık düzerlerdi. Üstünden büyük bir ipekli yağlık örtülürdü. Fesin üzerine dolanan yağlıklara kefiye denmekteydi (KK27).

Fotoğraf 4. *Keyfiye, Yağlık, Çeki vd.*

3.1.2. Takılar

Göç esnasında, düğünlerde genç kızlar, gelinler takılarını takarlardı. Başa savruk, zülüflere yanaklık takılırdı. Genç kızlar saçlarına gümüş toka vururlardı. Kızlar, karanfilden top yaparlar, saçlarına tuttururlardı (KK25, KK47). Kollarda gümüş bileklik, gümüş bilezik, bakır bilezik olurdu. Saf gümüş yumuşak olacağından dayanmaz, kırılır, erir. İçerisine bakır karıştırılan gümüş daha sert olur. Bu yüzden bakır karıştırılmış gümüş takılar tercih edilirdi (KK66).

Fotoğraf 5. *Taki*

3.1.3. Saç

Konargöçerlerde kadınların saçları uzun olur. Geçmişte, kadınların saç kestirmesi iyi sayılmaz; saçını kestirenler kınanır, ayıplanırdı. Kızlar evlendikten sonra, gelin olduğu sabah zülüf kesilirdi. Zülüf, şakak kemiğinden aşağı iner. Kızlarda zülüf olmaz, gelinlerde olurdu. Gelin olduğu, kız olduğu zülfünden belli olurdu. Evlenecek kız arayanlar, zülfüne bakarak istemeye gelirdi (KK10, KK19). Evlenen, nikâhlanan kadınlar, saçlarını başka erkeklerin görmemesi için örtünürler. Büyüklerin, erkeklerin, yanında saygıdan dolayı saç taramazlar (KK7). Kadınlar, genç kızlar, küçük kızlar belikli olurdu. Kız çocukların, genç kızların beliklerine siyah ipe nazar boncuğu da takılırdı. Saçlıkla örükler düzenli dururdu. Kadınların belikleri örtünün altından bele doğru sarkar (KK55).

Fotoğraf 6. Yörük Kızlarında saç

3.2. Erkek Giyimi

Geçmişte, erkekler Adana şalvarı giyerler. Rengi siyah, peyiği uzun olur. Siyah yünden dokunmuş şalvar giyilmiştir. Daha sonra pantolon giyilmeye başlanmıştır. Kumaş pantolondan önce ıstarda ince eğrilen yün ipten dokunan kumaştan yapılmış dokuma pantolon giyilirmiş. O da bacağı sürtermiş. Genellikle haki renkte, paça kısmı düğmeli körüklü pantolon giyilirdi (KK95, KK101, KK193).

Bir başka pantolon modeli düdüklü pantolondur. Kumaşı beyaz ya da siyah yn ipten yapılırdı. Paça kısmı fermuarlı olur. Fermuar çekildiğinde tene yapışır (KK9).

Fotoğraf 7. Erkek giyimi

YEDİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE ANONİM VE FERDİ ŞİİRLER

1. Anonim Şiirler

1.1. Türkü

Türkü, anonim Türk halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir nazım biçimi ve nazım türüdür. Türkü, ezgisiyle diğer türlerden ayrılır. Mani ve koşma nazım şekliyle söylenen şiir, türkü ezgisiyle söylenirse türkü olur (Kudret, 1980: 295).

“Koşma şeklindeki manzumenin her dörtlüğüne bir veya bir mısra ilavesi ile söylenen bir halk şiiridir.” (Banarlı, 950: 89).

“Folklor ürünleri olarak işlenen türküler, insanımızın yaşama biçimini yansıtır. Halk edebiyatı ile halk musikisi en çok türkülerde bir araya gelir. Çünkü insanımız sevdasını, sevgisini, sevincini, tasesını, yiğitliğini, hüznünü, kederini, umutlarını, kısacası hayatının büyük bir bölümünü türkülerin diliyle söylemişlerdir. Türküler insanoğlunun başına gelen olayları, bunun toplum içindeki iz ve akislerini, aşk, hasret, gurbet gibi insanların ortak duygularını, mertlik ve kahramanlık gibi millî karakteri ve tarihi olayları konu alan bir kültür hazinesidir.” (Doğaner, 2013: 435-438).

Çobanlardan kaval çalmayı bilenler olur. Çeşitli ağaç malzemedeki kaval yapılır, uzun ve kısası olur. Yörükler arasında özellikle uzun kaval tercih edilmektedir. Koyuna su verilirken, sürü dağıldığında toplarken, farklı havalarda kaval çalarlar. Dağılan koyunlar kaval sesini duyduklarında toplanır. Kavalını gerçek anlamda konuşturanlar, konuşuyormuş gibi ses çıkartabilenler olurdu. Kaval çalmayı bilenler eğlencelerde, toplantılarda çalarlardı (KK3, KK19, KK56, KK63, KK70). Yörüklerin müzik aletlerinin seslerinde, oyunlarında genelde hayvanlar vardır. Develerin hatap yürüyüşü, keçilerin kayadan kayaya zıplaması, taştan taşta sekmesi, koyunların suya koşarak gitmesi, tekrar süzüle süzüle yayılmaya gitmesi, koyunla kuzunun, keçi ile oğlağın akşam yayılma dönüşü kavuşması, atların dörtlüğe gidişi, tırs gelişi hepsi vardır bizim müziğimizde.

Yaylada insanlar zaman zaman bir çadırda toplanır. Sabaha kadar türküler söylenir, sohbet edilir, oyunlar oynanırdı. Göç esnasında bilen kişiler türkü söyler. Hayvan otlatırken, iş yaparken türkü söylenir. Gençler yüksek bir yere çıkar, müşteri oldukları, âşık oldukları kızın duyacağı şekilde türkü söylerler (KK9, KK25, KK43, KK45). Türkülerin söz ve ezgileriyle insanların kendi yaşantılarını özdeşleştirdiği görülmektedir. Türkülere olan ilginin zamanla azalmasında değişen sosyokültürel hayatın etkisi de göz ardı etmemek gerekir. Konargöçerlerin söylediği türkülerde göç eden kuşlar yer alır. Kuşlarla kendi yaşam biçimleri arasında benzerlik kurarlar. Yörükler türkülerde geçen turna gibi göçmen kuşlarla kendilerini özdeşleştirirler.

AL DEVESİ MOR KÖŞEKLİ

Al devesi mor köşekli
Emmim oğlu bol döşekli
Sürüp gider yaylasına
Nazlı gelir bel kuşaklı
Sürüp gider yaylasına
Kilim sermiş kayasına
Az verdim de çok yalvardım
Ben bu kızın anasına
Yine ak yokuşu duman bürüdü
Tekeli'nin zeybekleri yürüdü
Yüreğimde yağ kalmadı eridi
Coşkun efem kalelerin yıkılsın
Coşkun efem arpa buğday ekilsin
Yüksek minareden attım ben bir taş
Ne anam var ne babam var ne gardaş
Keskin bıçak oldu bana arkadaş
Dalgın uykulardan uyanamadım
Sitemli sözlere dayanamadım (KK43).

ÇEKEMEDİM AKÇA KIZIN GÖÇÜNÜ

Hey hey
Çekemedim akça kızın göçünü, of göçünü

Sırma saçlar bırak döğsün döşünü
Güliver de görem mercan dişini
Yol ver bana Çıbık Beli geçeyim, a kız geçeyim
Hey hey
Yaylaların yeli soğuk esmez mi
Sevdiğim de rüyalara girmez mi, a kız girmez mi
Girmesen de gönül sana küsmez mi, of küsmez mi (KK87).

AVŞAR BEYLERİ

Adını sevdiğim Avşar Beyleri,
Bize de bir vezirlik yakışır durur.
Topla dizgini de tanıt kendini,
Karşıda düşmanların dizilmiş bakışıp durur.
Sızılar mı girmiş kıratımın dizine?
Benden selam olsun da şu Avşarın kızına.
Yüzbin sene de az geliyor gün yüzüne
Yüz bin sene de az geliyor gün yüzüne (KK133).

Yörük Ali

Şu dalmadan geçtin mi
Soğuk sular içtin mi
Efelerin içinde
Yörük Ali'yi seçtin mi

Hey gidinin efesi... efesi
Efelerin efesi

Şu dalmanın çeşmesi
Ne hoş olur içmesi
Yörükte Ali'yi sorarsan
Efelerin seçmesi

Hey gidinin efesi... efesi
Efelerin efesi

Cepkeninin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük de Ali Geliyor
Açıl Aydın Yolları

Hey gidinin efesi... efesi
Efelerin efesi (KK187).

1.2. Mani

Anadolu insanının düşünce yapısının, beğenisinin, dertlerinin, özlemlerinin, sevgilerinin, kıskançlıklarının, hâsılı ortak kültürünün sergilenişinin görüldüğü mâniler; yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan kuşaktan kuşağa bir gelenek içinde aktarılan anonim edebiyatın en çok icra edilen şiir türlerinden biridir (Artun 2004: 111).

“Maniler Türk toplum hayatının ifadesi, millî bilinç ve duygu beraberliğinin bir göstergesi ve halk ruhunun yaratıcısıdır. Anonim mani dörtlüklerinde Türk toplum yapısına ve düşüncesine ait izleri duygulu, içten bir anlatımla buluruz. Ayrıca yöresel gelenek ve göreneklerin izlerini de manilerde görebiliriz.” (Doğaner, 2013: 472).

“Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsü ile söylenen halk şiiridir” (Türkçe Sözlük, 1988: 986).

Yörüklere ait manilerde yerleşik kültürün izleri ağır basmaktadır. Manilerin bir kısmı yerleşik hayata geçildikten sonra söylenmiştir. Tarlada ot döven kızlar mani söylerler (KK34, KK44, KK100). Saçıkara Yörüklerinde ilkbaharda koyun kırkımı sırasında, yaylalara göçerken konalga yerlerinde karşılıklı mani atışmaları yapılır ve türküler söylenirdi.

Manı manı mavtuvar

Mantuvarın vakti var

Mantuvara gelenin

Cennette beş tahtı var

Mezdağının pirinden
Gün görünmez sırandan
Yarım bir çiçek salmış
Muhammet'in nurundan (KK157).

Altın yüzük parmakta
Balık oynar ırmakta
O benim nazlı yârim
Şu karşiki konakta (KK120).

Dut ağacı dut verir
Yaprağını kıt verir
Ergen oğlan, gelin kız
Sarıldıkça tat verir (KK120).

Elleri Fadimeli
Varıp da ne demeli
Fadime'm şeker olmuş
Alıp alıp yemeli (KK133).

Oğlan oğlan at oğlan,
İpek getir sat oğlan.
Kızlar halı dokusun,
Sen üstünde yat oğlan (KK27).

Pınara varmadın mı?
Gül koydum almadın mı?
Seni zalımın kızı
Hiç beni anmadın mı? (KK157).

Su gelir taşa değer
Kirpikler kaşa değer
Öyle bir yar sevmişim
Yedi kardeşe değer (KK120).

1.3. Ağıt

“İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı- cansız bir varlığı kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, düzenli- düzensiz ve söz ezgilerle ifade eden türkülerdir.” (Elçin, 1986: 290).

Halk edebiyatı ürünlerinden biri olan ağıtlardan, diğer türler gibi, içerisinde icra edildiği topluluğun yaşama biçimlerini, ortak değerlerini, dünyayı ve evreni nasıl algılayıp yorumladıklarını anlamak mümkündür (Doğaner, 2013: 477). Ağıt söylemek hem söyleyiciler hem de yas tutan diğer kişiler üzerindeki acıyı hafifletme, bu kişileri teselli etme, rahatlatma işlevlerini yerine getirmektedir. Konargöçerler arasında ağıt söylemeye “*yakım yakmak*” denmektedir. Erkekler ağıt söylemezler, kadınlar söylerdi (KK7, KK20). Ağıt ölüm olayından duyulan derin üzüntü neticesinde söylenmektedir. Zamanla acının azalmasıyla birlikte, söylenen ağıtlar da unutulmaktadır.

1. Evlerinin güne yüzü

Vurur güneş erir buzu
Küstü gitti elin kızı
Dön gel kardaş dön gel kalan

Evlerinin önü zeytin ağacı

Dökülmüş yaprağı kalmış ağacı

Yurtta kalmış bir tek bacı

Dön gel kardaş dön gel kalan

Ağaçların altı sümbül oldu

Kuşlar kondu bülbül oldu

Kardaş gitti gelmez oldu

Dön gel kardaş dön gel kalan

Aylarını saya saya yıllarım doldu

Aktı gözyaşlarım seller oldu

Ne olduysa bir tek bacına oldu

Dön gel kardaş dön gel kalan

Yüce dağların yücesi

Tütmez oldu kardaşımın bacası

Gene geldi kışınızın göcesi

Dön gel kardaş dön gel kalan

Kıbrıs'ın yolları ne darmış

Gittim kardaş bir tek kalmış

Kardaş yitirmek ne zorumuş

Dön gel kardaş dön gel kalan

Eser yeller oldu kışlar

Yuvasına döndü kuşlar

Niye dönmez benim kardaşlar

Yuvasına yuvasına

Ne gardaş geldi ne de bacı

İçerime düştü acı

Gardaş bacı geri gelse

Başındadır onların tacı

Ne ana kaldı ne de baba

Kuşların kanadı yaba yaba

Anne baba geri gelse

Ben ağlamam işte tövbe

2. Kamyon gelir harlıyarak

Tekerleri parlayarak

Mustafa'ya öldü derler

Ak kekili terleyerek

Yol içinde çifte mezar

Mezarların kumu tozar

Mustafa'ya öldü derler
Herkes tarlalarda gezer
Ayaları, uyaları
Can veriyor mayaları
Mustafa'ya öldü derler
Tarlada gezer dayıları (KK3).

3. Yüzbaşısı haber verdi

Aman ciğerimi deldi
Ne yatıyon sen askerim
Senin teskeren mi doldu.

Asker gelir bölük bölük
Aman ciğerciğim delik
Varsam sorsam yüzbaşıya

Acep aslanıma noluk.

Askerin kışlası yakın
Kalk kuzum silahı takın
Gelinini eller almış
Yekin aslanım da yekin

Bende oldum deli gibi
Derelerin seli gibi

Aslanım sen ne tez soldun

Yaz gününün gülü gibi (KK45).

4. Yüce dağın karı idim

Ben anamın biri idim

Hele bakın el oğluna

Sağ gözünün nuru idim

Yüce dağın karı erisin

Cahilim gönlüm paresin

Beddua vermem kardeş

Mahşerde dilim çürüsün

At üstünde kırmızı keçe

Gitti emeklerim heçe

Dokudum da cıcık kilim

Yün burnundan seçe seçe

Evimizin önü dere

Dereden ben geçemedim

Kardaş arkamdan ulaştı

Kanatlanıp uçamadım (KK153).

5. Baba kızın çok muyudu

Bir kız sana yük müyüdü

Kör olası emmilerim
Hiç oğlunuz yok muyudu

Atladım geçtim eşiği
Sofrada buldum kaşığı
Büyük evin yakışığı
İşte koyup gidiyorum

Belimi verdiğim dutlar
Elimi yuduğum arklar
İşte koyup gidiyorum
Silip süpürdüğüm yurtlar

Elinizden elinizden
Kurtulmadım dilinizden
Yeşilbaşlı ördek olsam
Sular içmem gölünüzden

Yazıya bostan ekerler
Siyecini üstüne çekerler
Gurbet ele giden kızın
Gözüne sürme çekerler

Seğmenim geldi dayandı
Heral kına yakıcılar

Yeni umudum kesildi

Heral beni vericiler

Kapımızın önü kavak

Dalın kırak ufak ufak

Sanki ben de gelin mi oldum

Elim kına yüzüm duvak (KK5, KK133).

1.4. Bilmece

Her tür nesne, kavram ve konu ile ilgili bir soruyu, geleneğin gereği olan zaman ve mekânlar da çeşitli fonksiyonlar üstlenerek; sorulan nesne, kavram ve konuya ilişkin özellikleri az çok bünyesinde barındırıp manzum veya mensur bir yapı içerisine yerleşerek; muhatabın muhakeme ve dikkatini harekete geçirmek suretiyle karşılığını buldurmayı hedefleyerek soran; cevabı ise “çoğu kez” tek kelime ve ait olduğu toplumun beklentilerine uygun o toplumda önceden tartışılmadan kabul edilmiş “pek çoğu” şiirsel bir ifadeye sahip ve “çoğu” kalıplaşmış ifadelerden oluşan, soru cümlesi olmadığı halde geleneği bilenler tarafından öyle olduğu anlaşılan geleneksel sorulardır. (Türkyılmaz, 2007: 22)

“Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hâdiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nev’inden mücerred kavramlarla dinî konu ve motifleri vb kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir.” (Doğaner, 2013: 536). Bilmece aracılığıyla karşıdaki kişinin kıvrak zekâsı, bilgisi, anlayışı anlaşılmaya çalışılır. Konargöçerlik kültürüyle ilgili unsurları konargöçerler köylülere, köylüler birbirlerine sorabilmektedir. Küçükler, büyüklerden bilmece sormalarını ister (KK7).

Ev ardında eğri kılıç. (*Cevap: Ark*) (KK122).

Evden eve allı gelin. (*Cevap: Ateş*) (KK83).

Yük üstünde yarım elma. (*Cevap: Ay*) (KK1).

Kıpkırmızı boyadım,

Ananın önüne dayadım. (*Cevap: Ayran tuluğu*) (KK21).

Dilim dilim nar,

Dize çıktı kar,

Uçtu keklik,

Kaldı dilber. (*Cevap: Buğday*) (KK84).

İki dereden sel gelir, beş kardeş karşılar. (*Cevap: Burun*) (KK57).

Buradan çağırdım,

Almanya'dan duyurdum. (*Cevap: Cep telefonu*) (KK64).

Kara devem çöküp oturur,

Zülüflerini döküp oturur. (*Cevap: Çadır*) (KK65).

Burnu keçe, ağız büz. (*Cevap: Çarık*) (KK31).

Seyirttim çıktım tepeye,

Yular vurdum sıpaya. (*Cevap: Çuvaldız*) (KK119).

Dağdan gelir takır takır,

Eve gelir kilim dokur. (*Cevap: Davar*) (KK120).

Dağdan baktım dağ gibi,

Yanına vardım kav gibi. (*Cevap: Davul*) (KK130).

Topalağım bir iğne. (*Cevap: Düğme*) (KK57).

Dört ayaklı,

Bir kulaklı. (*Cevap: Ekmek tahtası*) (KK21).

İkiden başladık, ikide boşladık. (*Cevap: Evlilik*) (KK87).

Çeki çeki çekerim, çeki benim elimde,

Kaba ağacı cığralanır, kökü benim elimde. (*Cevap: Gemi*) (KK6).

Ben giderim o gider,

Arkamda tin tin eder. (*Cevap: Gölge*) (KK3).

Alaca mezar, dünyayı gezer. (*Cevap: Göz*) (KK36).

Bir danam var kuyuya kaçtı,

Kuyruğu elime geçti. (*Cevap: Helke*) (KK9).

El yatar, ellez oturur. (*Cevap: İrbık*) (KK117).

Sarıdır zerdali değil,

Suludur şeftali değil. (*Cevap: İncir*) (KK93).

Ben giderim o kalır. (*Cevap: İz*) (KK83).

Kul yapar yapısını,

Kemik açar kapısını. (*Cevap: Köfte*) (KK5).

Elifciğim tarlasında ot biter,

Seyreldikçe sık biter. (*Cevap: Kuran*) (KK115).

Ök dedim ök dedim,

Küllüğe çok dedim. (*Cevap: Kül Kömbesi*) (KK59).

Dışı deri gibi,

İçi darı gibi. (*Cevap: Mantar*) (KK17).

İh demeden kuyuya düşer. (*Cevap: Pamuk*) (KK27).

Sarı kız sarkıp oturur,

Düşeceğim diye korkup oturur. (*Cevap: Portakal*) (KK120).

Taştan attım kırılmaz,

Bir tükürüğe dayanmaz. (*Cevap: Sigara Ateşi*) (KK30).

Uzaktan bakar,

Adamı sokar. (*Cevap: Silah*) (KK12).

Kat kat ama katmer değil,

Yanal ama elma değil. (*Cevap: Soğan*) (KK1).

Hat dedim, hüt dedim,

Var oraya yat dedim. (*Cevap: Süpürge*) (KK93).

Buradan attım kılıcı,

İstanbul'da çıktı bir ucu. (*Cevap: Şimşek*) (KK164).

Uzunluğu urgan gibi, meler gider kuzulu kurban gibi. (*Cevap: Tren*)
(KK37).

Yer altında yağlı kayış. (*Cevap: Yılan*) (KK10).

1.5. Atasözleri ve Deyimler

“Uzun deneme ve gözlemlerle dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş söz” (Türkçe Sözlük, 2014: 37).

“Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatım. Tabir.” (Türkçe Sözlük, 2014: 115).

Kültür, milletlerin hayatında çok büyük bir önem taşımaktadır. Geniş anlamda kültür, devlet idaresinden aile idaresine kadar millet hayatının her kesitini içerisine almaktadır. Milletin düğünü, derneği, halayı, horonu, edebiyatı, sanatı, zanaatı, sevinci, tasası, aşısı, ekmeği, hali, hareketi, çadırı, mimarisi, zevki, eğlencesi vb gibi hususlar kültür çerçevesi içerisinde değerlendirilmektedir (KK108, KK178). Türk kültürünün en sade ve canlı olduğu yerler, yabancı kültürle pek fazla münasebeti olmayan yörelerimizdir. Buna bağlı olarak da Yörüklerde kullanılan atasözleri ve deyimler vardır. Saçıkara Yörüklerinden Ökkeş Karabacak'ın derlediği ve kaynak kişilerden de buna paralel duyduğumuz atasözü ve deyimler vardır.

Aşağıda verilen atasözü ve deyimler içerisinde daha çok Kırıkhan Yörüklerinin kullandığı ancak Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de kullanılan atasözü ve deyimlerde vardır.

Aç katık istemez, uykusuz yastık istemez.

Açtırma kutuyu söyletme kötüyü (KK145).

Adam adama gerek olur, ilibadadan börek olur.

Adam sandım eşeği, kaba yazdım döşeği.

Ağır taşı ne yel alır ne sel alır (KK31).

Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.

Alacadan fistan olmaz, erikten baston olmaz.

Allah uyuz versin de tırnak vermesin.

Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi şar olmaz.

Analı oğlak yarda oynar, anasız oğlak yerde oynar.

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (KK12).

Arap (zenci) eli öpmekle dudak kararmaz.

Asil azmaz bal kokmaz, kokarsa yağ kokar, aslı ayrandır.

At al, binit içinden, kız al yiğit içinden.

At binenin kılıç kuşananındır.

At ölür nalı kalır, Yiğit ölür malı kalır

At ölür semeri, yiğit ölür eseri kalır (KK56).

At sahibine göre kişner.

At, avrat, silah yiğidin bahtına.

Ata binmek bir ayıp ise, attan inmek iki ayıptır.

Ateş düştüğü yeri yakar.

Ateş olsa cürmü kadar yer yakar (KK65).

Atı at, yiğidi yiğit basar.

Atın arka ayağı dururken ön ayağı nallanmaz.

Atın iyisi kendisine üzengi vurduramaz, kadının iyisi kendisine söz söyletmez.

Atın yerine eşek bağlanmaz.

Atını alan çulunu çeker.

Atta, avratta, yurtta kadem vardır (KK89).

Attan inip eşeğe binilmez.

Attan inip eşeğe binmek (KK141).

Avrattan muhtar yapmışlar da zemheride davarı kırkırmış.

Bilmezsin ağrısını, döğersin sağrısını (KK99).

Bir develiyle bir oğlanlının yüreğinin yağı olmazmış.

Bitli baklanın kör alıcısı olurmuş.

Bu yel böyle eserse, bu makas böyle keserse, ne sakal kalır ne bıyık.

Çarşı köpeği ile ava gidilmez insanı yan yolda bırakır.

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.

Deveyi yardan attıran bir tutam ottur (KK1).

Devlet başa, kuzgun leşe.

Devletin kolu uzun olur.

El elin eşeğini türkü çağırarak ararmış (KK8).

Elde adet de sende bidat mı?

Eline, diline, beline sahip ol.

Er kalkan yol alır, er evlenen döl alır.

Gelin ata binmiş ya nasip demiş (KK56).

Gelin binmiş ata, gör kısmet nereye.

Irmaktan geçerken at değiştirilmez (KK67).

İt ite buyurur, itte döner kuyruğuna buyurur.

İti suya atma yüzgeç edersin.

İtin ayağını taştan mı esirgedin?

İyi at kendine çibık çaldırmaz.

Kaba ağacın gürlemesi dal ile olur (KK101).

Kadın kıtlık bilmez, çoban yokluk bilmez.

Kara çadır is tutmaz, altın tas pas tutmaz (KK111).

Karganın alayı olmaz.

Keçinin aksağı pınarın gözünden içermiş suyu.

Kel başa şimşir tarak (KK7).

Kepenek altında er yatır.

Kılda keramet olsa keçiler evliya olurdu (KK17).

Koça boynuzu yük olmaz.

Köpeğin hatırı yoksa sahibinin hatırı vardır (KK199).

Köpek gibi her taşın ardından koşulmaz.

Köpekle çocuk hatır gönül bilmez.

Kör ölünce badem gözlü olurmuş (KK86).

Kurt eniği kurt olur.

Meyveli ağacı taşıyan çok olur (KK170).

Oğlan babasından öğrenir sofraya yazmayı, kız annesinden öğrenir komşu gezmeyi.

Öndeki deve sek atar, arkadaki deve huy kapar.

Sonradan gelen yurdun iyisine konar (KK38).

Sürüden ayrılanı kurt kapar (KK134).

Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek içermiş.

Şapı edemezsin şeker, cinsi batasica cinsine çeker (KK80).

Taş olduğu yerde ağırdır.

Taş taşa değer, taş başa değer.

Taşa çıkan keçinin ağaca çıkan oğlağı olur (KK89).

Tırnağın varsa başını kaşı.

Vardığın yer kör ise gözünü kıpa bak.

Yaddan alma düğeyi, çeker gider boğayı.

Yağmur nereye yağarsa tarlasını oraya taşır (KK15).

Yağmurda yaş değmez, kavgada taş değmez.

Yumuşak atın tekmesi pek olur (KK79).

(<http://www.yumuktepe.com/yoruk-oymaklarinda-kelimeler-okkes-karabacak>).

(<http://www.yumuktepe.com/yoruklerde-atasozleri-ve-deyimler-okkes-karabacak>).

2. Ferdi Şiirler

2.1. Yörüklerde Şiir

“Şiir bir yaşantıdır. Bize el koymuş, içimize taş gibi oturmuş olayları, olguları biçimlere, kalıplara dökme işidir. Şiir kesin bir açıklama, bir bildiri değildir; şaşmaz doğru doğrultu değildir, tek yön değildir.” (Necatigil, 1997: 52-53).

Duygu, hayal ve düşüncelerin bir düzene bağlı olarak çekici bir dil ve ahenkli mısralar içinde aktarılmasına şiir denir. Şiir, bir ana duygu (tema) etrafında yazılır (KK27). Diğer türler gibi şiir de bir plana sahiptir. Ancak her ölçülü ve kafiyeli metin, şiir değildir. Şiirde “duygu” temel unsurdur ama duygunun dışında “düşünce” ve “hayal” de vardır. Şiirde “sanat” ögesi ağır basar. Bu bakımdan

ŕiirde sözcük seçimi ne ęıkar. Aslında ŕiir, sözcüklerin ahenk oluŕturacak ŕekilde bir araya getirilmesinden oluŕur.(KK26, KK27). ŕiirler tamamı ile Yörük göçü, yiğitlik, ataya saygı, sevgi, hayvancılık üzerine yazılmıŕtır.

Yörükler

Dünyaya yayılmıŕ tam yedi koldan
Sırtında ok yayı gidermiŕ yoldan
Bazen anadoludan bazen uraldan
Drtbin yıllık tarih yazmıŕ yörükler

Osmanlının temelini kurmuŕlar
Ŗeyh edebaliden öğüt almıŕlar
Bizans tekfuruna haber salmıŕlar
Dŕmanını bulur ezer yörükler

Bazlaması ękeleęi ęorbası
Giyinmiŕ kuŕanmıŕ yayla urbası
Torosların zirvesinde obası
Sipsi ęalar ayran szer yörükler

Semeri sırtında develer atlar
ęadırı kurarlar gidince katlar
Keçisi koyunu yayılır otlar
Bazen yayla yayla gezer yörükler

Tarhana yaparlar odun toplarlar
Teke zodlatması ęalar hoplarlar
Ateŕ yakar üzerinde zıplarlar
Bayramda düğünde tozar yörükler

Can dostuna kurban olur kul olur
Sohbeti hoŕ sözü ŕeker bal olur
Misafire ikram eder bol olur
Binbir ęeŕit nimet düzer yörükler

Sarı keçi kara keçi avşarı
Yüzünde parlıyor allahın nuru
Ertuğrul gazide gizemli sırrı
Tarihe bir sayfa kazar yörükler

Umut sucum okur gezerde yazar
Dostuna dost olur düşmanı ezer
Başına geleni önceden sezer
Fesatın oyununu bozar Yörükler (KK 31).

Aslımız Yörüktür Neslimiz Yörük

Horasandan çıkıp gelmişiz bura,
Aslımız yörüktür neslimiz yörük.
Türklerin özünü yansıtır töre,
Aslımız yörüktür neslimiz yörük.

Atalarımızın Oğuzdu yurdu,
Ninemiz soyuna Türkmendir derdi.
Dedemiz dağlarda koyun güderdi,
Aslımız yörüktür neslimiz yörük.

Sürünün üstüne güneş doğardı,
Babamız çadıra odun yığardı.
Anamız bakraca sığır sağardı,
Aslımız yörüktür neslimiz yörük.

Horoz sesi ile sabah ederdik,
Budak getirmeye dağa giderdik.
Bizler çocuk iken keçi güderdik,
Aslımız yörüktür neslimiz yörük.

Yusuf Türklüğümüzü benimsedik,
Çekinmeden bizler yörüğüz dedik.
Yayla sahil gidip geliyor idik,
Aslımız yörüktür neslimiz Yörük (KK 46).

Yörük Türkmen Yiğidi

Başaklar yandan yana devrilir
Sıcaktan tırpan biçer gavrulur
Kağnıyla sapı çeker harmana
Harmanda ekin arpa savrulur

Anazıd tırmık yaba yaparlar
İşini tarla tapan toparlar
Ayrılmaz kolay kolay yuvadan
Yuvadan ekmek için koparlar

Bostana bendden sular getirir
Evleğe arktan suyu götürür
Bahçada gece uyku uyumaz
Gün ıştır sula mayı bitirir

Bağırcağ bağlar yatar keçede
Canavar pusu kurar köşede
Davarı yaylım için kaldırır
Palamut toplar dağda meşede

Çalışır Yörük Türkmen yiğidi
Kavala döker acı ağıdı
Sevdiği güzel ona bakınca
Yüreği onun nağme kağıdı

Kerpiçten taştan örer duvarı
Kırlıklıla kırkar keçi davarı
Meskeni şehir köyde olsada
Yaylayı çeker kanı damarı

Tokmakla döver yarma dibeği
Ayrılır yarma ile kepeği
Ter akar başı yüzü alından
Islanır üstte allı gömleği

Davullar vurur oynar düğünde
Yufkalar sarar yemek öğünde
Çalamaz her bir güzel kalbini
Helal süt emmiş gezer göğnünde

Değirmen döner ekin un olur
Giydiği çorap tiftik yün olur
Bugünün işi yarın yapılmaz
Kararmaz dünya şavkı gün olur

İrfan der ömür geçsin pişmekle
Yaşanmaz hayat yere düşmekle
Özledim düşler oldum işleri
Buluyor huzur gönül deşmekle (KK127).

Yörüklük

Göz yummak esarettir
Dik durmak cesarettir
Tanımak istiyorsan
Yörüklük asalettir

Ters yolu evirmektir
Zulümü devirmektir
Allahın Hak yolunda
Yörüklük cesarettir

Edeple erişmektir
Dost ile görüşmektir
Aldığı terbiyeyle
Yörüklük asalettir

Korkusuz yaşamaktır
Geçmiş taşıyamaktır
Bütün yük omuzunda
Yörüklük cesarettir

Dul yetim kollamaktır
Yardımlar yollamaktır
Duyurmaz asla bunu
Yörüklük asalettir

Hedefden tam vurmaktır
Düşmana dik durmaktır
Hançeri sedef kaplı
Yörüklük cesarettir

Kol kanat açılmaktır
Fitneden kaçınmaktır
Yönü hep tek doğruya
Yörüklük asalettir

İrfan der yoğrulmaktır
Vatana kavrulmaktır
Bu yolda verir canı
Yörüklük cesarettir (KK202).

Yörüklüktür Türk'ün Özü

Yörük demek yürümektir
Türk olduğunu bilmektir
Yirmidört Oğuz boyunun
Hepsi de yörük demektir

Atam Oğuzdan türedik
Orta Asyadan yürüdük
Türkün özü yörüklüğü
Anadoluya sürüdük

Hepimiz biriz yörüğüz
Orta Asya ilk yurdumuz
Değişik adlar alsak da
Türklük bizim onurumuz

Dünyada ben Türküm diyen
Yörüktür aslımız uyan
İhtiyaç var bu zamanda
Fitne soktu bize çıyan

Kimi yerleşti evleşti
Kimi dağlarda eğleşti
Hiç bir zaman ayrılmadı
Yörük Türkmen bir devleşti

Tarihini inkar eden
Olur yaralı bir beden
Yem olmaya mahküm olur
Düşman ile yola giden

Yörüklüktür Türkün özü
Ayıramaz namert bizi
İrfan der uyanın artık
Dünya duysun sesimizi (KK62).

Yuvasına Kol Kanattır Yörük Anası

Gelin olur iken yanar yeşil kınası
Huzur dolu olur şanlı yörük yuvası
Gelinlikle çıkar evden döner kefenle
Yuvasına kol kanattır yörük anası

Eri yokken yuvasının olur erkeği
Yavruları evi için çarpar yüreği
Temiz kalbi namusuyla Hakkın meleği
Yuvasına kol kanattır yörük anası

Unla suyla yoğuruyor hamur tekne
Koyunlardan sütlerini sağar helkede
Değer görür anam yerde gökte kubbede
Yuvasına kol kanattır yörük anası

Üretkendir yuvasında durmaz çalışır
Didinmekle boz toprağa teri karışır
Nefret eder küslükleri sevmez barışır
Yuvasına kol kanattır yörük anası

Köyde dağda şehirlerde ister çadırda
Doğrulukla gönüllerde kalır hatırda
Güçlüklere zorluklara sonsuz sabırda
Yuvasına kol kanattır yörük anası

İrfan geçmez önlerini öper elini
Yetiştirir bahçesine diker gülünü
Tandırında sac altına vurur külünü
Yuvasına kol kanattır yörük anası (KK44).

Yörük Türkmen Türk Sevdalısı

İzmirin şen Ödemişi
Tekelidir öz geçmişi
Vatan için bir er kişi
Yörük Türkmen sevdalısı

İbrahimdir adı onun
Yörük Türkmen gider yolun
Onun gibi Önder olun
Yörük Türkmen sevdalısı

Oralsı buralısı
Yörük Türkmen törelisi
Tam bir vatan yaralısı
Yörük Türkmen sevdalısı

Vatan bayrak çabalyor
Bu uğurda yol alıyor
Sinesine aşk doluyor
Yörük Türkmen sevdalısı

İçi birdir dışı birdir
İsteğine Mevlam erdir
Bulunmaz bir yiğit serdir
Yörük Türkmen sevdalısı

İrfan dostu selam olsun
Yüreğine sevda dolsun
Yaptığını bilen bilsin
Yörük Türkmen sevdalısı (KK89).

Yörük Kızı

Gülünce güller açar, yüzü bir bahar dalı
Hiç bir elma da yoktur, O'nda ki yanak alı
Dudağından damlayan, sanırsın Anzer balı
Her övgüyü hak eder, özeldir Yörük kızı...

Saçında iki belik, perçem öne taralı
Ayağında şalvarı, O dağların maralı
Heybesinde umutlar, belki yürek yaralı
Dağ tepe koyun güder, Türkmendir Yörük kızı...

Obasına dönünce, ağılda da süt sağar
Yoğurt, peynir mayalar, her işe eli değer
Pınardan su alırken, türkü söylerse eğer
Kalmaz hiç elem keder, döktürür Yörük kızı...

Gözlerinde sürmeler, ellerinde kına var
Elbet O da olacak, bir yiğide bir gün yar
Durmaksızın çalışır, yıldırılmaz hiç yağmur kar
Alnına yazmış kader, razıdır Yörük kızı...

Kıl çadırdan uyanır, kalkar sabah yeliyle
Yün eğirir sabırla, kilim dokur eliyle
Gün gelince çeyizi, duvağında teliyle
At binip gelin gider, mutludur Yörük kızı... (KK135).

SEKİZİNCİ BÖLÜM

HATAY/KIRIKHAN YÖRÜKLERİNDE HALK ANLATIMLARI

1. Fıkra

Her fikranın ayrı bir anlatılış tarzı vardır. Ancak bazı fıkraların başlangıç bölümleri ortak bir yapıya sahiptir. Biz böyle bir fıkrayı dinlerken bildiğimiz fıkrayı hatırlarız. Fıkranın farklı bir sonla bitmesi ise bizi şaşırtır. Binlerce fıkra arasında böyleleri pek çoktur. Biz bunlara kalıp fıkra adını öneriyoruz. Bir fikranın; kahramanının, mekânının ve zamanının değiştirilmesi ise konumuzun dışındadır. Onlar ayrı bir alt dalı oluşturur. Bu tür kalıp fıkraları Türklerin yaşadığı her yerde bulabiliriz. Bunun başlıca sebepleri; göçler, geziler, ticari yolculuklar, savaşlar, vb.dir. Bazen bir kişi adının değişmesi yeni bir şekli oluşturur (Sakaoğlu, 2012: 1).

Genellikle gerçek hayat olaylarından hareketle hisse kapmayı amaçlayan ve temelinde az çok tenkit, mizah ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyelere fıkra adı verilir. Fıkralar, başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerini iç içe bulunduran hikâyelerdir.

Yörüklerle, çeşitli Yörük gruplarıyla ilgili fıkraları hem konargöçerler hem de yerleşikler anlatmaktadır. Yörükler kendilerini konu edinen bu fıkraları yerleşiklerden dinlediklerinde kızmamakta, hatta gülmektedir (KK27). Fıkralarda konargöçer kültürün izlerini görmek mümkündür. Konargöçerlerin geçmişte yaşadıkları sanılan gülünç nitelikli anılar fıkra özelliği taşımaktadır.

Bebek ve öğretmen

Öğretmen okulunu yeni bitiren bir öğretmen tayin olduğu köye giderken bir Yörük köyüne misafir olmuş. Konakladığı evin beyi, kendisine her türlü ikramda bulunmuş. Ağırlamış ve sohbetinden pek hoşnut kaldığı için ona demiş ki:

-“Oğlum, ben seni çok beğendim. Sana bir armağan vermek istiyorum. Bir atım, bir tazım, bir de çok güzel bebeğim var. Hangisini istersen al, senin olsun.”

-“Atım var ama bekarım bebeğe bakamam ama avı çok severim. Tazı işime yarar, onu almak isterim.”

Yatma zamanı gelince Yörük beyi tekrar konuşmuş:

-“Gece yatıracak iki odam var. Yalnız birinde sandıklar duruyor, birinde de bebek yatıyor. Hangisini istersen yatağını oraya serelim.”

Öğretmen, bebeğin gece uyanıp ağlayarak uykusunu kaçırmamasından korktuğu için sandık odasında yatmak ister

Sabah erkenden kalkan genç, kahvaltıdan sonra, Yörük beyine veda etmiş, tazısını almış, atına binmek üzere avluya çıkmış. Bir de bakmış, mükemmel güzellikte bir kız, kuyudan su çekiyor. Yanına yaklaşmış sormuş:

-“Kız, senin adın ne?”

-“Bebek...” (KK1, KK3, KK9)

Kepeneğin İpi

Yağmurluk bir havada keçisini kaybeden Yörük abisiyle birlikte keçiyi aramaya gider. Yağmurdan korunmak için de kıl çuvaldan kepenek giyerler. Bizim Yörük çuvalın iplerini düreleyerek bağlar. Fakat haberi olmadan ipin biri çözülür. Yolda giderken tam mezarlığın önünden geçerken birden ip bir taşa takılır. Yörük ilerlemek için adım attığı sırada ip arkadan onu geri asılır. (KK28, KK43)

Yörük Talkını

Koca Yörük tam sahile göç edileceği sırada ölüvermiş. Dağın başında çoluk-çocuk ne edeceklerini şaşırılmışlar. İyi-kötü yıkamışlar, el birliği ile mezara koyup örtmüşler. Amma velakin usulüne göre talkını kim verecek? Tam o sırada dağın başına yaşlıca bir celep çıkıp gelmiş. Hemen mezarın başına götürmüşler. “Talkın vereceksin” demişler. Adamcağız “bilmem” dediyse de fayda yok. İş başa düştü diyerek şöyle demiş:

“Ovaya inersin, yersin koruğu,

Dağlara çıkarsın yersin eriği

Neyine sıkıldın da öldün?

Hey canına yandığının Koca Yörüğü”

Sonra da sormuş: Oldu mu arkadaşlar?

Yörükler hep bir ağızdan: “Hay ağzına sağlık çok güzel oldu.” demişler. (KK9, KK21, KK42, KK54).

Aile Saadeti

Kahvede sohbet eden adama arkadaşları: “Senin aile yaşantına hayranız, eşin ve çocuklarıyla çok mutlu bir yaşantın var. Karının bir dediğini iki etmiyorsun. Bu mutluluğunun sırrını bize de anlat yoksa pısrık olduğunu düşüneceğiz.” derler.

“Kısaca anlatayım ...” der adam:

-Düğünümüz bittikten sonra karım kendi atına, ben de kendi atıma bindik, evimize doğru gidiyoruz. Benim bindiğim atın ayağı takıldı ve sendeledi.

Karım eğildi ve benim atıma ‘Bir’ dedi.

Biraz daha ilerledik ve benim atımın ayağı tekrar takılıp tökezlediği zaman, eşim tekrar eğilip atıma ‘İki’ dedi.

Az sonra atım tekrar aynı şekilde tökezleyince eşim atından indi at’a ‘Üç’ dedi ve çeyizinden tabancasını çıkartıp atımı alnından vurdu. Ben şok olmuştum. Eşime bir hışımla çıktım ”Yazık değil mi ata, neden vurdun kadın, manyak mısın sen?” diye bağırdım.

Karım arkasını döndü ve bana ‘Biiiiiiiiir’ dedi.

Ve o günden sonra karımın bir dediğini iki etmedim! (KK115, KK166, KK200)

İmamla İş İnada Bindi

Ömründe hiç teravih namazı kılmamış olan bir Yörük, bir gün, caminin önünden geçerken, adamın birisi yörüğe :

-Namaz vakti nereye gidiyorsun? Sen Müslüman değil misin?

Yörük ne desin?

“Bari şu namazı kılıvereyim de öyle gideyim” diyerek camiye girmiş. Gelgelelim, akli dışarıda, hayvanlarında.

Üç beş rekât namaz kılmış, bakmış, biteceği yok.

Dışarı çıkıp oğluna seslenmiş :

-Oğlum, hayvanlara mukayyet ol. İmamla iş inada bindi (KK32).

100 Numara

Bir Yörük ile bir Köylü birlikte İstanbul'a gitmişler. Epey dolaştıktan sonra, bir otele varıp kalmak isterler. Oteldeki görevlinin yanına varırlar. Köylü:

- "Bana 99 numarayı ver" demiş.

Yörük:

- " Ben köylüden aşağıda yatmam, bana da 100 numarayı ver" demiş (KK 47).

Allah'ın İşi Bakkalın Taşı

Köylünün biri Uşak'a gitmiş. Burma Camiinin karşısındaki bakkaldan bir şeyler alacaktı. Bakkal köylünün aldıklarını kilo yerine teraziye taş koyup taşla tartıyormuş. Köylü sormuş :

- 'Senin dirhemim yok mu? Neden taşla tartıyorsun' demiş.

- 'Sus sus çarpılırsın. Allah'ın işine cami karşısındaki bakkalın taşına karışılmaz' demiş (KK100).

Dağın Taşın Kurdun Kuşun Kıymetini Bilelim

Çok eski zamanlarda Yörük Uşak'a inmiş. İndiğinde Uşak'taki lokantaların çoğu kapalıymış. Nedenini sormuş:

- 'Ramazan geldi' demişler.

Yörükün ramazanla, kurbanla ilgisi yokmuş. Aç acına yaylasına geri dönmüş.

- 'Amanın dostlar, yaylamızın kıymetini bilelim Uşak'a Ramazan deye biri gelmiş ortalığı kırmış geçirmiş. Açık tek bir aşçı dükkân bulamadım. Açlıktan öldüm. Sis siz olun Ramazan gelince Uşak'a gitmeyin. Şu yaylamızdaki kurdun,kuşun, dağın,taşın kıymetini bilelim'. Demiş (KK77).

Vali Bey Benden Sonra Gelir

Vilayette çalışan memuru herkes tanır. Sürekli takılırlarmış. Memurda her gün bir fıkra uydururmuş. Günlerden bir gün:

- 'Bu vilayette Vali bey benden sonra gelir.' demeye başlamış.

Bu sözü sabahları günaydın yerine kullanmaya başlamış. Söz sonunda Vali beyin kulağına gitmiş. Vali bey sormuş.

- 'Söyle bakalım bu vilayette Validen önce kim gelir.' demiş

Memur:

- ‘Ben efendim’ diye yanıtlamış.

Vali:

- ‘Ne demek o’ diye sinirlenirken yanıtını da almış

- ‘Efendim siz saat onda, on otuzda teşrif buyurursunuz. Ben ise sizden önce saat dokuzda vilayete gelirim.’ demiş (KK38).

Misafirin Açlığı

Köyden şehire misafir olarak giden bir köylü gittiği evde saatlerce bekler yemek gelmez. Başlar ev sahibine durumu ima ile anlatmak için esnemeye.

Esnemeleri sıklaştınca ev sahibi sorar:

- Misafirim esniyorsun ama hayır ola. Susuz musun yoksa uykusuz mu? diye sorunca aç olan misafir:

- Çeşmenin başında uyudum da sonradan buraya geldim der (KK61).

De Oğlum De

Köylünün biri kasabaya pazara gidecekmış ama gidecek atı eşiği arabası yokmuş. Bir ara komşusundan istemeyi düşünmüş, komşusuna gitmiş.

- Mehmet Efe, kasabaya gidecektim de sana bir şey diyecektim, demiş. Komşusu:

- Buyur, de komşum, deyince:

- Sana eşek diyecektim, demiş. Hiçbir kızgınlık belirtisi göstermeyen komşusu:

- De oğlum de. Hazır ağzını açmışken başka diyeceklerin varsa onları da de, diye cevap vermiş (KK109).

Emanet Eşek

Köylünün biri kasabaya pazara gidecekmış ama gidecek atı, eşiği, arabası yokmuş. Bir ara komşusundan istemeyi düşünmüş, komşusuna gitmiş.

- ‘‘Osman Emmi, kasabaya pazara gidecektim de sana bir şey diyecektim’’ demiş.

Komşusu da:

- ‘‘Buyur, de komşum’’ deyince:

- ‘‘Sana eşek diyecektim’’, demiş. Hiçbir kızgınlık belirtisi göstermeyen komşusu devam etmiş;

- ‘‘De oğlum de. Hazır ağzını açmışken başka diyeceklerin varsa onları da de’’, diye cevap vermiş (KK29).

İskarpın Ayakkabılar

Oldukça varlıklı bir köylü kendisine bir çift iskarpın almış. Eskiyeceğinden korkarak pek giymezmiş. Bir gün kasabaya giderken köyden çıkıncaya kadar giymiş. Sonra çıkarıp eline almış. Kasabaya yaklaşınca tekrar giymiş. Akşamüzeri kasaba dönüşünde geç kalmış. Gece ayakkabıları eline alıp hızlı hızlı yürürken hava da kararmış. Alacakaranlıkta ayağına çivi batmış. Epeyce de canı yanmış. Kanlar içindeki ayağının acısını düşünmeden:

- İyi ki ayakkabılar ayağımda değildi, yoksa mahvolurladı demiş (KK193).

Çalınan Kuzu

Köylünün biri, diğerinin kuzusunu çalmış, kesip yemiş. O da onun keçisini aşırması, kesip yemiş.

Nasreddin Hoca olayı incelediğinde kimin ne yaptığını fark etmiş.

Olayın kahramanları bir gün çayhanede oturuyorlarken, keçinin sahibi keçisini övmeye başlamış:

- “İki arşın tüyü vardı, gerdanı üç karıştı, başı şöyleydi, gözleri böyleydi vs.” diye hayvanını methediyormuş.

Keçiyi kesip yiyen bu abartmalar karşısında çok sıkılmış. Amma ne yapsın, adam susmak zorunda.

Nasreddin Hoca, keçiyi çalıp kesen adama dönmüş:

- “Yahu, bu adam ne kadar atıp tutuyor. Şimdi git evine. Şu uyuz keçinin postunu getir de, bu adam söylediğine, söyleyeceğine pişman olsun.”KK65).

Hoo!..

Doğu köylerinden birinde, kış kıyamette, adamın birisi ölmüş. Köylüler cenazeyi kızakla mezarlığa götürüyorlarmış. Ama daha mezarlığa varmadan, kızak da, öküzler de çamura saplanmış. Köylüler uzaktan öküzlere bağırışlar çağırışlarsa da, kimse çamura girmeyi göze alamamış.

O sırada, birisi, bakmış ki; dirilerden hayır yok, ölüye seslenmiş :

- Ulan, öldün öldün de, öküzlere bir “Ho!” diyemeyecek kadar mı öldün, mübarek? (KK122).

Oğlanın Dedesi

Köylünün biri oğlunu şehirden evermiş. Oğlan bir süre sonra şehre taşınmış. Kendine göre iş bulup çalışıyormuş. Bu arada bir de erkek çocuğu olmuş. Adam hem

pazardan masrafını almak hem de torununu görmek için şehre gitmiş. Tabi gelirken heybesini hediyelerle doldurmuş. Her ne yaptıysa gelinine yaranamamış. Şehre indiğinde doğruca oğlunun evine gitmiş. Daha eve girerken gelininin memnun olmadığı belli oluyormuş. Odaya geçmişler. Adam torununu kucağına alıp severken bir ara gelin:

- Oğlumun dedesi geldi, gelmeden gidesi geldi, demiş.

Adam çok içlenmiş, öfkelenmiş ama sezdirmemeye çalışmış. O da:

- Dedesinin adı Duralı, bugünde buralı, yarında buralı demiş.” (KK123).

Okula Götürüyorum

Bir tane adam varmış bu adam hep şehirlerde yaşamış kaymakam olmuş bir gün bir yere giderken bir köyün içinden geçiyorlarmış yanlarından da bir tane köylü eşeğiyle geçiyormuş kaymakam şöförüne demiş ki;

- birazcık dur da şu adamla dalga geçelim demiş. Camı açmış

- nasılsın amca demiş adama ama böle ukala ukala gülüyormuş adamda

- iyiyim evlat sen nasılsın demiş kaymakam

- amca sen bu eşekle nereye gidiyorsun demiş köylüde demiş ki

- okula götürüyorum okursa kaymakam okumazsa eşek gibi kalır demiş (KK166, KK200).

2. Efsane

Efsaneler halkın çaresizliklerini, umutlarını, özlemlerini, dünya görüşlerini bütün öteki halk edebiyatı türlerinden daha keskin belirtirler, çünkü büyük bir bölüğüyle inanış konusudurlar (Doğaner, 2013; 580). Efsanelerde olağanüstülükler ve buna bağlı mekan, zaman ve kahramanlar olabilir.

Suyu Bitmeyen Tekne

Meryemçil beli tarafında, Geben'in karşısında Kayranlı diye bir yer var. Bir kayanın eğme altı mağara şeklinde, sarp kayalık bir yer. Burada halı büyüklüğünde içi su dolu tekne var. Tekneye suyun nereden aktığını göremezsin. İçinden ne kadar su alsan da tükenmez. Üst yanda da yatır mezarı diyorlar bir yer vardı. Oraya ziyaret diye giderdik. Teknenin suyundan içerdik. Kuzu kestik, yemek yaptık, yedik içtik. Burada dilek dilerler, yatarlar. Uyuyabilirlerse rüya görürlerdi. Uyuyamazlarsa dilek

diler gelirlerdi. Sonra defineciler mezar koymamışlar, kırmışlar, suyu kaybetmişler. Teknedeki suyun altında altın bulunduğu rivayet edilmektedir (KK29).

Karatekeli Obası

Tekeli obası 7 göbeğe ayrılır. Bize öteden beri Karatekeli derler. Bu ismin nereden geldiği şöyle anlatılır: Yazın yaylaya göçerken gelinin biri doğum yapmak için evden ayrılmış, çiriş olan bir yerde doğum yapmış. İki çocuk doğurmuş. Çoğun birini oradaki taşın katına yatırıyor. Diğer çocuğu kucığına alıp yaylaya gidiyor. Yaylaya gittiklerinde kucığındaki çocuk ölüyor. Geri dönüşte doğum yaptığı konalgaya konuyorlar. Acaba nasıl oldu çocuk diye bakınca çocuk parmağını emip durduğunu görüyor. Güneş, çocuğun karnını yakmış. Onun için bize karnıkara tekeli derler. Oradan gelir karalık (KK87).

3. Halk Hikayeleri

Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık, vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslâm ve Hint-İran olan, büyük ölçüde aşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım ve nesir karşımı anlatımlardır (Alptekin, 1997: 7). Gerçek ya da gerçeğe yakın olayların anlatıldığı uzun soluklu anlatım olup kuşaktan kuşağa sözlü ürünlerdir.

Anamı As

Bu yüce dağların kuş uçmaz, kervan geçmez bir köşesindeki babası ölmüş, fakir bir ailenin çocuğu anasının yanlış telkinlerine kapılarak küçük yaştan itibaren ise yumurta çalmak ile başlamış... O çalmış annesi de gelirleri olmadığı için pişirip beraberce helal demeden haram demeden yemişler. Bu iş yumurta ve tavuk hırsızlığı ile kalmayıp gitgide daha büyük hırsızlıklara yönelmiş, zamanla korkulur bir eşkiya olmuş, yol kesmeye başlamış, nihayet yakasını hükümetin pençesine kaptırmış; kıydığı canların yollarını kestiği mazlumların bedduası onu darağacı altına getirmiş, tam asılacağı sırada abdest almış, 2 rekat namaz kılmış ve ellerini göğe kaldırarak "Yarabbi bu işlerde benim günahım yok; beni bu kötü yollara anam itti. Ben çaldım o pişirdi, beraber yedik, beni asma "Anamı As" diye yalvarmaya başlamış. Derken onu asmaya görevli olan hükümet adamları bu zavallı delikanlı yiğidin duasını dinledikten sonra onu idamdan bağışlamışlar. İşte kendini bilmez cahil bir ananın teşvikiyle hırsızlığa alışan bu delikanlının hayatı kaçıp saklandığı dağlara Anamas dağları köyünde Anamas Köyü adı verilmiş.

Çoban Taşı

Teke yöresinden sürüleriyle birlikte Dedegöl dağına yaylaya çıkan Yörük ağası Teke yöresinin en zengindir. Sürülerini otlatmak içinde beraberinde iki çoban getirir. Ağanın bir kızı vardır, kız öyle güzeldir ki: Anamas yaylasında güzelliği ile tatlı diliyle herkesin gönlünde yer edinmiştir. Aynı zamanda Ağanın çobanlarından ikisi de kıza aşık olmuşlardır. Kıza yakın olmak ve onunla konuşmak için zaman zaman kavga etmişlerdir. Bu durumu fark eden ağa durumu araştırır ve çobanlarının kızına aşık olduklarını öğrenir. Çobanları yanına çağırarak duyduğuma göre ikinizde kızıma aşık olmuşsunuz, ikinizi de severim fakat benim bir kızım var, kızımı almak için su şartı yerine getirmeniz gerekiyor: Şu gördüğünüz kayalığı önce dolaşıp kim çadırıma gelirse kızımı ona vereceğim der. Çobanlar da kıza kavuşmak için çadırdan kayalıklara doğru hızla yol almaya başlarlar. Çobanın biri çadıra erken varmak için kayalıklardan tırmanırken uçarak parçalanır. Diğer çobanda kayalıkları dolaşıp, çadıra ulaşır. Kızı alır. Ölen çoban düştüğü yere gömülür. Sevdiği kız uğruna hayatından olduğu bu kayalıklara çobanın hatırasını yaşatmak için Çoban taşı adı verilir.

4. Masallar

Olayların geçtiği yer ve zaman belli olmayan; peri, dev, cin, ejderha, arap bacı gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyelerdir (Sakaoğlu, 1999: 159). Masallarımız; şuur ve idrakimizin yavaş yavaş gelişmeye başladığı sıralarda ve kendimizi çevremize tanıtmaya başladığı sıralarda, hatta daha sonraları bile büyük bir zevk ve heyecanla dinlediğimiz halk anlatıdır. Nasihat içeren unsurlardır. Çocukken; annelerimizin, teyzelerimizin, halalarımızın, ablalarımızın, özellikle ninelerimizin ve ilkokulda öğrencilik çağlarımızda öğretmenlerimizin anlatmış oldukları masal örnekleri vardır.

Nasihat Masalı

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir delikanlı varmış. Bir gün bu delikanlının yanına bir arkadaşı gelmiş. Arkadaşı :

“- Arkadaş, sen niye evlenmezsin ?” demiş. Delikanlı :

“- Arkadaş, benim param yok, pulum yok. Böyle evlenilir mi ?” demiş. Arkadaşı :

“- Peki, ben sana yardım ederim.” demiş ve dediği gibi de yardım etmiş.

Aradan bir müddet zaman geçtikten sonra bir gün arkadaşı delikanlının yakasına

yapışmış :

“- Ver paramı.” demiş. Delikanlı :

“- Arkadaş, beni daha dün evlendirdin, benim param yok. Fakat biraz daha durursan çalışır, kazanır, paramı öderim.” demiş. Arkadaşı :

“- Olmaz vereceksin.” demiş. Bunun üzerine delikanlı kızarak evine gelmiş. Karısına :

“- Çabuk bana azık kat, ben para kazanmaya gideceğim.” demiş.

Azığı alarak, Allahaismarladık diyerek yola düşmüş. Az gitmiş, uz gitmiş. Bir şehre varmış. Bir adamın yanına işçi olarak girmiş, yıllar geçmiş...

Bir gün ağası :

“- Oğlum, senin evin barkın yok mu? Git memleketine bir sıla et.” demiş. Bunun üzerine delikanlı :

“- Benim kimsem yok.” demiş. Çalışmaya devam etmiş. Oraya varalı tam on altı yıl olmuş. Bir gün ağasının karşısına geçerek sılasına gitmek istediğini söylemiş.

Ağasına :

“- Ben gideceğim artık, sahir benim de memleketim var.” demiş. Ağası :

“- Oğlum, şimdiye kadar niye durdun ? Ben sana bir sıla et gel demedim mi ?” demiş.

Neyse ağa hesap görmüş, parasını vermiş.

“- Haydi oğlum uğurlar olsun. ” demiş. Delikanlı biraz gitmiş ve ağası çağırmış :

“- Gel buraya!” demiş adam.

Delikanlı :

“- Buyur ağam.” demiş.

“- Verdiğim paralardan beş gümüş mecit verirsen sana nasihatim var.”

Oğlan gümüşleri vermiş. Ağa :

“- Haydi git de, doğru yoldan çıkma.” demiş. Delikanlı biraz gitmiş, ağa tekrar çağırmış :

“- Beş gümüş daha verirsen sana bir nasihat daha vereceğim.” demiş. Delikanlı parayı vermiş.

”- Haydi git de, üstüne elzem olmayan işe karışma.” demiş. Adam biraz daha gitmiş ve ağa tekrar çağırmış. Ağa :

“- Beş gümüş daha verirsen, bir nasihat daha vereceğim.” demiş. Adam sormuş :

“- Parayı niçin alıyorsun ağam ?” demiş. Ağa :

“- Parayı almazsam söylediklerimi unutursun.” demiş. Ağa adamdan aldığı paraları

bir kömbenin (ekmeğin) üzerini hafifçe açarak belli etmeden koymuş. Adam parayı tekrar vermiş. Ağa :

“- Haydi git de, düşünmeden iş yapma ve şu ekmeği al, evine varasıya kadar yeme, çocuklarınla ye.” demiş.

Adam Allahısmarladık diyerek ayrılmış. Gide gide yol ağzına varmış. Önüne ağlaşan, çığırışan, bağırışan kadın ve adamlar gelmişler. Geldikleri yolu göstererek :
“- Aman oğlum o yoldan gitme, eşkıyalar soyar.” demişler ve öteki yoldan gitmişler. Adam da giderken; aklına verdiği gümüş mecitlerle nasihat gelmiş.

“- Ben doğru yoldan çıkmayacağıma dair ağama söz vermiştim, o yola sapmayacağım.” demiş. Öteki yola sapanları eşkıyalar soymuş, adamsa kurtulmuş. Adam gide gide bir hana gelmiş. Bakmış ki; bir yerde bir köpek, bir yerde bir kadın bağlıymış. Yemeği yiyenler artığını köpeğe, onun artığını da kadına verirlermiş. Akşam yemeğini yemişler ve yatmışlar. Sabah olmuş, yemek yerken kadınla köpeği soracak olmuş ve ağasına verdiği sözü hatırlamış :

“- Ben üstüme elzem olmayan şeylere karışmayacaktım.” demiş. Az sonra han ağası camiye gitmiş. Adam da gitmek istemiş ve yola çıkmış. O sırada han ağası camiden gelmiş, bakmış misafir yok. Hemen hizmetkarları toplamış :

“- O misafir nereye gitti? ” demiş. Hizmetkarlardan biri :

“- O gideli biraz oldu.” demiş. Ağa:

“- Çabuk, atın çatlasa bile, o misafiri bulup getireceksin!” demiş. Hizmetkâr atını karakuş gibi sürmüş ve misafire yetişmiş. Hizmetkar :

“- Arkadaş, seni ağa istiyor. Neden haber vermeden gitti diyor.” Misafir ve hizmetkâr geriye dönmüşler. Adam ağanın karşısına geçmiş. Ağa :

“- Gel buraya! Niçin haber vermeden ve Allahısmarladık demeden gittin? Otur şuraya da beni dinle... Şimdiye kadar buraya çok yolcular uğradı ve hepsi de şu bağlı duran kadını sordu, onu kurtarmak istedi. Ben de hepsini öldürdüm. Bu kadının bağlı olmasının sebebi var; dur anlatayım: Biz, bir gün memleketimize gelirken eşkıyalar bizi yakaladılar. Benim ellerimi ve ayaklarımı bağladılar. Bu benim karımdı. Sabaha kadar eğlendiler, içkiler içtiler, uyudular kaldılar. Ben karıma gel beni kurtar, kaçalım dedim. Karımın cevabı başka türlü oldu ve dedi ki :

“- Haydi oradan, ben bunların oldum gayri” dedi. Beni de kurtarmadı. Ben bir zaman sonra kurtuldum. Bir gün eşkıyaların elinden bunu da kurtardım. Bu kadına, o zaman yaptığının cezasını çektiriyorum.

Sen, bu kadın neden bağlı diye sormadın ve kurtarmaya çalışmadın. Bunun için seni

ödüllendireceğim.” diyerek genç adama bir heybe vermiş ve bir kapı açmış:

“- Şu altınlardan bu heybe ağzına dolana kadar doldur.” demiş. Güzel bir atla bir çiftte vermiş :

“- Bunlar sana hediyem olsun, haydi Allah yolunu açık etsin, uğurlar olsun.” demiş.

Adam atına binmiş ve günlerden sonra bir akşam evine gelmiş. Köye girişinde onu kimse görmemiş. Kapıya gelmiş, içeriden konuşmalar duymuş, pencereden bakınca içeride karısıyla bir delikanlının oturduğunu görmüş. Adam bunu görünce :

“- Vay canına! Ben gideli karım eve bir koca getirmiş.” diyerek çiftteyi yere indirmiş.

“- Bu çiftenin bir gözünü birine, bir gözünü de birine sıkayım, namusumu kurtarayım. “ demiş. O sırada ağaya verdiği söz hatırına gelmiş.

“- Ben düşünmeden iş yapmayacağıma dair söz verdim.” diyerek çiftteyi indirmiş.

İçeriden delikanlı önceleri sorduğu gibi:

“- Ay anam benim babam yok mu? Nereye gitti?” diye sormuş. Kadın :

“- Oğlum senin baban gideli on altı yıl oldu daha da gelmedi. O gittiğinden beri bir haber de alamadım. O gittiğinde sen benim üzerimde idin ve şimdi sen tam on altı yaşındasın.” demiş.

Bunu duyan adam kapıyı çalmış ve :

“- Kapıyı açın!” diye seslenmiş. Kadın :

“- Sen kimsin de kapıyı açayım? “ demiş. Adam :

“- Ben senin kocanım.” demiş. Kadın :

“- Benim kocam on altı yıl oldu gideli. Öldü mü, kaldı mı? Bilinmez. Sen kim oluyorsun da benim kocam gibi sözler ediyorsun?” deyince adam:

“- Şurada tarlamız, işte filan yerde bahçemiz, bağımız yok mu?” demiş. Bu sözler üzerine kadın duraklamış. Oğlan:

“- Aç ana aç, bu benim babamdır.” demiş. Kapıyı açmışlar, sarmaş dolaş olmuşlar. Oturmuşlar sohbetten sonra yemek yemişler. O sırada çalıştığı ağasının verdiği kömbe hatırına gelmiş adamın...

“- Al gel oğlum, heybedeki ekmeği. Yanında çalıştığım ağa veriydi. Evine varasıya kadar yeme demişti.”

Oğlan ekmeği getirmiş, bir kesmişler ekmeğin içinden gümüş mecitler dökülürmüş. Adam :

“- Benim ağam, ağaymış...” demiş.

Onlar ermiş muradına, bizler çikalım kerevetine...

Gülen Nar İle Ağlayan Ayva

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde Allah'ın kulu çokmuş. Az demesi, çok yemesi günahmış. Uzak diyarların birinde Yörük Beyi adında biri yaşarmış. Bu beyi tüm oba halkı çok severmiş. Hoşgörülü ve alçakgönüllüymüş.

Günlerden bir gün Yörük Beyi, farkında olmadan birinin kalbini kırmış. Kalbi kırılan kişi çok üzülmüş ve beye demiş ki:

“Ey yiğit! Gülen Nar ile Ağlayan Ayva'nın derdine düşesin!”

O günden sonra Yörük Beyi'nin içine bir kor düşmüş. Gülen Nar ile Ağlayan Ayva'yı bulmak için ayağında demir çarık, elinde demir asa koyulmuş yollara. Az gitmiş, uz gitmiş. Dere tepe düz gitmiş. Dağlar aşmış. Irmaklar, çaylar geçmiş. Aylar, günler, geceler, gündüzler birbirini kovalamış. Bir de arkasına bakmış ki bir arpa boyu yol gitmiş. Günlerden bir gün ihtiyar bir çoban görmüş. Çobanın yanına sokulmuş. “Çoban Dede! Bu ırmak neden böyle kan rengi akar?” diye sormuş. Çoban Dede demiş ki: “Hiç sorma! Bunun çok acıklı bir hikâyesi vardır. Irmağın şu gördüğün iki yamacına Yörükler gelirler. Birbirlerinden kız alır, kız verirler. Günlerden bir gün düğün alayı tam köprüden geçerken köprü yıkıldı. Gelin alayı ırmağa döküldü. O günden beri ırmağın suyu, hüznü akar yığidim!” Sonra Çoban Dede sormuş: “Ayağında demir çarık, elinde demir asayla yolculuk nereye evlat?”

Yörük Beyi de derin derin içini çekerek “Ah Çoban Dede! Günahsız bir kişinin kalbini kırdım. Onun âhını alıp yollara düştüm. Gülen Nar ile Ağlayan Ayva'yı arar oldum.” Çoban Dede'nin kaşları çatılmış. “A yığidim! Gülen Nar ile Ağlayan Ayva bir devin bahçesinde, ulu bir ağacın tepesindedir. Gel vazgeç bu sevdadan!”

Yörük Beyi kararlı bir şekilde “Ne olursa olsun yolumdan dönmem!” demiş ve Çoban Dede'ye yolu göstermesi için yalvarıp yakarmış. Çoban Dede demiş ki “Koca devin bahçesi Kaf Dağı'nın tepesindedir. Buraya tam altı aylık uzaklıktadır. Düz yürü ki Kaf Dağı'na er. Orada karşına dağ gibi bir kapı çıkar. Bu kapıyı görünce “Açıl kapım açıl.” dersen kapı hemen açılır. Bahçenin tam ortasında ulu bir ağaç göreceksin. Gülen Nar ile Ağlayan Ayva, işte o ulu ağacın tepesindedir. Yedi başlı dev de o ağacın dibindedir. Eğer bir vuruşta o canavarın başını düşürebilersen o

zaman bin yıllık o ulu ağaç, senin kuvvetin önünde yerlere kadar eğilecektir. Sen de Gülen Nar ile Ağlayan Ayva'yı dalından kendi elinle koparırısın. Var git, yolun açık olsun yiğidim!”

Yörük Beyi, Çoban Dede'nin eline sarılıp öpmüş, Kaf Dağı'nın yoluna koyulmuş. Günlerce yürümüş. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Günler, geceler geçmiş. Dereler, tepeler aşmış. Sonunda Kafdağı'na erişmiş. Kapının önüne gelmiş. “Açıl kapım açıl!” deyince kapı hemen açılıvermiş. Yörük Beyi, tepesi göklere değen ulu ağacı görmüş. O sırada yedi başlı koca dev de Yörük Beyi'ni görerek homurdanmaya başlamış. Ağacın tepesindeki Nar gülerken Ayva da ağlamaya koyulmuş. Yiğidin hançerine sarılmasıyla devin üzerine atılması bir olmuş. Yörük Beyi, bir vuruşta devi alt etmiş. Ulu ağaç hemen o anda Yörük Beyi'nin önünde eğilmiş. Kahraman yiğit de Gülen Nar ile Ağlayan Ayva'yı kendi eliyle koparmış. O sırada Bey'in karşısında birdenbire güzel bir kız belirivermiş. Yörük Beyi şaşırılmış. Tam kıza bir şey diyecekken güzeller güzeli kız, bir kuş olup Bey'in tepesine konuvermiş. Peri kızı, kuş olup Bey'in başına konunca Yörük Beyi de kuş oluvermesin mi? Böylece dağlardan, tepelerden, derelerden beraber uçarak Yörük Yaylası'na varmışlar. Tekrar insan suretine girmişler. Yörük Beyi'nin yanında dünyalar güzeli bir kızla döndüğünü gören oba halkı sevinçlerinden bayram etmişler, şenlik yapmışlar. Düğün bayram başlamış. Vurmuş davullar gümbür gümbür, çalmış sazlar coşkun coşkun. Tam kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Gökten üç elma düşmüş. Biri masalı anlatanın başına, biri dinleyenin başına, biri de kalp kırmayanların başına.

SONUÇ

Konargöçerlik kültürel bir unsur olarak Türklerin, Türk gruplarının günümüze gelinceye kadar sürdürdükleri bir yaşam biçimi olmuştur. Bu yaşam biçimi beraberinde çeşitli uygulamaları, kendine özgü kültürü de oluşturmuştur. Konargöçerlik zaman içerisinde terk edilerek yerini yerleşik hayata bıraksa da kültürel özellikler yeni formlara dönüşerek yaşamaya devam etmiştir. Tarih boyunca, yerleşik hayat yaşayan Türkler olsa da konargöçerlik, göçebelik Türklükle özdeşleştirilen bir yaşam biçimi olmuştur. Hatay bölgesinde konargöçer hayat yanında yerleşik hayat yaşayan, çiftçilikle uğraşan konargöçerlerden de söz edilebilir. Asayişin bozulması, devletin zorunlu yerleştirme politikaları, çiftçilikten elde edilen gelirin artması, tarımda makineleşme, sulanabilir alanların artması, fabrikalaşma, nüfus artışı gibi nedenlerle arazinin kıymetlenmesi, buna karşılık yün, kıl, peynir, canlı hayvan satışı gibi hayvancılığın gelirleri azalıp mera bedelleri ile giderlerinin artması hayvancılığa ilgiyi azalmıştır. Bunun sonucunda konargöçer nüfus sürekli azalırken yerleşik nüfus artmıştır. Günümüzde hayvancılıkla uğraşan, konargöçer olarak nitelendirdiğimiz gruplar yarı konargöçer bir özelliğe bürünmüşlerdir. Devletin uyguladığı iskân politikası vasıtasıyla yerleşik hayata geçen gruplar çoğalmıştır.

Geçiş dönemlerinde (doğum-evlenme-ölüm) yapılan törenlerde, bu dönemlerle ilgili inanışlarda konargöçer yaşam biçimine özgü yönlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca yerleşik hayata geçiş sağlandıktan sonra da yerleşik yaşama özgü yönler vardır. Konargöçer kültürü yaşayanlarda mekân tipi çadır olduğundan çok fazla eşya almak, taşımak mümkün değildir. Evlilikler yakın akraba ya da aynı oba içerisinde yapılmaktadır. Yerleşik kültüre göre farklı ve daha zor bir yaşam biçimi olduğundan bu yaşam biçimindekilerin evlilikleri söz konusudur. Bununla birlikte Türk kültür dairesi içerisinde karşılaştığımız bazı uygulamaların yaşamaya devam ettiği görülmektedir. Geçiş dönemlerinde yapılan törenlerde, bu dönemlerle ilgili inanışlarda konargöçer yaşam biçimine özgü yönlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Konargöçer yaşamda doğum, kendiliğinden, hazırlıksız olmaktadır. Doğum sonrasında, anne olan kadın günlük işlerine devam etmektedir. Doğumla ilgili geleneksel uygulamaların, inanışların günümüzde kısmen de olsa devam ettirildiği görülmektedir.

Konargöçer hayat yaşayanlar yerleşim yerlerinin uzağında kaldıklarından, belli bir yere bağlanmayıp sürekli yer değiştirdiklerinden sağlıklı bir nüfus kaydı tutulamamış, askere alınmaları düzenli olamamıştır. Aileler çocuklarını askere geç göndermek istediklerinden nüfusa geç kaydettirmişlerdir. Askere gidecek kişiyi yakın akrabaları yemeğe davet eder. Çok büyük bir tören yapılmaz. Askerden dönen kişi için kurban kesilir. Askerliğini yapıp gelenlerden olgun davranması beklenir. Kişi okuma yazmayı çoğu zaman askere gittiğinde öğrenir. Yerleşiklerden, farklı yerlerden asker arkadaşı edinir, askerlikten sonra da bunlarla görüşmeye devam eder. Konargöçerler arasında özellikle önceki yıllarda hacca gidebilenler çok azdır. Kişi kendi gayretleriyle hacca gitmektedir. Yolculuk zahmetli olduğundan, uzun sürdüğünden sadece erkekler gidebilmiştir. Özellikle, konargöçerliği bırakıp yerleşik hayata geçenlerden Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organizasyonu ile eşleriyle birlikte hacca gidenler çoğalmıştır. Diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi hacı olan kişilerden toplum bazı davranışlar sergilemelerini bekler. Dini bayramlardan olan Kurban Bayramı'nda hayvancılıkla uğraşan konargöçerler sürüdeki erkek hayvanlarını satmakta, bayram öncesi ekonomik bir hareketlilik içerisine girmektedirler. Bayram namazlarında erkekler yerleşim yerlerindeki camilere giderek yerleşiklerle ve oraya gelen konargöçerlerle görüşüp bayramlaşmaktadırlar. Sürüdeki en gösterişli hayvanı bayramda kurban olarak kesmektedirler. Bayramlarda yiyecek ikramına önem vermektedirler. Özel günlerden ise aşure gününe ayrı bir önem verdikleri görülmektedir.

Konargöçer kültürün en önemli yönünü hayvancılık oluşturmaktadır. Buna paralel olarak derlemelerde tespit edilen en zengin malzeme hayvancılıkla ilgilidir. Dolayısıyla tezimizin "*Konargöçerlerde Hayvancılık*" başlıklı kısmı hacim olarak diğer bölümlerden oldukça fazladır. Hayvancılık, konargöçerlerin temel geçim aracı olma özelliği taşır. Ekonomik geleceklere besledikleri hayvanların sağlıklı kalmasına, iyi beslenmesine ve çoğalmasına bağlıdır. Konargöçerlik olgusunun temel dinamiğini bu amaçlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda hayvan hastalıkları ve tedavi usulleriyle ilgili bilgileri zengindir. Koç katımı, koyun/keçi kırkımı hayvancılığa bağlı törenlerdir. Yeme içme kültürü hayvansal gıdalara, et ve süte dayanmaktadır. Çabuk hazırlanan, kısa sürede tüketilebilecek yemekler tercih edilmektedir. Geriye kalan yiyecek maddeleri satın alma, takas etme, doğadan toplama yoluyla sağlanmaktadır. Hayvancılıktan elde edilen et, süt ve buna bağlı yapılan yemekler vardır. Bu

bağlamda misafirin ağırılanmasına, yedirilip içirilmesine son derece önem verilmektedir. Günlük öğünler için hayvanların bakımına göre zaman ayrılmaktadır. İşten arta kalan zaman dilimlerinde yemek hazırlanmakta ve yenmektedir. Ancak Türkiye’de özellikle küçükbaş hayvancılığın geliştirilebilmesi için konargöçer kültürden faydalanılması, bu kültürü zor şartlar altında sürdüren kişilere imkânlar sağlanması gerekir. Mera kiralama, göç güzergâhı konusunda devletin gerekli kolaylığı sağlaması gerekir. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde yapıldığı gibi yılın her mevsiminde ahırda küçükbaş hayvan yetiştirmeye imkân yoktur. O hâlde hazineye ait verimsiz, boş arazileri büyük emek ve masraflarla dikim sahası hâline getirmeye çalışmak yerine mera olarak hayvancılıkla uğraşan kişilerin kullanmaya devam etmesi için yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Böylece hayvancılık geliştirildiği gibi işsiz sayısı da artmamış olur.

Temelini hayvancılığın oluşturduğu konargöçer yaşam biçimi halk edebiyatı ürünlerine de yansımıştır. Ağıtlarda, türkülerde, masallarda, fıkralarda, deyim ve atasözlerinde bunun izlerini açık bir şekilde görmek mümkündür. Konargöçerlik konusu sadece bu kültürün içinde olanların değil, yerleşik hayatı yaşayanların da ilgisini çekmiştir. Konargöçerliği yaşamayan, dışarıdan gözlemleyenler için bu yaşam biçimi, otantik, farklı, saflığını korumuş bir kültür olarak görülmüş; çeşitli anlatı türlerinin konusu olarak seçilmesine neden olmuştur. Anlatılarda konargöçer yaşam biçimi, konargöçerlerin dinî bilgileri, dini yorumlayışları, yerleşiklerin konargöçerlere bakışı, konargöçerlerin yerleşik kültüre ve farklı mesleklere bakışı ele alınmıştır. Göç güzergâhı, konalga yerleri, yayla özlemi, konargöçer yaşam biçimine duyulan özlem âşık edebiyatı manzum ürünlerinde sıkça işlenmiştir. Konargöçerlik, Yörüklük konusu yapılan televizyon programlarıyla, kitap, tez, belgesel çalışmalarıyla, şölenlerle, dernek faaliyetleriyle popüler hâle gelmiştir. Bu durum bir zamanlar Yörüklüklerini gizleyen insanlarda özgüven artışına neden olmuştur. Hayvancılık dışında başka iş kollarında çalışanlar da atalarının bu yaşam biçimine sahip çıkmışlardır.

Konargöçer yaşantı edebiyat ürünlerinde yansımaları bulmuştur. Fıkralarda konargöçer yaşam biçimi, konargöçerlerin dinî bilgileri, dini yorumlayışları, yerleşiklerin konargöçerlere bakışı, konargöçerlerin yerleşik kültüre ve farklı mesleklere bakışı ele alınmakla beraber Anonim olan türkü, ağıt, bilmece, mani ve

ferdi şiir kapsamında şiirler ve halk anlatıları olan masal, halk hikayeleri, efsaneler de konargöçer kültürün izlerini taşımaktadırlar.

Konargöçer yaşam biçiminin gereklerinden dolayı yerleşim yerlerinden uzakta kalmaları, modern tıptan uzaklaşıp geleneksel halk hekimliğine yönelmelerinde etkili olmuştur. Halk hekimliğine dayalı birçok faaliyet gütmelerine ve uygulamalarına rağmen günümüz de tıbbi çözümler aramaktadırlar.

Konargöçerlerin ellerinde kalan dokumalar, giyim kuşam malzemeleri, hayvan süslemeleri ve çanları, deriden yapılan eşyalar, kıl çadırlar vs. şehirlerdeki müzelerde koruma altına alınıp sergilenmelidir. Hatta gelen ziyaretçilere bunların nasıl üretildiği gösterilmelidir. Aksi hâlde gelecek nesiller bu kültüre yabancı kalacak geçmişle bağ kuramayacaktır. Az sayıdaki kişilerde rastlayabildiğimiz bu örnekler, korumaya alınmadığı takdirde bir köşede çürümeye terk edilecek, zamanla kaybolup gidecektir. Geç kalınmış bu kültür hizmeti kurum ve kuruluşlarca biran önce hayata geçirilmelidir. Konargöçerler arasında geçmişte oynanan oyunların ve eğlencelerin hemen hepsi günümüzde canlılığını yitirmiştir. Geleneksel çocuk oyunlarında doğada bulunun taş, çamur, ağaç kabuğu kullanılır. Bunlardan çeşitli oyuncaklar yapılır. Oyun ve eğlenceler için ayrı bir zaman ayrılmamakta işten arta kalan boş vakitler değerlendirilmektedir. Köy seyirlik oyunları, daha çok düğünlerde gençlerin oynadığı oyun olma özelliği taşımaktadır. Bölgede geçmişte yapılan deve güreşleri hazırlıklı, sistemli, düzenli değildir. Oyunların hemen hepsi açık mekânda oynanmaktadır.

Bu çalışmanın söz konusu kültürde geçmişten günümüze gelinceye kadar gerçekleşen değişim ve dönüşümleri ortaya koyuyor olmasından önemli olduğu düşüncesindeyiz. Çalışmanın başlangıcında hedeflenen konargöçer yaşam biçimini, kültürü yakın bir geçmişte yaşamış olanlar, hâlihazırda yaşamakta olanlar varken kayıt altına almak amacı büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- AK, M. (2017). AK, M. (2017). Yörüklerde Halk Hekimliği. *JASSS/The Journal Of Academic Social Science Studies*. Sayı:57. 395-405.
- AKTAN, O. (1996). *Antalya Çevresinde ve Güney Anadolu'da Depreşen-Dinen, Konar-Göçer Asabiyet Yörükler*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ALPTEKİN, A. (1997). *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*. Ankara. Akçağ Yayınları.
- ANDREWS, P. (1994). *Türkiye'de Etnik Gruplar*. çev: M. Köpüsoğlu. İstanbul: Tüm zamanlar Yayınevi.
- ARSLAN, M. (2010). Türk Edebiyatında Göç ve Göçerliğin Sembolü Olarak Deve. Balıkesir :*Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu*.
- ARTUN, E. (1966). Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Göreneklere Bunlardaki eski kültür izleri. *Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo Kültürel Yapısı Yörükle Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı. 25-62
- ARTUN, E. (2010). *Türk Halk Bilimi*. İstanbul: Karahan Kitapevi.
- ARTUN, E. (2004). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- AYDIN, M. (2017). *Göçebe Kültürün Son Temsilcisi Yörükler*. İstanbul: Çıra Yayınları,
- BAKIRCI N. TÜRKAN H.K. DEVECİ M. (2019). Sosyo-Kültürel Bağlamda Kırıkhan Yörüklerinde Hayvancılık, 2. *Uluslararası Yörük Yaşamı Türk Sanatları Sempozyumu*. Alanya. 350-357.
- BARKAN, Ö. (2015). Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. Sayı: 15. 1-4.
- BANARLI, Nihat S.(1950). *Metinlerle Edebi Bilgiler*. İstanbul.
- BANGUOĞLU, T. (1960). *Oğuzlar ve Oğuzeli Üzerine*. Türk Dili Araştırmalar Yıllığı Belleten 1959'dan Ayrı Basım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BORATAV, P. N. (1999). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek.
- BOZALAN, H. (2008). *Bergama Merkez İlçe ve Köylerinde Yaşayan Yörüklerin Ağız İncelemesi*. Edirne: Yüksek Lisans tezi.
- BÜYÜKŞAHİN, F. (2017). *Kültür-Çevre Bağlamında Geleneksel Ekolojik Bilginin Korunmasının Önemi: Sarıkeçili Yörükler Örneği*. Ankara: Doktora Tezi.
- CAFEROĞLU, A. (1973). Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü. *İslam Tetkikieri Enstitüsü Dergisi C. V, Cüz 1-4*. 75-86.
- CİVELEK, A. Y. (1999). Atlarımız. *Tarım Ve Köy Dergisi*. Sayı: 129.

- ÇOPUROĞLU, Y. C. (2000). Fırat Havzası Evlilik Kültürü I Düğün Öncesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 10, Sayı: 2. 163-193.
- DENKER, B. (1960). Güneydoğu Toroslarda Göçebelik (Dr. Wolf-Dieter Hütteroth'a Göre). *Türk Coğrafya Dergisi*. Sayı: 20. *İstanbul Türk Coğrafya Dergisi*. 136-142.
- DOĞANER, A. (2003). *Çukurova Bölgesi Konar-Göçerlerinde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı*. Adana: Tez.
- DOĞANER, A. (2013). *Çukurova Bölgesi Konargöçerlerinde Halk kültürü ve Halk Edebiyatı*. Adana: Doktora Tezi.
- DÖNMEZ, Y. (1964). Karasu Batısında Bir Yörük Yerleşmesi. *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*. C.7, Sayı:17. 181-189.
- DULKADİR, H. (1997). *İçel'de Son Yörükler Sarıkeçililer*. Mersin: Çağlar Yayınevi.
- EGAWA, H. & ŞAHİN, İ. (2007). *Yağcı Bedir Yörükleri*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- ELÇİN, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Turizm Yayınları*. Ankara.
- ER, T. (1996). Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Batı Alanya Yörükleri. *4.Alanya Tarih ve Kültür Semineri Alanya Tarih ve Kültürü*. Alanya.
- ERCAN, Aktan M. (2002). *Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Âdetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum-Düğün-Ölüm)*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale: Basılmamış Doktora Tezi
- ERCENEK, G. (1996). *Antalya Bölgesi Yörükleri Göç Yolları, Yörükler*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ERCİLASUN, A. B. (1988). Dede Korkut Kitabı ile Oğuz Destanı Arasındaki Münasebetler. *TDAY-Belleten*. Ankara: TDK Yay. 69-89.
- ERCİLASUN, A. B. (2008). Oğuzlar ve Oğuz Adı Üzerine, Türk kültürü. Ankara: *Türk kültürünü araştırma enstitüsü yayınları*. 226-233.
- ERDEN, A. (1995). Tahtacıların Günümüz Kültürel Yapılarında izlenimleri, Tahtacılar. *Nisan 1994 Antalya Sempozyumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ERGİN, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERÖZ, M. (1966). Türk köy Sosyolojisi Meseleleri Yörük – Türkmen Köyleri. *Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Dergisi*. Sayı:81. 119-154.
- ERÖZ, M. (1967). Türk köy Sosyolojisi Meseleleri Yörük – Türkmen Köyleri. *Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar dergisi*. Sayı:81. 119-154.
- ERÖZ, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- ERTAN, S.F. (1940). *Antalya Tarihi*. İstanbul: Tan Matbaası.
- GÖKALP, Z. (1991). *Türk Uygarlığı Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayıncılık.

- GÖKBİLGİN, T. (1957). *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- GÖNÜLLÜ, A.R. (1997). Alanya Halk Kültüründe At Motifi. *Türk Kültür Dergisi*. 417.
- GÜNDÜZ, T. (2000). *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler*. Ankara: Yörtürk Vakfı.
- GÜNDÜZ, T.(1997). *Anadolu da Türkmen Aşireti*. Ankara: Bilge Yayınları.
- GÜNGÖR, K. (1941). *Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki*. Ankara: A.Ü.D.T.C.F.
- HALAÇOĞLU, Y. (2010). *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*. İstanbul: Babıali Kültür.
- İNAN, A. (1987). *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KAFESOĞLU, İ. (1992). *Oğuzlar*. Türk Dünyası EI Kitabı. C. 1, Ankara: Türk Kültürünü Araştırmaları Enstitüsü.
- KAFESOĞLU, İ. (1958). *Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti*. Jean Den armağanından Ayrı Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KALAFAT, Y. (2009). *Harezmi'den Hakkâri'ye Hakkâri'den Golan'a*. Ankara: Berikan Yayınları.
- KALAFAT, Y. (2010). *Ulucanlar*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KAYALI, N. (2010). *Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KAYGANA, B. (2015). *XVI. Yüzyılda Saruhan Sancağı Yörükleri*. Ordu: Yüksek Lisans Tezi.
- KÖSE, N. (1991). Bozoklarda At. *Türk Kültür Dergisi*. 335.
- KUDRET, C. (1980). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*. İnkılap Yayınevi. İstanbul.
- KUM, N. (1949). Türkmen, Yörük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler. *Türk Folklor Araştırmaları*. C. 1, Sayı: 5. 69-71.
- KUTLU, M. (1987). Doğu Anadolu Göçer Topluluklarında Karaçadır. (Karşılaştırmalı Bir Araştırma). *III.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. Ankara.
- KÜÇÜK, A – KÜÇÜK, Mehmet A. (2009). *Türkistan'dan Türkiye'ye Alevilik Bektaşilik*. Ankara: Bilge Ofset.
- KÜTÜK, A. (2014). *Türkiyat Mecmuası*, C. 24.
- NALBANT, Bilge Ö.(2010). Oğuz Sözcüğünün Kökeni Üzerine Yeni Düşünceler. *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları*. 47- 59.
- NECATİGİL, B.(1997). *Bile/Yazdı*. İstanbul; Yapı Kredi Yayınları.

- ÖGEL, B. (1993). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: TTK. Yay.
- ÖGEL, B. (1994). *Türk Mitolojisi II*. İstanbul: MEB. Yay.
- ÖNGÖR, S. (1964). Ortadoğu Ülkelerinde Göçebe Hayatın Bugünkü Şartları ve Göçebe Nüfusun Sedantarizasyonu. *A.Ü. S.B.F. Dergisi*. C. IX, 145-160.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (2000). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZSOY, Bekir S. (2006). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAKAOĞLU, S. (2012). *Kalıp Fıkra Üzerine Düşünceler*. Millî Folklor. Yıl 24, Sayı 93. 42.
- SAKAOĞLU, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAYDAM, A. (2009). Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konargöçerler. Isparta: *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- SARAÇOĞLU, N. (1968). Yörük Hayat Tarzı. *Sempozyumu Bildirileri*. Ankara. 125-135
- SEYİRCİ, M. (1996). *Batı Akdeniz de Yörükleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- SEYİRCİ, M. (1997). *Manavgat Yörüklerinin Göç Yolları*. İstanbul: Türk Folklor Araştırmaları.
- SÜMER, F. (1980). *Oğuzlar(Türkmenler)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- SÜMER, F. (1999), *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- SÜMER, F. (1949-1950).16. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış. *İ.Ü.İ.F. Mecmuası*. C. 11, Sayı: 1-4.
- SÜMER, F. (1953). *Bozoklu Oğuz Boylarına Dair*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TEZCAN, M. (1981). *Kan Davaları*. (Sosyal Antropolojik Yaklaşım). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- TÜRKAN, H.K. (2018). Kırıkhan Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri. *Turkish Studies*. 779-806. Ankara.
- TÜRKDOĞAN, O. (1995). *Çağdaş Türk Sosyolojisi*. İstanbul: Turan Yayıncılık.
- TÜRKDOĞAN, O. (1996). Anadolu'nun Etnik Yapısı, Dünü ve Bugünü. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*. Sayı:112
- TÜRKER, M. Z. (2003). Tarihi ve Sosyolojik Yönüyle Çumra Yörükleri. Konya: Er Yınları.
- TÜRKYILMAZ, D. (2007) "*Türk Dünyasında Bilmece*" Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Basılmamış Doktora Tezi.
- USLU, Fatih. (2015). *Bozahmetli Yörük Aşireti*. Konya:Çizgi Kitabevi.
- VARLI, Doğuş Ö. (2010). *Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu*. Balıkesir

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak kişiler ile ilgili bilgiler *ad, soyad, doğum yeri, doğum yılı ve yaptıkları meslek* göz önüne alınarak sıralanmıştır. Bazı kaynak kişilerle telefon üzerinden bağlantı sağlanırken özellikle Hatay, Gaziantep ve Kahramanmaraş dışında yer alan kişiler genellikle iş gereği olsun daha sonra buralara yerleşme olsun Yörüklerle ilgili bilgi sahibi olan ve bu doğrultuda bilgi veren kişilerdir.

- KK1.** Mehmet KAYA (Koca), Seyyar, 1943, Hayvancılık
- KK2.** Mehmet TOMBUL, K. Maraş, 1958, Bakkal
- KK3.** Akgül DEVECİ, Seyyar, 1954, Ev Hanımı
- KK4.** Beyazıt DEVECİ, İslahiye, 1978, Şoför
- KK5.** Ayşe TOMBUL(Döne), İslahiye, 1957, Ev Hanımı
- KK6.** Ayşe KARA, Konya,1995, Ev Hanımı
- KK7.** Mustafa SARI (Esecik), Seyyar, 1943, Emekli
- KK8.** Fadıma KURT, Osmaniye, 1957, Ev Hanımı
- KK9.** Döndü DEVECİ, İslahiye,1954, Ev Hanımı
- KK11.** Mustafa DEVECİ (Pulli),İslahiye, 1948, Çiftçi- Hayvancı
- KK11.** Akgül GELEBEK, Adana,1935, Ev Hanımı
- KK12.** Emine TOMBUL, K. Maraş,1995, Öğrenci
- KK13.** Ümmühan DEVECİ, İslahiye,1980, İşçi
- KK14.** Emine DEVECİ, İslahiye, 1982, İşçi
- KK15.** Mehmet DEVECİ, İslahiye,1986, Şoför
- KK16.** Fatma BURUL, İslahiye,1966, Ev Hanımı
- KK17.** Mehmet BURUL(Antep), G. Antep,1963,İşçi
- KK18.** İbrahim BAĞRIAÇIK(Uzun), Osmaniye,1950, Emekli
- KK19.** Döne YILDIZ, İslahiye, 1955, Ev Hanımı
- KK20.** Nasif GELEBEK, Aydın,1934, Emekli
- KK21.** Ayşe AYDIN, Seyyar,1936, Ev Hanımı
- KK22.** Fatma YILDIRIM, K. Maraş, 1988, Ev Hanımı
- KK23.** Bayram YILDIRIM (Lavgar), İslahiye,1938, Emekli
- KK24.** Emine AVCI, İslahiye,1965, Ev Hanımı
- KK25.** Aynur Kurt, İslahiye,1982, Ev Hanımı
- KK26.** Süleyman ÇOLAK, Kırıkhan, 1973, Dernek Başkanı
- KK27.** Cengiz TOPAL, Kırıkhan, 1978, Şube Müdürü

- KK28.** Abdurrahman EREN, Kırıkhan, 1974, Muhtar
- KK29.** Mehmet Deveci (Minik), Nurdağı, 1948, Çiftçi
- KK30.** Ayhan Tombul, Kahramanmaraş, 1980, Memur
- KK31.** Nigar YAKAR,1995, Hatay, Öğretmen.
- KK32.** Zeynep SARIGEÇİLİ,1989,Hatay, Öğretmen.
- KK33.** Yaşar GÖKÇE, 1971, Kırıkhan, Öğretmen.
- KK34.** Cengiz Zor, 1978, K. Maraş, Öğretmen.
- KK35.** Mehmet DEVECİ, 1987, İslahiye, Şoför.
- KK36.** Yunus SOYDAN, 1990, Hatay, Öğretmen.
- KK37.** Yusuf YAĞŞI, 1993, Hatay, Öğretmen.
- KK38.** Betül EROL, 1995, Kumlu, Öğretmen.
- KK39.** Osman AVCI, 1960, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK40.** Süleyman GÖDEŞ, 1973, Kırıkhan, Çalışan.
- KK41.** Hikmet GÖDEŞ, 1975, Kırıkhan, Çalışan.
- KK42.** Mehmet ÇOLAK, 1985, Kırıkhan, Çalışan.
- KK43.** Mehmet DEVECİ, 1953, Seyyar, Hayvancı.
- KK44.** Beyazıt DEVECİ, 1985, Osmaniye, Hayvancı.
- KK45.** Gül Raziye AVCI, 1994, Nurdağı, Ev hanımı.
- KK46.** Mustafa DEVECİ, 1995, Nurdağı, Galerici.
- KK47.** Mustafa DEVECİ, 1991, Nurdağı, Astsubay.
- KK48.** Yaşar GÖKÇE, 1973, Kırıkhan, Öğretmen.
- KK49.** Mustafa DEVECİ, 1965, Nurdağı, İşçi.
- KK50.** Mehmet AYDIN, 1977, Nurdağı, Öğretmen.
- KK51.** Abdurrahman DEVECİ, 1991, İslahiye, Polis.
- KK52.** Ali DEVECİ, 1985, K.Maraş, Polis.
- KK53.** Hamza DEVECİ, 1998, Hassa, Öğrenci.
- KK54.** Hasan KAYA (Garip), 1952, Seyyar, Emekli.
- KK55.** Mehmet ŞAHİN, 1956, Kırıkhan, Emekli.
- KK56.** Serdar EREN, 2000, Antalya, Öğrenci.
- KK57.** Sefa KESKİN, 1992, Malatya, Öğretmen.
- KK58.** İrfan TÜRK, 1972, Kırıkhan, Okul Müdürü.
- KK59.** İbrahim ŞENTÜRK, 1987, Malatya, Okul Müdür Yrd.
- KK60.** Nuran KELEŞ, 1966, Antakya, Okul Müdür Yrd.
- KK61.** Ebru(Soy İsmi Veremeyen İstemedi.), 1988, Antalya, Öğretmen.

- KK62.** Ümit MAZİ, 1976, G.Antep, Öğretmen.
- KK63.** Serpil ARSLAN, 1976, Antakya, Öğretmen.
- KK64.** Merve EREN, 1996, Kırıkhan, Öğretmen.
- KK65.** Nazareddin ERDOĞAN, 1991, Antakya, Öğretmen.
- KK66.** Mehmet, KIRATLI, 1975, Antakya, Öğretmen.
- KK67.** Sevgi, (Soy İsmi Verememiş.), 1992, Mersin, Öğretmen.
- KK68.** Esra(Soy İsmi Verememiş.), 1994, İzmir, Öğretmen.
- KK69.** Gamze(Soy İsmi Verememiş.), 1995, Manisa, Öğretmen.
- KK70.** Gizem ARIKAN, 1994, Kayseri, Öğretmen.
- KK71.** Gamze ERTAÇ, 1992, Malatya, Öğretmen.
- KK72.** Ebru TOSUN, 1993, Adana, Öğretmen.
- KK73.** Rıfat BAYRAKTAR, 1991, Kumlu, Öğretmen.
- KK74.** Melis(Soy İsmi Verememiş.), 1992. Antakya, Öğretmen.
- KK75.** Muhammed İNANÇ, 1992, Aksaray, Öğretmen.
- KK76.** Mustafa ŞAHAN, 1993, Kırşehir, Öğretmen.
- KK77.** Perihan APLAK, 1998, Nevşehir, Öğretmen.
- KK78.** Abit YILDIRIM, 1950, Seyyar, Emekli.
- KK79.** Halil YILDIRIM, 1959, Kayseri, Kasap.
- KK80.** Halil YILDIRIM, 1969, Kırıkhan, Şoför.
- KK81.** Mehmet DEVECİ, 1976, Maraş, Şoför.
- KK82.** Mehmet YILDIRIM, 1973, Maraş, Çalışan.
- KK83.** Mehmet YILDIRIM, 1972, Maraş, Tüpçü.
- KK84.** Ali ASLAN, 1977, Nurdağı, Galerici.
- KK85.** Mehmet TOMBUL, 1978, Maraş, Çalışan.
- KK86.** Ali DEVECİ, 1980, Nurdağı, Galerici.
- KK87.** Abdurrahman DEVECİ, 1977, Nurdağı, Galerici.
- KK88.** Mehmet EREN, 1978, Kırıkhan, İtfaiyeci.
- KK89.** Mustafa EREN, 1980, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK90.** Fatma ALTIN, 1991, Antakya, Öğretmen.
- KK91.** Hasan GÜLLÜ, 1992, Mersin, Öğretmen.
- KK92.** Mustafa DEVECİ, 1960, Nurdağı, Şoför.
- KK93.** Abdullah DEVECİ, 1956, Nurdağı, Şoför.
- KK94.** Hanifi DEVECİ, 1973, Nurdağı, Şoför.
- KK95.** Abdullah DEVECİ, 1973, Nurdağı, Şoför.

- KK96.** Beyazıt DEVECİ, 1984, Nurdağı, Şoför.
- KK97.** Beyazıt DEVECİ, 1975, Nurdağı, Galerici.
- KK98.** Harun DEVECİ, 1987, Nurdağı, Galerici.
- KK99.** Mustafa DEVECİ, 1990, Nurdağı, Çalışan.
- KK100.** Büşra AKTEPE, 1999, Kumlu, Öğretmen.
- KK101.** Mustafa DEVECİ, 1970, Nurdağı, Emekli.
- KK102.** İbrahim DEVECİ, 1980, Nurdağı, Hat-Su.
- KK103.** İbrahim DEVECİ, 1978, Nurdağı, MTA.
- KK104.** Abdullah TOMBUL, 1985, Maraş, İşçi.
- KK105.** Adem TOMBUL, 1989, Maraş, Öğretmen.
- KK106.** Mehmet TOMBUL, 1975, Maraş, Öğretmen.
- KK107.** Uğur TOMBUL, 1981, Maraş, Öğretmen.
- KK108.** Esra Vural, 1988, Erzin, Encümen.
- KK109.** Abdullah TOMBUL, 1975, Maraş, Şoför.
- KK110.** Ali EREN, 1970, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK111.** Mehmet EREN, 1973, Kırıkhan, Eczacı.
- KK112.** Mahmut İNCİ, 1986, Kırıkhan, Eczaneci.
- KK113.** Mehmet YETİM, 1980, Kırıkhan, Berber.
- KK114.** Musa KEÇECİ, 1989, Kırıkhan, Berber.
- KK115.** Erhan YAVUZYLMAZ, 1980, Kırıkhan, Teşkilat Başkanı.
- KK116.** Ömer Erdal ÇELİK, 1975, Kırıkhan, Teşkilat Başkanı.
- KK117.** İbrahim AYDIN, 1972, Kırıkhan, Terzi.
- KK118.** Mehmet KAYA, 1963, Seyhan, Hayvancılık.
- KK119.** Mehmet KAYA, 1998, Kırıkhan, Hayvancılık.
- KK120.** Mehmet YILDIRIM, 1991, Maraş, Kasap.
- KK121.** Mehmet YILDIRIM, 1983, Nurdağı, Çalışan.
- KK122.** İbrahim YILDIRIM, 1973, Nurdağı, Çalışan.
- KK123.** Sedef YILDIRIM, 1999, Kırıkhan, Çalışan.
- KK124.** Adem SARIGEÇİLİ, 1979, Hatay, Çalışan.
- KK125.** Faruk SARIGEÇİLİ, 1999, Hatay, Öğrenci.
- KK126.** Şeyda ŞAHİN, 1995, Hatay, Çalışan.
- KK127.** Ümmet KAYA, 1990, Kırıkhan, Çalışan.
- KK128.** Ahu Zeynep ŞAHİN, 1991, Kırıkhan, Öğretmen.
- KK129.** Ümmet KARA, 1993, Kırıkhan, Polis.

- KK130.** Yusuf KAYA, 1982, Kırıkhan, Çoban.
- KK131.** Dağdelen KAYA, 1980, Kırıkhan, Çoban.
- KK132.** Mehmet KAYA, 1999, Kırıkhan, Çoban.
- KK133.** Mehmet DEVECİ, 1988, Nurdağı, Çoban.
- KK134.** Çakır DEVECİ, 1990, Nurdağı, Çoban.
- KK135.** Talat GÜLEROĞLU, 1998, Reyhanlı, Öğretmen.
- KK136.** Ahmet DEVECİ, 1972, Maraş, Çalışan.
- KK137.** Yüksel DEVECİ, 1978, Maraş, Çalışan.
- KK138.** Ahmet DEVECİ, 1952, Maraş, Emekli.
- KK139.** Ramazan YILDIRIM, 1971, Nurdağı, Galerici.
- KK140.** Abdullah YILDIRIM, 1996, Nurdağı, Galerici.
- KK141.** Serkan YILDIRIM, 1999, Nurdağı, Galerici.
- KK142.** İsa ÇOLAK, 1991, Kırıkhan, Çalışan.
- KK143.** Musa ÇOLAK, 1989, Kırıkhan, Çalışan.
- KK144.** Oğuzhan ÇOLAK, 1986, Kırıkhan, Çalışan.
- KK145.** Hakan ÇOLAK, 1991, Kırıkhan, Çalışan.
- KK146.** Süleyman SARI, 1991, Kırıkhan, Çalışan.
- KK147.** Ahmet SARI, 1991, Kırıkhan, Çalışan.
- KK148.** Hasan SARI, 1999, Kırıkhan, Çalışan.
- KK149.** Yusuf SARI, 2001, Kırıkhan, Çalışan.
- KK150.** İsa SARI, 1971, Kırıkhan, Çalışan.
- KK151.** Mehmet SARI, 1964, Kırıkhan, Çalışan.
- KK152.** Abdurrahman ÇETİN, 1962, Kırıkhan, MTA.
- KK153.** Ali ÇETİN, 1969, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK154.** Mustafa ÇETİN, 1976, Kırıkhan, Çalışan.
- KK155.** Osman ÇETİN, 1992, Kırıkhan, MTA.
- KK156.** Osman ÇETİN, 1999, Kırıkhan, Öğrenci.
- KK157.** Süleyman ÇETİN, 1982, Kırıkhan, Hayvancı.
- KK158.** Ali ATILGAN, 1959, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK159.** Bestami ATILGAN, 1986, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK160.** Mustafa ATILGAN, 1991, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK161.** İbrahim YETİM, 1980, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK162.** Seda (soy ismini vermek istemiyor), 1999, Kırıkhan, Çalışan.
- KK163.** Hüseyin POLAT, 1973, Kırıkhan, Tüpçü.

- KK164.** Emin POLAT, 1976, Kırıkhan, Tüpçü.
- KK165.** Hacı POLAT, 1979, Kırıkhan, Tüpçü.
- KK166.** Şevket POLAT, 1975, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK167.** İbrahim ŞAHİN, 1975, Kırıkhan, Şoför.
- KK168.** Mehmet ŞAHİN, 1995, Kırıkhan, Astsubay.
- KK169.** İbrahim ŞAHİN, 1981, Kırıkhan, İtfaiyeci.
- KK170.** Adem ŞAHİN, 1999, Kırıkhan, Çalışan.
- KK171.** Ahmet ŞAHİN, 1955, Kırıkhan, Emekli.
- KK172.** Hüseyin ŞAHİN, 1988, Kırıkhan, Polis.
- KK173.** Mustafa ŞAHİN, 1987, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK174.** Ömer DEVECİ, 1975, Nurdağı, Bakkal.
- KK175.** Hanım DEVECİ, 1986, Kırıkhan, Ev Hanımı.
- KK176.** Cennet DEVECİ, 1987, Kırıkhan, Ev Hanımı.
- KK177.** Emine DEVECİ, 1959, Kırıkhan, Ev Hanımı.
- KK178.** Fatma DEVECİ, 1976, Kırıkhan, Ev Hanımı.
- KK179.** Ayşe ALMAZ, 1978, Kırıkhan, Ev Hanımı.
- KK180.** Veysel KAYA, 1973, Kırıkhan, Çiftçi.
- KK181.** Veli KAYA, 1989, Kırıkhan, İnternetçi.
- KK182.** Ökkeş YILDIZ, 1974, Nurdağı, Şoför.
- KK183.** Davut AKTEPE, 1997, Kırıkhan, Polis.
- KK184.** Ramazan YILDIZ, 1976, Kırıkhan, Şoför.
- KK185.** Ramazan KEL, 1988, Kırıkhan, Şoför.
- KK186.** Cihan ÜNAL, 1991, Adana, Polis.
- KK187.** Eray EKMEK, 1994, Ankara, Öğretmen.
- KK188.** Burak KOCAMAN, 1992, Ankara, Öğretmen.
- KK189.** Esra DOĞAN, 1993, Kayseri, Öğretmen.
- KK190.** Mustafa ŞİMŞEK, 1992, Kayseri, Çalışan.
- KK191.** Nida KÜLTE, 1992, Bursa, Öğretmen.
- KK192.** Osman TEKECİ, 1989, Adana, Öğretmen.
- KK193.** Nurullah (Soy İsmi Veremeyen İstemedi.), 1989, Adana, Öğretmen.
- KK192.** Ferhat ŞAHİN, 1990, Adana, Öğretmen.
- KK193.** Osman KAYA, 1989, Mersin, Çalışan.
- KK194.** Murat ARAS, 1969, K.Maraş, Eczacı.
- KK195.** Mustafa ALAKIZ, 1969, Hatay, Çalışan.

- KK196.** Mehmet GİLEY, 1972, Hatay, Çalışan.
- KK197.** İbrahim BİRİCİK, 1979, Hatay, Çalışan.
- KK198.** Nuri KIRMIZITOPRAK, 1974, Hatay, Çalışan.
- KK199.** Aysel KIRMIZITOPRAK, 1979, Hatay, Çalışan.
- KK200.** Yazgöl TEMİZ, 1980, Antakya, Öğretmen.
- KK201.** Abdullah DERMAN, 1988, Kırıkhan, Öğretmen.
- KK202.** Medine GÜNEY, 1980, Osmaniye, Öğretmen.
- KK203.** Veli TOMBUL, (Doğum yılı vermek istemiyor), Isparta, Yörük Çadırı İmalatçısı.
- KK204.** Vasi KÖSE, 1950, Palu, Kültür/Sanat Derneği Başkanı.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- (<http://www.yumuktepe.com/yoruk-oymaklarinda-kelimeler-okkes-karabacak>, E.T: 29.10.2018)
- (<http://www.gozlemci.net/2496-oguzlar-oguz-adi.html>, E.T: 08.11.2018)
- (<https://www.antoloji.com/yorukler-siiri>, E.T: 22.11.2018)
- (<https://www.antoloji.com/aslimiz-yoruktur-neslimiz-yoruk-siiri>, E.T: 22.11.2018)
- (<https://www.antoloji.com/yoruk-turkmen-yigidi-siiri>, E.T: 02.11.2018)
- (<https://www.edebiyatdefteri.com/yoruk/siirleri>, E.T: 22.11.2018)
- (<http://www.yumuktepe.com/yoruklerde-atasozleri-ve-deyimler-okkes-karabacak>, E.T: 22.11.2018)
- (<http://www.defne.gov.tr/cografi>, E.T: 23.10.2018.).
- (<http://www.kirikhankutup.gov.tr/TR-138762/kirikhanin-tarihi.html>, E.T: 25.04.2019).

ÖZ GEÇMİŞ

10.01.1991 yılında Nurdağı'nda doğdu. İlköğretimini üçüncü sınıfa kadar Nurdağı'nda tamamlarken ilköğretim sekizinci sınıfa kadar ise iskân politikası vasıtası ile geldiğimiz Kırıkhan'da tamamladı. Lise Eğitimi Kırıkhan Lisesi'nde tamamladı. Lisans Eğitimi ise Niğde Üniversitesinde Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. Yüksek lisans eğitimi de Hatay'da Hatay Mustafa Kemal üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Halk Bilimi alanında yapmakta. Öğretmenlik mesleğine 2015 yılında Kumlu'nun Gülova İlkokulunda başladı. 2016 yılında Kumlu Geçici Abdülhamidhan Eğitim Merkezinde görev yaptı. 2017 ve 2018 yıllarında ise Kumlu Aktaş Ortaokulunda görev yaparken 2019-2020 yıllarında Kumlu Kırcaoğlu ilkokulunda öğretmenlik mesleğini icra etti.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1.

Yörük toyu gerçekleştirirken yapılan sohbet ve keyfiyeli Yörük beyleri.

Fotoğraf 2.

Yörük koyunları yayla da otlarken.

Fotoğraf 3.

Yörük Dernekleri Afrin Harekatına destek açıklaması yaparken.

Fotoğraf 4.

Közde Yörük çayı.

Fotoğraf 5.
Yörüklerde koyun kırkımı.

Fotoğraf 6.
Koyun otlattılırken sahip çıkacak olan Yörük köpeği.

Fotoğraf 7.

Yörük Ana Şehit Ömer Halisdemir'in kardeşi Soner Halisdemir'in alnına kan çalarken.

Fotoğraf 8.

Aşıklar Mehmetçiğe türkü ve ağıt yakarken.

Fotoğraf 9.
Yörükler askerlerle dayanışma halindeyken.

Fotoğraf 10.
Yörük çadırı görüntüsü.

Fotoğraf 11.

Yörüklerde koyuna giden çobanın azzığını koymas ve binmesi için için gerekli olan eşek.

Fotoğraf 12.

Yörük/Türkmen Uç beyi Süleyman Çolak ve Dernek Üyeleri.

Fotoğraf 13.
Yörük toyu.

Fotoğraf 14.
Yörük koyunları sulanırken.

Fotoğraf 15.
Yörük devesi.

Fotoğraf 16.
Yörük Otağ.

Fotoğraf 17.
Yörük çobanı.

Fotoğraf 18.
Yörük düğünü öncesi vefat eden babayı ve anneyi ziyaret.

Fotoğraf 19.
Yörüklerde bazlama (iyi gün yemeği).

Fotoğraf 20.
Evlenen Yörük gençlerinin kucağına bebek yahut çocuk verilmesi.

Fotoğraf 21.
Yörük düğünü ve halay.

Fotoğraf 22.
Yörük çadırının içerisinde bir görüntü.

Fotoğraf 23.
Yaylalarda kalan Yörük mezarları.

